

INTERNATIONAL MAGAZINE

RNI No. 61816/95

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਐ॥

Monthly Issue "Atam Marg"

ਅਪ੍ਰੈਲ (April) 2013

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

(ਵਿਸਾਖੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ)

ਦਸਮੇਸ਼ ਸ੍ਰਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ
ਸਿਖਾਰਿਆ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸ੍ਰੀਮਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ)

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਸਾਲ ਉਨੀਵਾਂ, ਮਹੀਨਾ ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013
ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਬਾਨੀ

ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ
ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਸੰਤ ਮਾਤਾ (ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਐਡੀਟਰ-ਇਨ-ਚੀਫ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਐਡੀਟਰ

ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਐਡੀਟਰ

ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

Postal Address for any Enquiry, Money Order,
Cheque and drafts :

**VISHAV GURMAT ROOHANI MISSION
CHARITABLE TRUST**

Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib

(Near Chandigarh) P.O. Mullanpur Garibdas, Teh.
Kharar, Distt. Ajitgarh (Mohali) 140901, Pb. India

SUBSCRIPTION - ਚੰਦਾ - (ਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
200/-	2000/-	20/-
220/-	2020/-	(For outstation cheques)

SUBSCRIPTION FOREIGN (ਵਿਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ
2500/-	25000/-

Exemption U/S 80-G vide Cir. No. 7/2010
[F.No. 197/21/2010-ITA-II]

Registration Under Foreign Contribution
(Regulation) Act 1976 R.No.115320023

For more information please visit us on internet at:-

Email : atammarg1@yahoo.co.in

http:# www.ratwarasahib.net,

http # www.ratwarasahibmedia.org

http:# www.babalakhbirsinghbalongi.org

ਤੁੱਤਕਰਾ

1. ਸੰਪਾਦਕੀ	3
2. ਬਾਰਹਮਾਹਾ (ਵੈਸਾਖ)	4
3. ਵਿਸਾਖੀ (ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਕਰਾਮਾਤਿ...)	10
4. ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ	21
5. ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ	26
6. ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼	30
7. ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ	38
8. ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	44
9. ਕਵਿਤਾਵਾਂ	47
10. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ : ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ	48
11. ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ	51
12. ਨੀਚਰ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ	54
13. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ - ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ	57
14. 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੇ ਫੌਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ	60
15. ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ	63
16. ਸਮਾਗਮ ਸਰਗਰਮੀਆਂ	65

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁੱਛਗਿਛ

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਬੰਧੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ ਸਿਸਟਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪੋਸਟ ਵਾਲੇ ਲਿਫਾਫੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਰਿਨਿਊਵਲ ਡੇਟ ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਜਾਂ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ 9417214391, 9417214379, ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਭੇਟਾ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ ਪੜ੍ਹਕਾ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹੇ।

ਸੰਪਰਕ ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

(ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ) ਬਾਬਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ	9855132009
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ	01602255001
ਅਖੰਡਪਾਠ ਬੁਕਿੰਗ ਸਬੰਧੀ	9417214386
ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ	9417214381
ਬੀ ਐਡ ਕਾਲਜ, ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ	9417214382
ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ	9872814385, 9417214385
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ (CBSE)	01602255003
ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ (PSEB)	01602255004
ਜਰਨਲ	9417214384, 83
ਹਸਪਤਾਲ ਸੇਵਾ	- 0160-2255007, 8872485694
ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਰਮ	0160-2254459

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਐਡੀਟਰ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 905 ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਖਾਨਾ ਮੁਲਾਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲਾ - ਅਜੀਤ ਗੜ੍ਹ (ਮੋਹਾਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

'ਆਤਮ-ਮਾਰਗ' ਅਪ੍ਰੈਲ 2013 ਦਾ ਅੰਕ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸਾਖੀ ਅੰਕ' ਵਜੋਂ ਛਾਪ ਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਖਾਲਸਾ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ। 'ਖਾਲਸਾ' ਜੋ ੧੯ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਨੰਨ ਭਗਤ ਹੈ, ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ (ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸਰ), ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਰਹੁਰੀਤਾਂ, ਮਤੀ ਮਸਾਣ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪੂਜਕ ਨਹੀਂ (ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ), ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਲਟ ਲਟ ਬਲਦੀ ਹੈ (ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਮਲ, ਸੁਧ ਖਾਲਸਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਤਾਹਿ ਨਿਖਾਲਸ ਜਾਨੈ)।

ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਥਿਤ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤੀ ਦੀ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਦੁਰ-ਵਿਹਾਰ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਇਤਫਾਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤਨ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ਇਕ ਅਮਲ ਨੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਉਖੇੜ ਦਿਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ। ਇੱਕ ਨਾਮ, ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੌਰ; ਇਕ ਪਛਾਣ - ਕੇਸ, ਦਾੜ੍ਹੀ, ਦਸਤਾਰ; 'ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ...॥' (ਅੰਗ - ੬੧੧) - ਧਰਮ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ; ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ - ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ; ਇੱਕੋ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ; ਇੱਕੋ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਇੱਕੋ ਭੋਜਨ ਲੰਗਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਛਕਣਾ; ਸਭ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ ਰਹਿਤ; ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਭ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਕੁਰਹਿਤ। ਅੱਜ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗਲੇ ਦਾ ਕੈਂਸਰ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ-ਪੁਰਸ਼, ਪਰ-ਨਾਰੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਸੰਤ ਵੀ ਹੈ, ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਭਗਤ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੀਨਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਧਨੀ, ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ। ਗਿਆਨ-ਵਾਨ, ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦਾ

ਉਪਾਸ਼ਕ, ਬਿਬੇਕ-ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ ਖੋਜੀ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਰਪਾਨ-ਧਾਰੀ, ਸਵਾ-ਲਖ ਨਾਲ ਜੂਝਣ ਵਾਲਾ ਖੱਤਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਰਸਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, 'ਦੱਬ ਕੇ ਵਾਹ ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਹ' ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲਾ ਕਿਰਤੀ, ਕਾਮਾ, ਵਿਉਪਾਰੀ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਚੰਗਾ ਵੈਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, 'ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥' (ਅੰਗ ੨੬) 'ਬਿਨ ਸੇਵਾ ਧ੍ਰਿਗ ਹਥ ਪੈਰ ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਕਰਨੀ' ਜਿਸ ਦੀ ਰਗ-ਰਗ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਸ਼ੂਦਰ ਦਾ ਨੀਵਾਂ ਕੰਮ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਖਾਲਸਾ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਝਾੜੂ ਦੇਣਾ, ਬਰਤਨ ਸਾਫ ਕਰਨੇ, ਜੋੜੇ ਝਾੜਨਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਸੇਵਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮਾਲ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਾਹਿਆ ਭੀ ਹੈ ਪਰ ਹਉਂ-ਵਾਦੀ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਾਣ ਲਾਇਆ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਕੌਤਕ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਨੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ, ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੱਲ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ 'ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਨਾ' ਹੀ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 250 ਸਾਲ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਗਤ, ਪੰਗਤ, ਲੰਗਰ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਕੀਰਤਨ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਤੇ ਪਰਸਾਰੇ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਸਪੰਨਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਉਪਲਕਸ਼ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੂਝਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸਾਖੀ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲਵੋਗੇ ਅਤੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੋਗੇ।

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਪਾਰੰਭਤਾ 1995 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ (ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਦੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ 2013 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ 19ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ, ਸਮੁੰਹ ਸੰਗਤ, ਟਰੱਸਟ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਸਮੁੰਹ ਸੁਹਿਰਦ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ।

(ਡਾ.) ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਐਡੀਟਰ

ਵੈਸਾਖਿ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਵੈਸਾਖਿ ਧੀਰਨਿ ਕਿਉ ਵਾਢੀਆ ਜਿਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ॥
ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ॥
ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ॥
ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਅਗੈ ਲਈਅਹਿ ਖੋਹਿ॥
ਦਯੁ ਵਿਸਾਰਿ ਵਿਗੁਚਣਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥
ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਰਣੀ ਜੋ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਹੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥
ਵੈਸਾਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਤਾਂ ਲਗੈ ਜਾ ਸੰਤੁ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਸੋਇ॥

ਅੰਗ - 133

ਪਿਛਲੇ ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕਿਰਤ ਕਰਮ ਦੇ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋ ਅਣਗਿਣਤ ਵਾਰੀ 84 ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਮਹਾਨ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਦਸਦਾ, ਆਪਣੇ ਦੁਖਾਂ ਭਰੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਣ ਲਈ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ -

ਬੈਰੁ ਬਿਰੋਧ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ॥
ਝੂਠ ਬਿਕਾਰ ਮਹਾ ਲੋਭ ਧੋਹ॥
ਇਆਹੁ ਜੁਗਤਿ ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਆਪਨ ਕਰਿ ਕਰਮ॥

ਅੰਗ - 268

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਲ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਬਿਰ ਹੈ -

ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰ ਗੜ ਅੰਦਰਿ॥
ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿ ਗਗਨੰਦਰਿ॥
ਅਸਥਿਰੁ ਥਾਨੁ ਸਦਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ
ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਦਾ॥
ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ ਛਜੇ ਹਟਨਾਲੇ॥
ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ ਜਾਣੈ
ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ॥
ਭੀਤਰਿ ਕੋਟ ਗੁਫਾ ਘਰ ਜਾਈ॥
ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ॥
ਦਸਵੈ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਅਪਾਰੀ
ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ॥

ਅੰਗ - 1033

ਮੈਂ ਮਨਮੁਖ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਤੇਰਾ ਬਚਨ ਸਰਵਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਹ ਨੈਣ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਕੇ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਾਲੇ ਲੇਖ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਰਤਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਲਰਿ ਤਿਆਗੈ॥
ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਾਗੈ॥
ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ
ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਵਣਿਆ॥

ਅੰਗ - 113

ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ; ਜੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨੇਕ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅਭਿਮਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਹੋਰ ਮੈਲ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਮੁਰਦੇ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧੇਨੁ ਦੁਧੈ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਕਿਤੈ ਨ ਆਵੈ ਕਾਮ॥
ਜਲ ਬਿਨੁ ਸਾਖ ਕੁਮਲਾਵਤੀ ਉਪਜਹਿ ਨਾਹੀ ਦਾਮ॥

ਅੰਗ - 133

ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ -

ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਇਕੁ ਨ ਧਿਆਏ॥
ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਬਹੁ ਦੂਜੈ ਭਾਏ॥
ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵੈ ਅਹੰਕਾਰੀ
ਹੋਰੁ ਵਧੇਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਵਣਿਆ॥

ਅੰਗ - 116

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਅਨੇਕ-ਅਨੇਕ ਉਤਮ ਪਦਾਰਥ ਹਨ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਉਨਿਧ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਾਮੁ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਅੰਗ - 293

ਸਾਧ ਸੰਗਤ! ਕਿਰਤ ਕਰਮ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੁੰਦੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਗੋੜੇ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ ਅਸਾਡਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ, ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਝੀ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਅਸਾਡੇ ਹੱਥ ਕੁੰਜੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਕੁੰਜੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਨਿਗੁਰਾ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਸੋਝੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾ ਕਰਕੇ ਭਟਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆਈ ਹੈ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼। ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮ ਸੁਖ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਗਿਆਨ ਚਕਸ਼ੂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਸਤੂ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਅਮੁੱਲ ਦਾਤ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਰੀਰਹੁ ਭਾਲਣਿ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਜਾਏ॥

ਨਾਮੁ ਨ ਲਹੈ ਬਹੁਤੁ ਵੇਗਾਰਿ ਦੁਖੁ ਪਾਏ॥

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਸੂਝੈ ਨਾਹੀ

ਫਿਰਿ ਘਿਰਿ ਆਇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਬੁ ਪਾਵਣਿਆ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਉਠੇ ਵਿਰਲਾਪ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ -

ਚੇਤਿ ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ॥

ਅੰਗ - 133

ਪਰ ਇਸ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਗੁਪਤ ਭੇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ। ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਦਿਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਚੇਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਲੱਗ

ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਗਨ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਇਸ ਬਿਰਹਨ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਦੀਵਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ। ਉਹ ਹਰੀ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਮ ਪਿਆਰੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਧਨ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਤਾ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ; ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧੀ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਝੂਠਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਛਲਾਵੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤਰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗਿਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਵਰਸ਼ਾ ਸਦਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਸਨਾ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਰਸ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਮ ਰਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਵਾਦ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਨੇਕ-ਅਨੇਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ॥

ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ॥

ਅੰਗ - 8

ਸੋ ਆਪੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਣਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ॥

ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ॥

ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ॥

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ॥

ਅੰਗ - 707

ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਸਾਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ

ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ॥

ਅੰਗ - 707

ਸੋ ਇਸ ਵੈਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਹੈ -

ਵੈਸਾਖਿ ਧੀਰਨਿ ਕਿਉ ਵਾਢੀਆ ਜਿਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ ॥
ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ ॥
ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥

ਅੰਗ - 133

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਨਿਭਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਮ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ ॥
ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥
ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੂਤ ਜਮ ਦਲੈ ॥
ਤਹ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ॥
ਜਹ ਮੁਸਕਲ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੀ ॥
ਅਨਿਕ ਪੁਨਹ ਚਰਨ ਕਰਤ ਨਹੀ ਤਰੈ ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਪਰਹਰੈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ ॥

ਅੰਗ - 264

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਕੇ ਅਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਅਸਾਨੂੰ ਨਖਿੱਧ ਜੂਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਖਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ-

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਸੋ ਨਰਕਪਾਤੀ ਹੋਵਤ ਸੁਆਨੁ ॥ ਅੰਗ - 278

ਕੁੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ।

ਜੋ ਜਾਨੈ ਮੈ ਜੋਬਨਵੰਤੁ ॥

ਸੋ ਹੋਵਤ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਜੰਤੁ ॥ ਅੰਗ - 278

ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਧੋਖੇ ਵਾਲੀ ਖਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ -

ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ
ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ ॥

ਅੰਗ - 133

ਜੋ ਇਸਦੇ ਸਬੰਧੀ ਹਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਉਂਦੇ-ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਬੇਰੁਖੀਆਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਨੈਣ-ਪ੍ਰਾਣ ਚਲਣ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਣਗੇ, ਉਹ ਸਾਂਭ ਲੈਣਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਛਲਾਵਾ ਹੈ। ਕਲਜੁਗੀ ਪੁਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ

ਸੇਵਾ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ, ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸਰਵਣ ਵਰਗੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇਤਰਾਂ ਹੀਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਵਹਿੰਗੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ 68 ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਪੁਤਰ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਉਹ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਨੱਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹੋ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਦਸ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੈਂ ਸਤਿ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਐਸੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤਾਂ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਆ ਗਏ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗਲ ਨਾ ਘੁਟ ਦੇਵੇ। ਜਦੋਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਖੇਦ, ਕਿੰਨੀ ਖੇਚਲ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਜੋ ਬਚਨ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ, ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸ਼੍ਰਾਸ ਪੁੱਤਰ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਭੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜੋ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਵਸ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ -

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨਹਿ

ਓਇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ

ਜਿਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਚਰਣ ਪਰਾਤੇ ॥ ਅੰਗ - 748

ਸੋ ਐਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝੂਠੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵ ਫਸ-ਫਸ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਜੀਵ ਐਸਾ ਢੀਠ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਬਚਨ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਉਂਦਾ। ਪੜ੍ਹਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋਤੀਆਂ ਭੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਚ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਅਛੋਹ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਹਰ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ

ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ ॥

ਅੰਗ - 133

ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤ। ਇਸ ਖਿਚ ਵਿਚ ਜੀਵ ਧੂਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 24000 ਸ਼੍ਰਾਸ

ਉਸਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਛਲਾਵੇ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੁਕਮ
ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ -

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ॥

ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ॥ ਅੰਗ - 295

ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਸਾਸ ਸਾਸ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪ ਬਿਥਾ ਸਾਸ ਮਤਿ ਖੋਇ।

ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਕਿ ਅੰਤ ਕਉ ਇਹੀ ਸਾਸ ਮਤਿ ਹੋਇ।

ਸੋ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਏ, ਕਿੰਨੇ ਦਿਆਲੂ,
ਕਿੰਨੇ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ, ਕਿ ਭਾਵਨੀ ਹੀ ਦੇਖੀ। ਸੋ ਐਸੇ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 'ਹਰਿ ਸਾਜਣ ਪੁਰਖ ਵਿਸਾਰ ਕੈ'
ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਫਸ ਗਏ ਅਤੇ ਪੁਤਰਾਂ,
ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਲੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਝੂਠਿਆਂ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ
ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ॥

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ॥

ਅੰਗ - 133

ਉਸਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ
ਥਾਂ ਸ਼ਾਸਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ
ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੇਰੀ
ਸਮਝ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ॥

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ॥

ਅੰਗ - 133

ਉਸ ਅਭਿਨਾਸੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ -

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਤੋਸਾ॥

ਜਿਹ ਪੈਡੇ ਮਹਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰਾ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਉਜਿਆਰਾ॥

ਜਹਾ ਪੰਥਿ ਤੇਰਾ ਕੋ ਨ ਸਿਵਾਨੁ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਹ ਨਾਲਿ ਪਛਾਨੁ॥

ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਤਪਤਿ ਬਹੁ ਘਾਮ॥

ਤਹ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਮ ਊਪਰਿ ਛਾਮ॥

ਜਹਾ ਤ੍ਰਿਖਾ ਮਨ ਤੁਝ ਆਕਰਖੈ॥

ਤਹ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਰਖੈ॥

ਅੰਗ - 264

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਫਸ-ਫਸ ਕੇ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ
ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ
ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਸੜਕਾਂ ਤੇ
ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ
ਤੇ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਏਥੇ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ

ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕੀਤਾ
ਹੋਇਆ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਦੇ ਕੇ, ਜੀਵ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ
ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ

ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ॥

ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ

ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ॥

ਅੰਗ - 747

ਸੋ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਅਗੈ ਲਈਅਹਿ ਖੋਹਿ॥

ਅੰਗ - 133

ਕਰਮ ਧਰਮ ਖੋਹ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਮ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਦਾ ਰਾਖਾ
ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵਿਗੋਚਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਖੁਆਰ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸਨੂੰ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦਸਦੇ
ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ
ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਸਤਿ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ-

ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥

ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਚੋਲਾ॥ ਅੰਗ - 313

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਜੀਵ
ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਵੇਦ, ਛੇਈ ਸਾਸ਼ਤਰ, ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ,
ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਗੀਤਾ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਬਾਈਬਲ, ਤੋਰੇਤ,
ਅੰਜੀਲ, ਜੰਬੂਰ, ਬਾਈਬਲ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਐ ਬੰਦੇ! ਤੈਨੂੰ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੂੰ ਇਸਨੂੰ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਗੁਆ; ਪੁਕਾਰ-
ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਇਹੀ ਤੇਰਾ ਅਉਸਰੁ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਾਰ॥

ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਤੂ ਦੇਖੁ ਬਿਚਾਰਿ॥

ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ ਜੀਤਿ ਕੈ ਹਾਰਿ॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਹਿਓ ਪੁਕਾਰਿ ਪੁਕਾਰਿ॥ ਅੰਗ - 1159

ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀ ਆਇਆ॥

ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ॥

ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ॥

ਭਜਿ ਲੇਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ॥

ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ॥

ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਅਬ ਸਾਰੁ॥

ਫਿਰਿ ਪਛਤਾਹੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਪਾਰੁ॥ ਅੰਗ - 1159

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਜੀਵ
ਮਾਇਆ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰੇ ਡੰਗ ਨਾਲ ਮੂਰਛਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ
ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜਦੋਂ

ਤਕ ਕਾਲ ਆ ਕੇ ਇਸਦੀ ਗਰਦਨ ਨਹੀਂ ਮਰੋੜ ਦਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਛਟਪਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਗੁਆ ਲਿਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਫਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ॥
ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ॥**

ਅੰਗ - 1378

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਅਗੈ ਲਈਅਹਿ ਖੋਹਿ॥

ਅੰਗ - 133

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ guidance ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖੋਜ ਕੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦੀ ਵਾਰੀ ਅਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ -

**ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥
ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ॥**

ਅੰਗ - 12

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ -

**ਦਯੁ ਵਿਸਾਰਿ ਵਿਗੁਚਣਾ
ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥**

ਅੰਗ - 134

ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਆਖ ਕੇ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੂਰੇ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥

ਮੁਖ ਉਜਲ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ॥ ਅੰਗ - 283

ਪਰ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਬੰਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਆਪਣੀ ਮੂੜ ਮਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ। ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁੰਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਉਂਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਭਾ ਇਥੇ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਮਨੁ ਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਿ ਬਿਚਾਰੋ॥

ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਨਕਾ ਸੀ ਉਧਰੀ

ਤਾ ਕੋ ਜਸੁ ਉਰ ਧਾਰੋ॥

ਅੰਗ - 632

ਗਨਕਾ ਵਰਗੀ ਪਾਪਣ, ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ। ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਵੀ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਗਨਿਕਾ ਪਾਪਣੁ ਹੋਇਕੈ
ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਗਲ ਹਾਰ ਪਰੋਤਾ॥
ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਅਚਾਣਚਕ
ਗਨਿਕਾ ਵਾੜੇ ਆਇ ਖਲੋਤਾ॥
ਦੁਰਮਤਿ ਦੇਖ ਦਇਆਲ ਹੋਇ
ਹੱਥੁ ਉਸਨੋ ਦਿਤੋਸੁ ਤੋਤਾ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ
ਖੇਲ ਗਇਆ ਦੈ ਵਣਜ ਸਓਤਾ॥
ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤਿਸ ਤੋਤਿਅਹੁੰ
ਨਿਤ ਪੜ੍ਹਾਏ ਕਰੈ ਅਸੋਤਾ॥
ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਰਾਮਨਾਮ
ਦੁਰਮਤਿ ਪਾਪ ਕਲੇਵਰ ਧੋਤਾ॥
ਅੰਤ ਕਾਲ ਜਮ ਜਾਲ ਤੋੜ
ਨਰਕੈ ਵਿਚ ਨ ਖਾਧੋਸੁ ਗੋਤਾ॥
ਗਈ ਬੈਕੁੰਠ ਬਿਬਾਣ ਚੜ੍ਹ
ਨਾਉ ਨਾਰਾਇਣ ਛੋਤ ਅਛੋਤਾ॥
ਥਾਉਂ ਨਿਥਾਵੈਂ ਮਾਣ ਮਾਣੋਤਾ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/21

ਸੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਥੇ ਵੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ -

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ॥

ਆਉ ਬੈਠੁ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੇਊ॥ ਪੰਨਾ - 252

ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਲੇ ਲਾ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਸਨੇ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਜਮ ਕਾ ਠੇਂਗਾ ਬੁਰਾ ਹੈ

ਓਹੁ ਨਹੀ ਸਹਿਆ ਜਾਇ॥

ਏਕੁ ਜੁ ਸਾਧੂ ਮੋਹਿ ਮਿਲਿਓ

ਤਿਨਿ ਲੀਆ ਅੰਚਲਿ ਲਾਇ॥ ਅੰਗ - 1368

ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਸਾਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਓ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ

ਇਕ ਅਧਮ ਜੀਵ ਹਾਂ ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਲੰਗੜਾ ਗਧਾ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਹੇਠਾਂ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਅਨੰਦ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਚੇਤ ਗੋਬਿੰਦੁ ਆਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ॥

ਅੰਗ - 133

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਨਿਸਚੈਪੂਰਵਕ ਅਸਾਡਾ ਬਚਨ ਮੰਨੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ, ਤਾਂ ਸੁਹਾਵਾ ਲਗਦਾ ਹੈ -

ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਰਨੀ ਜੋ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਹੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥

ਅੰਗ - 134

ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਚੇਤ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦੇਵੇ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਹੈ। ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਵੋ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਡੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ-ਹੁੰਦਿਆਂ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤ ਕੇ ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਖਾਵਾਂਗਾ। ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ! ਮਿਲਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ, ਆਪ ਸਰਵਣ ਕਰੋ-

ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਕਉ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਖਾ॥

ਜੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਏ ਤਿਨ ਦਰਸਨੁ ਪਿਖਾ॥

ਅੰਗ - 650

ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਤੂੰ ਵਸਦਾ ਹੈਂ -

ਉਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਵੈ

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੋਹਿ ਜਾਗੀ॥

ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ਭਏ ਮਨ ਨਿਰਮਲ

ਗੁਨ ਗਾਏ ਰੰਗਿ ਰਾਂਗੀ॥

ਇਹੁ ਮਨੁ ਦੇਇ ਕੀਏ ਸੰਤ ਮੀਤਾ

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਏ ਬਡਭਾਗੀ॥

ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ

ਰੇਨੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਪਾਗੀ॥ ਅੰਗ - 1267

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਦੇਵੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵੇ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਫੇਰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਐਸਾ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਾ ਦੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਅਰਪ ਦੇਵਾਂਗਾ -

ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੁਟਕਾਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਾਵੈ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੁਨਾਵੈ॥

ਅਸਥਿਰੁ ਕਰੇ ਨਿਹਚਲੁ

ਇਹੁ ਮਨੁਆ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਤਹੁ ਧਾਵੈ॥

ਹੈ ਕੋਊ ਐਸੋ ਹਮਰਾ ਮੀਤੁ॥

ਸਗਲੁ ਸਮਗ੍ਰੀ ਜੀਉ ਹੀਉ

ਦੇਉ ਅਰਪਉ ਅਪਨੋ ਚੀਤੁ॥

ਅੰਗ - 674

ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਅਰਪਓ ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਾਵੈ ਮੋਹਿ॥

ਨਾਨਕ ਭ੍ਰਮ ਭਉ ਕਟੀਐ ਚੁਕੈ ਜਮ ਕੀ ਜੋਹ॥

ਅੰਗ - 256

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਓਹੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਤੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ-ਕਲਤ੍ਰ, ਧਨ ਓਪਰੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਆਸ਼ਰਮ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਰਬੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਐਵਾਰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੀ ਨਹੀਂ ਥਕਦੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਭੇਖਧਾਰੀ ਵੀ ਬੜੇ ਅਡੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੇਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਮੇਰੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਫੁਹਾਰ, ਫੁਹਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਫੁਹਾਰਾਂ ਪਾਵੇ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਵੋ -

ਜਿਨਾ ਦਿਸੰਦੜਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਵੈ

ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ॥

ਹਉ ਛੁਢੇਦੀ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ

ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ॥

ਅੰਗ - 520

ਵਿਸਾਖੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਕਰਾਮਾਤਿ ਆਪਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਧਾਰਿਆ॥

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਦੂਰ ਪੂਰਬ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਉਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਯੋਧਾ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਰਯੋਧਨ, ਜ਼ਰਾਸਿੰਧ, ਸ਼ੁਸ਼ਪਾਲ ਆਦਿ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਖਾਸ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜੇ ਸਨ। ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਉਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਲੈਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧ ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੜਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ, ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਅਸਤਰ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਦਾ ਇਥੋਂ ਤਕ ਅਸਰ ਪਿਆ ਕਿ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ 45 ਲੱਖ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 18 ਖੂਹਣੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦਸ ਬੰਦੇ ਹੀ ਬਚੇ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਸਮੇਤ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਰਾ, ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਿਰਫ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਤੋਂ ਬਚੇ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਧੱਕਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਆਰੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨ ਮਰਯਾਦਾ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖੀਣ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਵਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਔਲਾਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਪੁੰਗਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਧਾਰਮਿਕ ਰਹੁਰੀਤਾਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਗਏ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਪਤਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ ਹੀ ਕੱਟੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਖਤਰੀ ਰਾਜੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਕੇਸਾਂ ਉਪਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਤਾਜ ਰਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਉਪਰ ਕੇਸ ਨੰਗੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜਟਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੇਸ ਦਿਸਣ ਲੱਗੇ।

ਇਸ ਪਤਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆਉਂਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਬੁੱਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੇਕ

ਅਵਿਅਕਤ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰਕੇ ਅਕਰਤਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦੇਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ' ਵਾਲਾ ਆਖਿਆ ਗਿਆ, ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜੋ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਦਦ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮਨਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ ਪਰ 'ਮੁਕਤੀ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਘ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁਪਰ ਐਨਰਜੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਲ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੰਮ ਸੀ, ਅਚਾਹ ਸੀ, ਅਛੋਹ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਦੇਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਨ। ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਲੋੜਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੇਵ ਵੀ ਵਧ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ਸੀ, ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਵਣ ਦੇਵਤਾ ਸੀ, ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਕੁਬੇਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਪਤਲੇ ਪੈਂਦੇ ਗਏ, ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਡਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਗੁਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰਤਾਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿਤਾ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਗਿਆ, ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਮ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਚਾਰਵਾਕ ਵਰਗੇ ਨਾਸਤਕ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ਾ ਨਸ਼ੇ ਖਾਣੇ, ਮਾਸ ਮੱਛੀ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੈਥਨ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਭੋਗ) ਆਦਿ ਕੁਕਰਮ ਹੀ ਧਰਮ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਨਾਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੱਕ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਅਨਾਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਿਆ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਚੇਤਨ ਪੁਰਖ ਦੀ ਯਾਦ ਬਸਿਮਤ ਹੋ ਗਈ। ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਤਾ ਮਾਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ

ਵਿਚ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪਸਰ ਗਈ। ਚੇਤਨ ਤਤ੍ਵ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਮਿਥੇ ਗਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹੀ ਚੇਤਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹਨ। ਚੇਤਨ ਦੀ ਸਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਿਵੇਂ ਚਮਕ ਪੱਥਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿਲਜੁਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਜਗਤ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਰਿਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਆਸ ਸਦਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਨਿਰਬਾਣ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੋੜ ਸੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ-ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਆ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਯਾਨਿ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਤਾਂ ਹੈਗੀ ਹੀ ਪਰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਜਾਣੂੰ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਿਆ।

ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਜੈਨ ਮਤ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਵੀਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਠਨ ਤਪਸਿਆਵਾਂ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਿਸੇ ਨਿਰਬਾਣ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਜਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁੰਨ ਸਾਨ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਹ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਪਿਆਰਾਂ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਦ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਮੁਕਤ ਅਵਸਥਾ ਸੀ। ਇਸ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਜੀਵ, ਭਗਤੀ ਦੀ ਪਉੜੀ ਰਾਹੀਂ ਅਨੰਤ, ਅਨਾਦ, ਅਨਾਹਤ ਵਿਚ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਨਾਸਤਕ ਮਤਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਚ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸਲਾਮ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਿਆਂ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਧਰਮ, ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ, ਪ੍ਰਸਪਰ ਰਵਾਦਾਰੀ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਪਿਆਰ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਧੇ-ਸਿੱਧੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੜ ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਜੰਜਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਇਕ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਾਹ ਦਰਸਾਇਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਪਿਛੋਂ

ਆਏ ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਨ ਖੁਆਰ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਦਰਦੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੁੰਨ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਉਹ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਉਚੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਥਿੜਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਧਰਮੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਕਾਲ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1000 ਤੋਂ 1526 ਈ. ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੂਫਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਏ ਉਸ ਮਕਾਨ ਵਾਂਗੂੰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਧ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਝੱਖੜ ਮਕਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਮਚਾ ਕੇ ਬੇ-ਵਿਉਂਤੀ ਕਰਕੇ ਖਿੰਡਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਤੂਫਾਨ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਗਿਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਜੜੇ ਥੇਹ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਝੱਖੜਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਸਲਾਮੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਮੋਢੀ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਰਾਜਸੀ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਲਪਤਗੀਨ ਅਤੇ ਸਬਕਤਦੀਨ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮਹਿਮੂਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਕਾਲ 999-1030 ਈ. ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ 17 ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਮਾਰ ਕਾਨੌਜ, ਕਾਲੰਜਰ ਜਾਂ ਰੰਥਮਬੋਰ ਉਤੇ ਪਈ। ਮਹਿਮੂਦ ਦਾ ਇਕ ਹਮਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੰਦਰ ਸੋਮਨਾਥ ਉਪਰ ਹੋਇਆ। ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਬਲ ਸੀ ਉਥੋਂ ਹਟ ਕੇ ਉਦਭੰਡ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਇਥੋਂ ਵੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਦਨਾਂ ਵਿਚ ਧਕੇਲ ਦਿਤਾ। ਅਖੀਰ ਸਰਹੰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਹਿੰਦ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਗਜ਼ਨਵੀਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਘਟਣ ਨਾਲ ਗੌਰੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲਏ। ਸਹਾਬ-ਉਦ-ਦੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤੁਰਕੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇਜ਼ ਖਾਨ ਵਰਗੇ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚੋਂ ਉਠੇ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫੈਲ ਗਏ। ਰੂਸ, ਇਰਾਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਸਭਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੀਲ੍ਹੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਉਡ ਗਈ। ਚੰਗੇਜ਼ ਖਾਨ ਜਲਾਲ-ਉਦ-ਦੀਨ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦਾ ਅਟਕ ਦਰਿਆ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ 300 ਸਾਲ ਤਕ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਜਾੜਾਂ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਮਹੌਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਤੈਮੂਰ ਤੇ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਮਹੱਤਤਾ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੈਮੂਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਜਬਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੁਣ ਕੇ ਲੂ ਕੈਂਡੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਜਸੀ ਉਥੱਲ-ਪੁਥੱਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੰਤਾਪ ਝਲਣਾ ਪਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਾਬਲ ਵਲੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਕ ਸੈਨਿਕ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਟ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਸੀ ਮੁਲਤਾਨ,

ਦੀਪਾਲਪੁਰ, ਲਾਹੌਰ, ਜਲੰਧਰ, ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਸਮਾਣਾ ਆਦਿ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹਾਕਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਰਾਜਸੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਤਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉਪਰ ਹਮਲਾਵਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੀ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡਿਆਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਵੇਚਿਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ਰ ਅਤੇ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਨ। ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ, ਵਣਜ ਵਪਾਰ, ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਆਦਿਕ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬੁੱਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਮਤ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਜੈ ਪਾਲ ਨੇ ਮਹਿਮੂਦ ਸਬੁਕਤਗੀਨ ਤੋਂ ਵੀ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਉਤਰਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਾਜਾ ਅਨੰਦਪਾਲ ਨੇ ਮਹਿਮੂਦ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਘ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਪਾਲ ਨੇ ਸਰਹੰਦ ਨੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਨ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਡਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲੜੇ ਸਨ। 1521 ਵਿਚ ਬਾਬਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੈਦਪੁਰ (ਏਮਨਾਬਾਦ) ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਤਕਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ॥
ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗਲੁ ਚੜਾਇਆ॥
ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ॥
ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ॥
ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ॥
ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੈ ਖਸਮੈ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ॥
ਰਤਨ ਵਿਗਾੜਿ ਵਿਗੋਏ ਕੁਤੀ ਮੁਇਆ ਸਾਰ ਨ ਕਾਈ॥
ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਆਪੇ ਵੇਖੁ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ॥
ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਧਰਾਏ ਵਡਾ ਸਾਦ ਕਰੇ ਮਨਿ ਭਾਣੇ॥
ਖਸਮੈ ਨਦਰੀ ਕੀੜਾ ਆਵੈ ਜੇਤੇ ਚੁਗੈ ਦਾਣੇ॥
ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੀਵੈ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ॥

ਅੰਗ - 360

ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਂਏਆਂ ਦੇ ਵਗ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿਤੀ। ਮਾਨਸਕ ਗਿਰਾਵਟ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਸਰਮ ਧਰਮ ਕਾ ਡੇਰਾ ਦੁਰਿ॥

ਨਾਨਕ ਕੂੜੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ॥
ਮਥੈ ਟਿਕਾ ਤੇੜਿ ਧੋਤੀ ਕਖਾਈ॥
ਹਥਿ ਛੁਰੀ ਜਗਤ ਕਾਸਾਈ॥
ਨੀਲ ਵਸਤੁ ਪਹਿਰਿ ਹੋਵਹਿ ਪਰਵਾਣੁ॥
ਮਲੇਛ ਧਾਨੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਪੁਰਾਣੁ॥
ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ ਕੁਠਾ ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ॥
ਚਉਕੇ ਉਪਰਿ ਕਿਸੈ ਨ ਜਾਣਾ॥ ਅੰਗ - 472

ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਅਤੇ ਅਣਖ ਵਰਗਾ ਅਨਮੁੱਲਾ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਆ ਕੇ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਤਨ ਅਚਾਨਕ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰਸ਼ ਵਰਧਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਕੱਟੜਤਾ, ਪ੍ਰਸਪਰ ਮੇਲ ਜੋਲ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਤੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਕਰੜਾ ਜਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰੇਰਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੇ ਪਸਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਸੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਮਾਣੀ ਨਿਤਾਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ -

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਥ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥
ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥
ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ॥
ਆਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ॥
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ॥ ਅੰਗ - 145

ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਨੇ ਗੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸੋਂ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਵੀ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ-ਜਜ਼ੀਏ ਵਗੇਰਾ ਦਾ ਟੈਕਸ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਘੇਰੀ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੁੱਟ ਕਸ਼ੁੱਟ ਦੀ ਕੋਈ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਉਤੇ ਜਜ਼ੀਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਜਨਤਾ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ ਉਪਰ ਆਏ ਖਰਚ ਪੂਰੇ ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਚ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਦੀ ਗੈਰ ਮੁਸਲਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟੀਆ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਜਨਤਾ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਵਿਚੋਂ ਅਣਖ, ਸ਼੍ਰੋਮਣ, ਸ੍ਰੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹਿੰਦੂ ਕਬੀਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਆਲ, ਸਰਹੰਗ ਵਾਲੀਏ, ਬਾਹਲੀਏ, ਬਕਨ, ਹਕਨ, ਖੇਖਰ, ਢੂਢੀ, ਟਿਵਾਏ, ਖਰਲ ਤੇ ਮਰਲ, ਭੱਟੀ ਆਦਿ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਅਲਾਉਦੀਨ ਵਰਗੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰ

ਢਾਹ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਬੁੱਤ ਤੋੜ ਦਿਤੇ। ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲ ਲਈ ਵੱਟੇ ਬਣਾ ਕੇ ਹਟਵਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕੜੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨਸਾਂ ਤੋਲਣ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਗੂ ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਧੁਣੀਆਂ ਰਮਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਜੁੱਡਲੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਜਨਤਾ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤ ਉਪਰ ਕਿੰਤੂ ਕਰੀਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ-

ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ

ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚੜਾਈਐ॥

ਜੋਗੁ ਨ ਮੁੰਦੀ ਮੁੰਡਿ ਮੁਢਾਇਐ

ਜੋਗੁ ਨ ਸਿੰਫੀ ਵਾਈਐ॥

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ

ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ॥

ਅੰਗ - 730

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਧੋਗਤੀ ਵਿਚ, ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਾਤ ਪਾਤ, ਉਚ ਨੀਚ, ਛੂਤ-ਅਛੂਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਖੇਵੇਂ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੋਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ, ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਗਨ-ਅਪਸ਼ਗਨ ਪੁਛਦੇ ਅਤੇ ਟੂਣੇ-ਟਾਮਣ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਲਹੂ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਾਜ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਲੰਮਾ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਾਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸੀ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਕੇਵਲ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਰਸੂਲ ਤੇ ਪੈਗੰਬਰ (ਪੈਗਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਮੰਨਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਸ਼ਚੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਏਦਾਰ ਸਨ। ਇਧਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਅੱਲਾਹ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੂਫੀ ਮਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪੀਰ ਸੰਸਾਰ ਮੰਚ ਉਪਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਵਰਗੇ ਸੂਫੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣੀ ਉਸ ਦਾ ਅੱਲਾਹ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੀਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਦਿਆਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ

ਸਮਾਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਤਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰਸ਼ ਵਰਧਨ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ, ਕਰਮਕਾਂਡ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਬਲ ਦਿਤਾ ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਦੱਖਣ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਇਕ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਨਿਰਾਰਥਕ ਰਿਵਾਜਾਂ, ਵਹਿਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿਤ ਸੀ ਯਾਨਿ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਆਪਣੀ ਸਦਾ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਰਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੋਚ ਸ਼ਕਤੀ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈ, ਸਾਹਸਹੀਣੀ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਲਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਿੰਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਗਹਿੰਦੀ ਖੁੰਹਦੀ ਕਸਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਰੜੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਪਹਿਨਣ, ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ, ਫਸਲਾਂ ਕੱਟਣ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ, ਥਿਤਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਪੁਛਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕਰਨ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਚੀਆਂ-ਨੀਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ, ਦੇਸ਼ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵਿਆਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਪਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਕ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਉਪਰੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਤਾ ਗਿਣੀ ਗਈ। ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਸੀ। ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ-ਕਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸਤੀ ਦਾ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਵਿਧਵਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੈਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਲੰਘਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਥਨ ਬਹੁਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਸਤੀ ਦੇਖੀ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਖਾਤਰ ਹੋਈ। ਬੇਅੰਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਆਉਂਦੀਆਂ ਫਿਰ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ, ਸੁਰੰਧੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ, ਢੋਲ ਵਜਾਉਂਦਿਆਂ, ਚਿਖਾ ਵਲ ਲਿਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਭਰਾਤਾ, ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀਂ ਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਈਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਹਾਂ, ਮੈਂ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ।” ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਜਲੂਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚਬੂਤਰੀਆਂ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਇਕ ਮੋਟਾ ਅਣਸੀਤਾ ਕੱਪੜਾ ਆਪਣੇ ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੰਡ ਕੋਲ ਇਕ ਟੋਏ ਵਿਚ ਅੱਗ

ਬਾਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜੁਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਲਾਂ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। 15 ਬੰਦੇ ਲੱਕੜਾਂ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਸ ਹੋਰ ਲੰਮੇ-ਲੰਮੇ ਬਾਂਸ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਵਾਜੇ, ਢੋਲ ਵਜਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਂਸਾਂ ਨਾਲ ਦਬਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਿਲ ਨਾ ਸਕਣ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣਾ ਸੀ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਛਿੜਕਦੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਆਈ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਪ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਤੀਵਰਤਾ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੌਹਰ ਦੀ ਰਸਮ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਜੁਲਤ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਥੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਹਿਮੂਦ ਵਗੈਰਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੁੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਮਣ ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਲੁੱਟਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਸਰ ਰਹੀ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੰਮੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਦੁੱਤ ਸਿਧਾਂਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਖੇਲਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਮੱਠਾਂ, ਮੁਕਾਮਾਂ, ਤਕੀਆਂ, ਮਸਜਿਦਾਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਿਣਾਵਣੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ। ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਪੁਰਸ਼ ਦਾਸ-ਦਾਸੀਆਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖੋਹ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਭੈੜਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਧੀ, ਪੁਤਰ ਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨਾ ਮਨ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਚਿੱਟੀ ਪਗੜੀ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ ਸੀ ਲਾਲ ਪਗੜੀ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਬਾਗ, ਘਰ, ਸਾਮਾਨ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਬਹੁ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਸੜਵਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੰਦਰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਾਲੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੰਡ ਆਮ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਦੰਡ ਸਹੋ। ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਹਕੀਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੜਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦਾ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਨਵਾਬ ਸ਼ਤਰੰਜ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਿਆ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ

ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਜਿਤ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਉਪਰ ਜੋਜ਼ੀਆ ਆਮ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

‘ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ’
ਪੰਨਾ 31 ਵਿਚੋਂ)

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਸਹਿ ਕੇ ਸਿਰਮੌਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅੱਗੇ ਅਝੱਕ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਾਨਵੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਬਲਿਦਾਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੱਤ ਅੱਠ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਨਿਘਰਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਅਨੇਕ ਅੰਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕੀਤੇ। ਕਈ ਜੁੱਧ ਅਨੁਆਈ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਨੇ ਪਏ ਪਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਤਿ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲੋੜ ਸੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸੰਗਠਨ ਸਦੀਵੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗੁਣ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਵੇ-

ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥

ਅਵਰੁ ਨ ਪੈਖੈ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਇਹ ਲਛਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ॥

ਅੰਗ - 272

ਆਤਮ ਰਸ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂੰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤ ਜੋਤ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਛਾਂ, ਵਹਿਮਾਂ, ਤੀਰਥਾਂ, ਬਰਤਾਂ, ਮੜੀਆਂ, ਮਸਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਜੋਤ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ।

ਨਾ ਘਾਟ ਹੈ ਨਾ ਬਾਢ ਹੈ ਨਾ ਬਾਢ ਘਾਟ ਹੋਤ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਆਦਰਸ਼ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦਇਆ, ਖਿਆ, ਧੀਰਜ, ਅਹਿੰਸਾ, ਸੰਤੋਖ, ਸੌਚ, ਸ਼ੀਲ, ਸੇਵਾ, ਦਾਨ ਅਤੇ ਮਿੱਠ ਬੋਲਾ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ, ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪਰੋਤਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੈਰਾਗ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੁਖ ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ

ਆਦਰਸ਼ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਦੇਵੇ, ਭੈ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਤਵ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਸਰੀਰਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਦੁਖਾਂ-ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸਹਿਤ ਸਹਿਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਤਤਪਰ ਹੋਵੇ, ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਖਾਲਸਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਲੀ ਦਾ ਕੜ ਟੁੱਟਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਲ ਬਹੁਲੀ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਨ, ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੁਪਰ ਮਨੁੱਖ (ਖਾਲਸਾ) ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਬਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸੀਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਅਰਪਣ ਕਰੇ। ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਜੀ ਲਹੌਰ ਵਾਸੀ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਅਰਪਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ, ਮੇਰਾ ਮਨ, ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ, ਮੇਰੀ ਹੰਗਤਾ ਕੇਵਲ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਤੁਹਾਡੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਰਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਆਪ ਆਪਣੀ ਅਮਾਨਤ ਸਮਝ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦਾ ਭਾਣਾ ਹੈ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮੁਖ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ

ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ॥

ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸਉਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੈ ਮੇਰਾ॥

ਅੰਗ - 1375

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ, ਸੀਸ ਤਨ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਸੀਸ ਦੀ ਹੋਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੇਰ ਕੜਕਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀਸ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਾਈ ਧਰਮ ਚੰਦ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਵਾਸੀ, ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ!

ਕਬੀਰ ਮੁਹਿ ਮਰਨੈ ਕਾ ਚਾਉ ਹੈ

ਮਰਉ ਤ ਹਰਿ ਕੈ ਦੁਆਰ॥

ਮਤ ਹਰਿ ਪੂਛੈ ਕਉਨੁ ਹੈ ਪਰਾ ਹਮਾਰੈ ਬਾਰ॥

ਪੰਨਾ - 1367

ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 827

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਮਾਨਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੋ। ਤੀਜੀ ਮੰਗ ਉਪਰ ਹਿੰਮਤ ਚੰਦ, ਚੌਥੀ ਮੰਗ ਤੇ ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ, ਪੰਜਵੀਂ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਪੰਜ ਸੀਸ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਨ ਭਿਆਨਕ ਕਸਵੱਟੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਛਕਾਇਆ, ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ, ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਤੀਕਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਪੁਜਣ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਾਰੇ ਭੇਤ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥

ਅੰਗ - 273

ਹਰਿ ਹਰਿਜਨ ਦੁਈ ਏਕ ਹੈ,

ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ॥

ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ,

ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ॥

ਅੰਗ - 486

ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਚੰਦ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਖੜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਚੰਦ, ਦਿੱਲੀ ਜੋ ਜਾਤ ਦੇ ਜੱਟ ਸਨ, ਨੂੰ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ; ਹਿੰਮਤ ਚੰਦ, ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਜੋ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਉੜੀਸਾ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਨੂੰ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ; ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ ਗੁਜਰਾਤ ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਜੋ 1100 ਮੀਲ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਮੈਸੂਰ ਜੋ 1000 ਮੀਲ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਜਾਣਨਾ, ਇਹ ਪੰਜੇ ਮੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ॥

ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹੋ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ॥

ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਆਪ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਉਂ ਛਕਿਆ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ

ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਆਪ ਸਮਰੱਥ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਨਾਟ ਦੇ ਆਪ ਹੀ ਪਾਤਰ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ—

ਹਰਿ ਸਚੇ ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾ।
ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚਿ ਸਿਧਾਂ ਖੇਲਾ।
ਗੁਰੂ ਸਿਮਰ ਮਨਾਈ ਕਾਲਕਾ ਖੰਡੇ ਕੀ ਵੇਲਾ।
ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।
ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਹੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ, ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ—

ਰਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਮੁਝ ਕਉ, ਸਿਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ।
(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ

ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ।
ਓਹੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮੈ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ।
ਰਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਨਹਿ ਸਿਖ ਕਹਾਵੈ।
ਰਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਦਰ ਚੋਟਾਂ ਖਾਵੈ।
ਰਹਿਤ ਬਿਨ ਸੁਖ ਕਬਹੂੰ ਨ ਲਹੇ।
ਤਾਂ ਤੇ ਰਹਿਤ ਸੁ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਰਹੈ।
(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਸੁਖ ਭਰੀ ਲੀਨਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚੋਂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਅਜ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਵੰਡਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ, ਨਾਮ ਦੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ —

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਸੂਜਨ ਪਵਾਰਾ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਕਰਤ ਉਧਾਰਾ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਪਿੰਡ ਪਰਾਨ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ॥
ਮਾਨ ਮਹਤ ਮੇਰੀ ਖਾਲਸਾ ਸਹੀ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਸ਼ਾਰਥ ਸਹੀ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਕਰੇ ਨਿਰਬਾਹ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਦੇਹ ਅਰ ਸਾਹ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਧਰਮ ਅਰ ਕਰਮ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਭੇਦ ਨਿਜ ਮਰਮ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਸੱਜਨ ਸੂਰਾ॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਬੁਧ ਅਰ ਗਿਆਨ॥

ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਹੋ ਧਰੇ ਧਿਆਨ॥

ਉਪਮਾ ਖਾਲਸੇ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ॥

ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਪਾਰ ਨਹਿ ਲਹੀ॥

ਸੇਸ ਰਸਨ ਸਾਰਦ ਸੀ ਬੁਧ॥

ਤਦਪ ਨ ਉਪਮਾ ਬਰਨਤ ਸੁਧ॥

ਯਾ ਮੈ ਰੰਚ ਨ ਮਿਥਿਆ ਭਾਖੀ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਖੀ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ—

ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ,
ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ,
ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮਝੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ,
ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਲਈ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜੋ ਭਰਮ ਤੇ ਭੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਹਾਨੀ ਸਤ੍ਹਾ ਇਸ ਵਿਚ ਭਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਖਾਲਸਾ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੂਰਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਰਮਾਂ ਭੇਖਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਭੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾਪਣ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਮੁੜ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਵੱਡੇ-ਛੋਟੇ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਇਸ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਤੇਜ ਖੋਹ ਲਵਾਂਗਾ —

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ॥
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੰਜ॥
ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ॥
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ॥
ਜਬ ਇਹ ਗਹੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ॥
ਮੈਂ ਨ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਮਹਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੰਗਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਤਮ ਰਸੀਆ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇਗਾ ਇਸ ਦੀ ਪਦਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ,
ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ (Super man) ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਮੰਚ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਇਕ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੰਜ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਪਾਸ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਕੰਮ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਦਾਨ ਲੈਣਾ, ਜਗ ਕਰਨਾ, ਜਗ ਕਰਾਉਣਾ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ; ਇਹ ਛੇ ਕਰਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖਤਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਰੋਆ ਰੱਖਣਾ, ਤਪ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਅਸਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਜਰ ਅਸਤਰ, ਇੰਦਰ ਅਸਤਰ, ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤਰ, ਅਗਨ ਅਸਤਰ, ਵਰੁਣ ਅਸਤਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਅਸਤਰ ਮੰਤ੍ਰ ਬਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਐਟਮ ਬੰਬਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਇਕੋ ਦਾ ਅਸਰ ਦਸ-ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਸੁਲਾ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਕੋ ਅਸਤਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਾਣਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿਦਿਆ ਸੀ ਜੋ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਲੈ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਗੋਲੇ-ਗੋਲੀਆਂ, ਬੰਬ, ਐਟਮ ਬੰਬ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੱਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ। ਖਤਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਵਰਗ ਉਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਅੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਨੁਪਾਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਖਤਰੀ ਦਾ ਧਰਮ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਅਹੂਤੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਚੇ ਸਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਮੰਨੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਸ਼ ਵਰਣ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਦੇ ਸਨ, ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਾਲ ਵੇਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧਨ ਕਮਾ ਕੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਭਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੜੀ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰਾਹੀਂ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨੀਯਤ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੇਵਲ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਜਕੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਸਹੀਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵਰਗ ਹਰ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਲਈ, ਵਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਕਾਨ ਉਸਾਰੀ ਲਈ, ਸਫਰ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ, ਵਿਆਹ

ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਬੰਧ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਲਈ, ਨਵੇਂ ਵਸਤਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ, ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ ਅਗਵਾਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਗਨ-ਅਪਸ਼ਗਨ, ਥਿਤ, ਵਾਰ, ਮਹੀਨੇ, ਰੁਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਧ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਚਿਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਨਾਸਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੂਦਰ ਵਰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮੀ ਬਣ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਤਰਸ ਉਪਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਭਿੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਉਹ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਣ ਤੇ ਭਿੱਟ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮੱਥੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ, ਪੂਜਾ, ਪਾਠ, ਮੰਦਰ, ਮੱਠ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਭੁਲ-ਭੁਲੇਖੇ ਕਿਸੇ ਸੂਦਰ ਤੋਂ ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਸੰਬਕ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਬਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬੱਧ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੈਲਾ ਅੰਗ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਗ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਵਿਦਿਆਲਾ, ਕੋਈ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸਕੂਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੂਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਨਾ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਕਰਕੇ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਗੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ ਹਨ। ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਾਲਮੀਕ (ਚੰਡਾਲ) ਨੇ ਭਜਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਦਵੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਜੋ ਸਰਬ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਯੱਗ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੌਤੇ ਅਤੇ ਜੂਠੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਚੁਕੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਘੱਟਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਜਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅੰਦਰ

ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪੰਡਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਖਤਰੀ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਕਰਕੇ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਥਿਤ ਨੀਚ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥
ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ
ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥ ਅੰਗ - 15

ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ ਗਿਆ, ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ -

ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੈ ॥
ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ ॥
ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੇ ਸਰੀਰੁ ॥
ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰੁ ॥ ਅੰਗ - 952

ਜਾਤਾਂ ਪਾਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਇਥੋਂ ਤਕ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਦਮ ਪੁਟਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰਾ, ਜਾਤ ਪਾਤ, ਧਰਮ, ਮਜ਼ਹਬ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਦੇ ਇਕ ਪੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਸੂਚਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਅਕਬਰ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਸਮਰਾਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਵਰਗ ਦੇ ਬੰਦੇ ਪੰਗਤ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਜੋਤਸ਼ਾਂ, ਗ੍ਰਹਿਾਂ ਦੀਆਂ ਪਕੜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਮਾਹ ਦਿਵਸ ਮੂਰਤਿ ਭਲੇ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥
ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਰਸ ਦਾਨੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ ਹਰੇ ॥
ਅੰਗ - 136

ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਾਹ, ਰੁੱਤਾਂ, ਮਹੂਰਤਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਦੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਸਭ ਤੂੰ ਘੜੀ ਮੂਰਤ ਵੀਚਾਰਾ ॥
ਤੂੰ ਗਣਤੈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਸਚੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥
ਪੜਿਆ ਮੂਰਖ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥
ਨਾਉ ਪੜੀਐ ਨਾਉ ਬੁਝੀਐ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ ॥
ਅੰਗ - 140

ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਦਿਨਸੁ ਸੁਹਾਵੜਾ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ॥
ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਵਿਸਰੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਫਿਟੁ ਭਲੇਰੀ ਰੁਤਿ ॥
ਅੰਗ - 318

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤਰੀ, ਸੂਦਰ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਸਮਾਗਮ ਰਚ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਦਸਵੰਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਸਵੰਧ

ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਧਰਮ ਮੰਦਰ, ਹਸਪਤਾਲ, ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ, ਸੜਕਾਂ, ਪੁਲ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਸੰਤਾਪ ਗਿਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸੇ ਦਾਨ ਦੇ ਸਰਮਾਏ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦਮ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਖਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਮਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਕੈਰੀ ਅੱਖ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ। ਅਨਾਥਾਂ, ਨਿਥਾਵਿਆਂ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ, ਨ-ਘਰਿਆਂ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਲਈ ਦਰਦਾਂ ਭਰਿਆ ਮਿਤਰ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਸ਼ਤਰ ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਵੈਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਵਣਜ, ਵਪਾਰ, ਨੌਕਰੀ ਚਾਕਰੀ ਲਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਧਨ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਭੇਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਦਾ, ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ, ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਡਾਕਟਰ, ਸਾਇੰਸਦਾਨ, ਜੱਜ, ਵਜ਼ੀਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੂਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ -

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ ॥ ਅੰਗ - 26

ਅਤੇ

ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥
ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥ ਅੰਗ - 286

ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਵੰਦ ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਚਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜੁੱਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਰੇ ਵਰਣ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਚਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਕਰਮਯੋਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਉਚਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਵੀ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਯੋਗੀ ਵੀ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਵੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਪੰਜੇ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਦਾਖਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ

ਪਦਵੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ -

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਧਰਮ ਅਰ ਕਰਮ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਭੇਦ ਨਿਜ ਮਰਮ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ॥ *ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ*

ਇਸ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਨਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ। ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ - ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡ ਜਾਣਾ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਤਾਲ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਣਾ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦੇਣਾ, ਆਮ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਬਣਾ ਦੇਣਾ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਹੰਟਰ ਰੱਖ ਲੈਣੇ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ, ਉਚਾ ਲੰਮਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਪੋ ਬਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਕਲੋਤਰਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਆਮ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਰਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਮ ਦੇ ਬਲਬੱਤੇ ਸਾਹਸਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇੰਨਾਂ ਉਚਾ ਲੈ ਜਾਣਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ। ਜੋ ਅੱਜ ਤਕ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਬੇਅੰਤ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਲਤਾੜੇ ਹੋਏ ਨਿਮਾਣੇ ਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, ਸਸ਼ਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਖਤਰੀ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਤਜਰਬਾ ਕਰਕੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ, ਡਾਕਟਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਜਰਨੈਲ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸ਼ਾਸਕ ਹੋ ਕੇ, ਨੇਕ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੈਸ਼ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੋਣਾ, ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ, ਰੁਤਬੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਭੀ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ ਦਾ 'ਦਰਜਾ' ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨੇ, ਪੱਖੇ ਝੱਲਣੇ, ਜਲ ਪਿਲਾਉਣਾ, ਦਰੀਆਂ ਵਿਛਾਉਣੀਆਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਣਜਾਣ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ, ਲੰਗਰ ਪਕਾਉਣੇ, ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣੇ, ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜਣੇ ਆਦਿ ਇਹ ਸਭ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋਗੀ ਦਾ ਆਤਮ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਖਾਲਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਐਡੀ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ॥

ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਸੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥

ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕੋ ਮਨੁੱਖ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ

ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਪਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਨਾ, ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤਕ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਰਾਮਾਤ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਕਰਾਮਾਤ ਇਥੋਂ ਤਕ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਕਿ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਗੋੜੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਕੀਟ, ਪਤੰਗ, ਕੁਰੰਗ, ਗਜ, ਮੀਨ, ਮੱਛੀਆਂ, ਪੰਛੀ, ਦਰਖਤ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਇਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੁਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਖਾਲਸਾ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਸਕੇਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿਵਾ ਦੇਣਾ, ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਾਨ ਘਟਨਾ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਕੀ ਹੈ? ਇਸਦੀ ਵਡੱਤਣ ਕਿੰਨੀ ਉਚੀ ਹੈ? ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੈਰ, ਕੀਨੇ, ਸਾੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਕ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਅੰਗ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਘਨੂਈਆ ਬਗੈਰ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਿਆ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੁੱਟ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਅੰਦਰਲਾ ਹਨੇਰਾ ਗਵਾ ਕੇ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਕਿਸਨੂੰ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਕ-ਅਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ-ਅਹਿੰਦੂ, ਆਪਣਾ-ਬੇਗਾਨਾ, ਵੈਰੀ-ਮਿਤਰ, ਮਾੜਾ ਤੇ ਚੰਗਾ, ਜ਼ਾਲਮ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਕੋਈ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਜੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਸ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮਲੂਮ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਘਨੂਈਆ! ਤੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਲੂਮ ਭੀ ਲਗਾਈਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਕੇ ਪੱਟੀਆਂ ਭੀ ਬੰਨ੍ਹੀ, ਇਹੋ ਮਹਾਨ ਉਚਾ ਆਦਰਸ਼ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਸਮਾਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਕੁਬੁਧੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸ-ਬੁਧਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਖਾਲਸਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੈ। ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਭੇਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਅਸਲੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕੋ! ਵਿਚਾਰੋ ਉਸ ਮਹਾਨ ਉਚੇ ਆਦਰਸ਼

ਨੂੰ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਰਮਾਤ ਨੂੰ ਜੋ ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਐਸਾ ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਸੇਗਾ, ਲੋਚੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਇਸ ਸੁਪਨਮਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਖਾਲਸਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਖੰਡ-ਖੰਡ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਾਅ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਬੇਅੰਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਸ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਚੇਤਨਾ ਸਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੰਚ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਅਪਣਾਵੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰੇ। ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਕੁਝ ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਟੀਕਾ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨੀ ਮੈਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣ, ਅਸਾਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਗ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਉਚਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪਦ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੰਚ ਉਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦੇਣਹਾਰਾ ਹੈ, ਨਉਨਿਧੀਆਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਇਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਲੋਚਦੀਆਂ ਹਨ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਧੂੜੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ -

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥

ਅੰਗ - 273

ਪਿਆਰਿਓ! ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਹੁਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ (Universal) ਵਿਸ਼ਵ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ Universe (ਵਿਸ਼ਵ) ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ। ਆਪੋ ਖਾਲਸਾ ਬਣ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਦਾ। ਚਰਿਤ੍ਰਹੀਣ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਾਇਆ 'ਖਾਲਸਾ' ਅੱਖਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਫੈਲਾਓ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕਰਵਰਤੀ ਦੀ ਰਚੀ 'ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਵਾਰ' ਅਸੀਂ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਛਾਪ ਕੇ ਚਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗੇ -

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਵਾਰ

ਪੂਰੀ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਧਰ ਤੇਜ ਕਰਾਰਾ।

ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਸੱਚ ਦਾ ਵਣਜ ਪਸਾਰਾ।

ਅੰਰੰਗਜ਼ੋਬ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡਰ ਵਧਿਆ ਭਾਰਾ।

ਉਸ ਭੇਜਿਆ ਇਕ ਰੀਪੋਰਟ ਲੈਣ ਆਪਣਾ ਹਲਕਾਰਾ।

ਜਿਸ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਖਾਸ ਨਜ਼ਾਰਾ।

ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਸੀ ਸੱਚ ਜਿਵੇਂ ਨਿਹਾਰਾ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਕਾਰਾ।

ਇਸ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਪੁਰਬ ਤੇ ਸਭ ਪੰਥ ਹਕਾਰਾ।

ਤੰਬੂ ਲਾਇਆ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਸਾਜਿਆ ਦਰਬਾਰਾ।

ਭਰਿਆ ਖੂਬ ਦੀਵਾਨ ਜਦ ਕੱਠ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਕੜੀ ਤੇਗ ਸੀ ਦਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰਾ।

ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੀ ਮਾਰੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ।

ਉਸ ਉਚੀ ਥਾਂਉ ਖੱਲੋਂ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਭਬਕਾਰਾ।

ਹੈ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਮਰਣ ਪਿਆਰਾ।

ਉਹ ਆਵੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਦੇਵਣ ਹਾਰਾ।

ਪਹਿਲੇ ਲਵੇ ਵੀਚਾਰ ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਸ਼ਕਲ ਭਾਰਾ।

ਉਠ ਨੱਠੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਨਾ ਤਕ ਮੌਤ ਕਿਨਾਰਾ।

ਮੈਂ ਚੱਖਾਵਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਾਰਾ।

ਵਰਤੀ ਚੁੱਪ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ, ਰਹੇ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਰਾ।

ਤਦ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਦਿਆ ਰਾਮ ਜਿਸ ਸਿਰੜ ਸਹਾਰਾ।

ਮੇਰੇ ਪੰਨ ਭਾਗ ਗੁਰੂਦੇਵ ਜੀ! ਜੇ ਕੰਮ ਤੁਮਾਰਾ।

ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਲਿਆਂ, ਸਿਰ ਜਾਏ ਜੇ ਸਦਕੇ ਬਲਿਹਾਰਾ।

ਜਦ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਉਹ ਵਾਕ ਦੁਬਾਰਾ।

ਕਈ ਕਮੀਨੇ ਕਾਇਰ ਨੱਸ ਗਏ, ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਾ ਚਾਰਾ।

ਤਦ ਦੂਜਾ ਵੀ ਇਕ ਉਠਿਆ ਜੋ, 'ਧਰਮੀ' ਭਾਰਾ।

ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲੈਂਦਿਆ ਦੇ ਸਾਥ ਜੇ ਹਮਾਰਾ।

ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆ ਛੱਡ ਕੇ ਜੈਕਾਰਾ।

ਵਰਤਾਇਆ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਉਹੀ ਕਾਰਾ।

ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਬੋਲ ਸੀ ਮਾਰਾ।

ਹਿੰਮਤ ਨਾਂ ਦਾ ਉਠਿਆ ਇਕ ਹੋਰ ਦੁਲਾਰਾ।

ਉਸ ਮਹੁਕਮ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ ਜੋ ਚੌਥਾ ਪਿਆਰਾ।

ਪੰਜਵੇਂ 'ਸਾਹਿਬ' ਆਣ ਕੇ ਸਭ ਕੰਮ ਸਵਾਰਾ।

ਇਵੇਂ ਪੰਜ ਨਿਤਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰਾ।

ਉਹ ਦਿਤੇ ਸਨ ਝਟਕਾਏ ਸਭ, ਵੱਡ ਕੀਤਾ ਕਾਰਾ।

ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਸਿਰ ਧੜਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੜਕਾਰਾ।

ਉਹ ਹੋ ਗਏ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਪਦੇ ਕਰਤਾਰਾ।

ਗੁਰੂ ਵੱਢ ਕੇ ਜੋੜੇ ਫੇਰ ਸਿਰ, ਕਰ ਮਹੁਜਜ਼ਾ ਭਾਰਾ।

ਇਹ ਧੜ ਉਹ ਹੀ, ਸਿਰ ਉਹ ਹੀ, ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਨਿਤਾਰਾ।

ਜਿਸ ਧੜ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰਖਿਆ, ਜੜਿਆ ਬਿਨਾ ਬਾਰਾ।

ਲਾਉਂਦਾ ਪੇਵੰਦ ਜਿਉਂ ਬਾਗਬਾਨ, ਹੋਰ ਸ਼ਾਖ ਹੋਰ ਡਾਰਾ।

ਇਵੇਂ ਸਾਂਝੀ ਧੜਕਣ ਪੰਥ ਦੀ ਕਰ ਇਕੋ ਵਾਰਾ।

ਗੁਰ ਮਾਰੀ ਭਬਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸੁਣੀ ਹਜ਼ਾਰਾ।

ਉਸ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀਤਾ ਇਕਰਾਰਾ।

ਉਸ ਦੇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੀਆ ਪਸਾਰਾ।

ਸੁਣ ਡਰ ਡਰ ਉਠਣ ਪਹਾੜੀਏ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ।

ਕੋਈ ਲਾ ਲੈਂ ਜੇ ਕਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਚਾਰਾ।

ਉਸ ਵਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸ਼ਿਕਸਤ ਨੂੰ ਕਰ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ।

ਉਸ ਪੰਥ ਰਚਾਇਆ ਖਾਲਸ ਵੱਡ ਜੋਧ ਉਪਾਰਾ।

ਉਸ ਪਾਹੁਲ ਪਲਾਈ ਖੰਡੇ ਧਾਰ, ਕਰ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ.....

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਸਰਬਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕਤਾ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਾਧਨ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਹੈ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਰਬਉੱਚਤਾ ਲਈ ਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੀ ਆਧਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮੂਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਅਜਿਹੇ ਕੇਂਦਰ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਭੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ੧੬੦੪ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬੀੜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਮਾਨਵ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰਬਸਾਧੀਵਾਲਤਾ, ਅਣਖ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਨ ਦਾ ਪਰਚਮ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੰਗਯਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਤਖਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਤਖਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਦਾ ਜਾਗਦੇ ਕੇਂਦਰ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਇਹ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਖਤ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜੁੜ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੁਕਾਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਖਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਮੁੱਚੇ ਦਾ ਅਮਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੇਤਨਾ ਕੇਂਦਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਵਸਰ ਅਕਸਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਖਤ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਤਖਤ ਇਸੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਅਟੱਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਅੰਗ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਉਸ ਵੈਦੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ 'ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ' ਦਾ ਸੰਕਲਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਖਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਬਖਾਨ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤਖਤ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਫ ਵਿਦਵਾਨ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਾ ਕੱਢ ਲਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਤਖਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸੇ ਵਕਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਖਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸੇ ਵਕਤੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਰੈਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤਖਤ ਕੇਵਲ ਮਾਤਰ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿੱਖ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਹਰ ਮਸਲੇ ਤੇ ਨਿਗ੍ਹਾ ਬਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸਵੈਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਹੈ।

ਤਖਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗਕਤਾ ਵੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਇੱਥੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੁਆਰਾ ਬੀਜੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਗਾਧ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਤਖਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਤਹਿ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਧਾਰੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਰਹਿਤ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਿੰਬ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਰੀ ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਵਾਇਤੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਖੰਡਾ ਦੇ ਧਾਰਾ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੰਡਾ ਤਾਂ ਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਧਾਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਠਹਿਰਾਉ ਆਖੀ

ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਧਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਨਹਿਰਾਉ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੜਾ ਸੰਕੇਤ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਉਸ ਉੱਚੇ ਆਸ਼ੇ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸਿਰਜੀ ਗਈ ਸੀ। ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਇਸ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੋਤ ਸਰੂਪ ਦੀ ਇਕ ਪਰਤ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਤਮਕ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰਹੱਸ ਆਪਣੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਧਰਮ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੜਗ ਖੜਕਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਹੋਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਚੇਤਨ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਣ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵੀ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਰਣ ਵਿਚ ਜੂਝ ਮਰਨ ਦਾ ਚਾਉ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸਵੈ ਨਿਰਭਰ ਕੌਮ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਤਖਤ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਖਤ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਲੋਕ-ਮੁਖੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਨਿਤ ਦੇ ਭੈਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ, ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਡੱਟ ਕੇ ਖਲੋਣ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਜੁਗਤਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰਹੱਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀਅ ਉਠਿਆ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਲਈ ਜੂਝਦਿਆਂ ਹੋਣਿਆਂ ਜੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਖਾਲਸਾ ਸਪਿਰਟ ਹੈ ਸੋ ਉਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਥਾਪਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰਗੱਦੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਹਿਲੂਰ ਰਾਜ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸੀਮਾ ਉੱਪਰ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਨਗਰ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭੱਟ ਵਹੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

"ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਮਹਲ ਛਟੇ ਨੇ ਬੋਟਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕੇ ਨਗਰ ਜਊਬਲ ਭਾਈ ਹਰੀਏ ਬਤੁੰਗ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜਾ, ਗੈਲ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਆਏ ਕਮਲੀਏ ਅਲਮਸਤ ਕੇ ਸਾਥ ਲੈ ਕੇ, ਗੈਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਰਮਦਾਸ, ਸਿੰਘਾ ਪਰੋਹਤ ਖੇਮਾ ਚੰਦਨੀਆਂ ਆਯਾ। ਸਾਲ ਸੋਲਾ ਸੈ ਸਤਾਸੀਆ ਵੈਸਾਖ ਮਾਸ ਕੀ ਪੂਰਨਮਾ

ਕੇ ਦਿਹੂ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ (ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ) ਜੀ ਕੇ ਪਾਵਨ ਹਾਥੇ ਸੇ ਪੋਹਤੀ ਗਾਤੀ, ਬਾਉਲੀ ਕਾ ਟੱਕ ਲਾਇਆ, ਨਾਉਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਰਾਖਾ।"

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ੧੬੪੪ ਤਕ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪਾਸਾਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ੧੬੬੪ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ 'ਬਕਾਲੇ' ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੌਵੀਂ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਵਜੋਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ, ਪਰ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਪਸਰੇ ਗੁਰੂ ਡੰਮ ਦੇ ਦੰਭ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਣ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਕਹਿਲੂਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵਕਤ ਰਾਜੇ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਬਾਲਗ ਬੇਟਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਰਾਜਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਚਾ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਮੁੱਖ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਦੀ ਆਪ-ਹੁਦਰਾਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰਜਾ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਦੀਪ ਚੰਦ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰਾਣੀ ਚੰਪਾ ਦੇਵੀ ਵੀ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਕਪਟੀ ਚਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਕਹਿਲੂਰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਉਥੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕੀਤਾ। ਰਾਣੀ ਚੰਪਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡ ਲੋਧੀਪੁਰ, ਮੀਆਂਪੁਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੋਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਗਰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਭੱਟ ਵਹੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਲ ਨਾਮਾ ਬਾਸੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪਰਗਨਾ ਕਹਿਲੂਰ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਆਏ, ਰਾਣੀ ਚੰਪਾ ਕੇ ਬੁਲਾਵੇ ਤੇ ਰਾਜਾ ਦੀਪ ਚੰਦ ਬੋਟਾ ਰਾਜਾ ਤਾਰਾ ਚੰਦ ਕੀ ਸਤਾਰਵੀਂ ਤੇ ਸਾਲ ਸਤਰੈ ਸੈ ਬਾਈਸ ਜੇਠ ਪਰਬਿਸੁਵੇ ੧੫ ਮੰਗਲਵਾਰ ਕੇ ਦਿਹੂ ਗੈਲ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਆਏ, ਮਾਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਹਰ ਜੀ ਆਏ ਇਸਤਰੀ ਗੁਰੂ ਸੂਰਜ ਮਲ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਆਏ ਇਸਤਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੀ ਸਿਰੀ ਦੀਪ ਚੰਦ, ਨੰਦ ਚੰਦ ਆਏ ਬੋਟੇ (ਗੁਰੂ) ਸੂਰਜ ਮਲ ਜੀ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਦਰਘਾ ਮਲ ਆਇਆ, ਬੋਟਾ ਦਵਾਰਕਾ ਦਾਸ ਛਿਬਰ ਕਾ ਜੇਠਾ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਅਤੇ ਬੋਟੇ ਮਾਈਦਾਸ ਜਲਹਾਨੇ ਕਾ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਫਕੀਰ ਆਏ ਰਾਣੀ ਚੰਪਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬੜਾ ਆਉ ਭਗਤ ਕੀਤਾ ਨਮਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਾਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਲੋਧੀਪੁਰ, ਮੀਆਂਪੁਰ ਸਹੋਦੇ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦੀ ਭੁੰਇ ਦੀ, ਤਿੰਨ ਦਿਹੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਪਾ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੇਂ ਰਹਿ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆਇ ਗਏ।

ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਰਚਿਤ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਇਹ ਥਾਂ
ਗੁਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ -

ਆਨ ਬਸਾਯੋ ਚਕ ਤਬ।
ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੀ ਜਾਣ
ਜ਼ਰ ਖਰੀਦ ਜਗਾ ਲੈ ਆਨ।
ਨਗਰ ਰਚਿਓ ਆਡੋ ਸੁਖਦਾਨ
ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੇ ਇਸ ਮਨਿਧਾਨ।
ਸਭ ਕਾਰਜ ਕੀਨੋ ਨਿਜ ਅਮਾਨ

ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ -

ਜਰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪਟੇ ਲਿਖਾਏ
ਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਸ ਨਿਕਟਿ ਰਖਾਏ।

ਜ਼ਿਲਾ ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਦੋ ਪਿੰਡ ਮਾਖੋਵਾਰ
ਅਤੇ ਮਾਥੂਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿਲੂਰ ਦੀ
ਰਿਆਸਤ ਪਾਸੋਂ ਖਰੀਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ
ਦੁਆਰਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ 21 ਹਾਤ ਸੰਮਤ
1722 ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੀ
ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਦੀ ਰਸਮ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ
ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਰੰਧਾਵਾ ਜੀ, ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਗਰ
ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ
ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।
ਅੱਜ ਵੀ ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਦੋ
ਹਿੱਸੇ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਦਰਜ ਹਨ।
ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਅਤੇ
ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਾਈ
ਗਈ। ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਉਲੇਖ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦਰਜ ਹੈ :-

ਸੁਨਿ ਕਾਰੀਗਨ ਲਗੇ ਉਸਾਰਨਿ॥ ਸੁੰਦਰ ਘਰ ਸਮੇਤ ਬਿਸਤਾਰਨਿ॥
ਇਕ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬੜੀ ਬਨਾਈ॥ ਜਿਸ ਮਹਿੰ ਸੰਗਤ ਉਤਰਹਿ ਆਈ॥
ਰਾਖੇ ਦਰ ਅਨੇਕ ਚਹੁੰ ਓਰ॥ ਗਰੀਖਮ ਮਹਿ ਸਮੀਰ ਕੀ ਲੋਰ॥
ਇਕ ਦਰ ਕੇ ਕੋਤਿਕ ਬਨਵਾਏ॥ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਪੁਰਿ ਗੁਰ ਬਸਾਏ॥

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕਾਂ, ਵਿਉਪਾਰੀ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ
ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ
ਵਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ
ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਸਿੱਖਸੰਗਤਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਲ ਵਹੀਰਾਂ
ਘੱਤ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਉਜਾੜ
ਥੇਹ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਦ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਅਲਾਪ ਦਾ
ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਕਿਸੇ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਖੇਡ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ
ਲੱਗੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੇ ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ ਦੀ ਗਹਿਮਾ-
ਗਹਿਮ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਲਿਖਦੇ
ਹਨ :-

ਸੁੰਦਰ ਸਦਨ ਸੁਧਾਰਿ ਕਰਿ ਬਸੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ
ਪਰਜਾ ਬਸ ਵਨਿ ਪੁਨਿ ਕਰੀਦੇ ਸਭਿ ਬਿਧਿਨ ਸਮਾਜ।
ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਗਤਿ ਆਇ ਨਵੀਨ।

ਡੇਰਾ ਪਰਹਿ ਬਨਜ ਹੁਇ ਪੀਨ।
ਬੇਸਨ ਆਇ ਦੁਕਾਨ ਬਨਾਈ।
ਗਨੀ ਗਰੀਬ ਬਸੇ ਸਮੁਦਾਈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ
ਹੋਏ, ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਸੀਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ
ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਇੱਥੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਹੋ ਗਈ।
ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ
ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ
ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇੱਥੋਂ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਤ
ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ
ਅਤੇ ਇਹ ਯਾਤਰਾਵਾਂ 1675 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ
ਵੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ
ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤਜਰਬੇਕਾਰ
ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਦਿਵਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮ
ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਸਤ ਸਾਲ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋਤੀ ਭਈ।
ਤਬ ਪਾਰਸੀ ਲਿਖਣ ਕੀ ਸ਼ੌਂਕ ਪਈ।
ਪਾਰਸੀ ਲਿਖਣ ਪੜਨ ਸਿਖਣ ਸਾਹਿਬ ਲਗੇ।
ਉਹ ਸਿੱਖ ਮੁਨਸੀ ਬੈਠ ਰਹੇ ਚਰਨਾ ਅਗੇ।
ਏਕ ਸਾਲ ਮੇਂ ਪਾਰਸੀ ਸਿਖ ਲਈ।
ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਪੁਰਖ ਆਹਾ ਸਭ ਮਈ।

ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਕਰ
ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾ ਸੈ ਫੁਝੀ ਜਬ ਭਏ।
ਤਬ ਸਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਨ ਦਿਲ ਭਏ।
ਛੋਟੀ ਧਨੁਖ ਅਰੁ ਛੋਟੇ ਹੀ ਤੀਰ।
ਸੰਗ ਬਾਲਕ ਕੀ ਬਹੁਤੀ ਭੀੜ।
ਸਿਪਰ ਤਲਵਾਰ ਭੀ ਨਿਕਤੀ ਬਨਵਾਈ।
ਨਾਲੇ ਫੁਲਬੇ ਦੀ ਖੇਡ ਮਚਾਈ।
ਖਾਕਤੋਦੇ ਬਿੰਜਰ ਕਵਾਦੇ ਲੈਸਾ ਬਨਵਾਏ।
ਤੀਨ ਜਾਮ ਵਿਚ ਖੇਡ ਬਿਚਾਏ।

ਇਧਰ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਰੋਣਕਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ,
ਉੱਪਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨ ਨੇ
ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੁਭਰ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ
ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਲਾਮਕ ਧਰਤੀ ਬਨਾਉਣ ਉੱਪਰ
ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਮੁੱਚੀ
ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਸੀ, ਪਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੂਬੇਦਾਰ
ਇਫਤਖਾਰ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ੀ
ਦੇ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ
ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਜਨਤਾ। ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਆਪਣਾ
ਧਰਮ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਲੁਕਾਈ ਫਿਰਦੇ ਸਨ।
ਬਚਾਅ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਾ ਵੇਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ
ਪੰਡਤ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ

ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਮਈ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਲੋਂ ਢਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦਿਆਂ ਮਦਦ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਭੱਟ ਵਹੀ ਤਲੋਂਡਾ ਪਰਗਨਾ ਜੀਂਦ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਬੇਟਾ ਅਤੂ ਰਾਮ ਕਾ ਪੋਤਾ ਨਰੈਣ ਦਾਸ
ਪੜਪੋਤਾ ਬਰਹਮ ਦਾਸ ਕਾ ਬੰਸ ਠਾਕਰ ਦਾਸ ਕਾ ਭਾਰਦਵਾਜੀ
ਗੋਤਰਾ ਸਰਸੁਤ ਦੱਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਸੀ ਮਦਨ ਪਰਗਨਾ ਸਿਰੀ
ਨਗਰ ਦੇਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੋੜਸ ਮੁਖੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕਾ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ
ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਆਇਆ ਪਰਗਨਾ ਕਹਿਲੂਰ ਮੇ ਸੰਬਤ ਸਤਰੈ ਸੈ
ਬਤੀਸ ਜੇਠ ਮਾਸੇ ਸੁਦੀ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਕੇ ਦਿਹੂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ
ਮਹਿਲਾ ਨਾਮਾ ਨੇ ਇਕੇ ਧੀਰਜ ਦਈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾ 'ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਲਾਸ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :-

ਹਾਥ ਜੋਰ ਕਹਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ।
ਦਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਦਨ ਗੁਮ।
ਹਮਰੋ ਬਲ ਅਬ ਰਹਯੋ ਨਾ ਕਾਈ।
ਹੇ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਾਈ।
ਰਾਜ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟਨ ਹਾਰੇ।
ਤਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਹੈ ਅਵਤਾਰੇ।
ਜਿਮ ਦਰੋਪਤੀ ਰਾਖੀ ਲਾਜ।
ਦੀਯੋ ਸਮਾਰ ਸੁਦਾਮੇ ਕਾਜ।
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਥਾਰੇ।
ਥਾਕ ਪਰੇ ਹਉਂ ਤਉਂ ਦਰਬਾਰੇ।
ਸੇਵਾ ਹੀਰ ਇਮ ਅਰਜ ਗੁਜਾਰੀ।
ਤੁਮ ਕਲਿਜੁਗ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਉਥੇ ਆਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਬੈਠਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਥਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਲ ਲਈ ਕਿਸੇ ਯੋਧੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਕਾਰਜ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

ਕਹਯੋ ਤਾਤ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨੇ 'ਕਿਸ ਸੋਚਤ'
ਤਾਹਿ ਕਹਯੋ 'ਧਰਭਾਰ ਅਪਾਰੀ।
ਸੋਢਨ ਮੈ ਸਿਰਤਾਜ ਕੋਈ
ਦਤ ਸੀਸ ਮਿਟੈ ਦੁਖ ਸੁਖਨ ਧਾਰੀ।
ਬੋਲਤ ਭੇ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਜੀ
ਸਿਰਤਾਜ ਤੁਮੈ ਸਮਕੋ ਬਪੁ ਧਾਰੀ।

ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 11 ਨਵੰਬਰ, 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ

ਚੌਂਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਗਾਤਾਰ ੯ ਸਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀਆਂ। ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਔਖੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ, ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਇਹ ਵੱਡਾ ਨਗਾਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਵਜਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਜੰਗੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਝਗੜਾ ਅਨਿਵਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਝੜਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਝਗੜਾ ਟਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਖੁਦ ਵੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਨਾਲ ਬੇਲੋੜੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਲਝਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨਾਹਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ 'ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ' ਚਲੇ ਗਏ। ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ 1688 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾਈ। ਇੱਥੋਂ ਸਿੱਧੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਨਾਂ ਦਾ ਕਿਲਾ ਤਾਮੀਰ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਮੁਗਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਲਸਰੂਪ 1690 ਵਿਚ ਆਲਿਫ ਖਾਂ ਜਦੋਂ ਕਰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਨਦੋਣ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲੜਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਆਲਿਫ ਖਾਂ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਭੱਜ ਨਿਕਲਿਆ। ਪਰ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜਰਨੈਲ ਕੋਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਲਈ ਤੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ 1694, 96 ਅਤੇ 97 ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਸੀਬ ਵਿਚ ਆਈ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1704 ਈਸਵੀ ਤਕ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਧਰਮ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਕਾਲੀਆਂ ਬਦਰੂਹਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਹਿਤ ਸ਼ੇਸ਼ਿਤ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਸਖਤ ਟੱਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਨੰਦਪੁਰ

ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਕਸਬੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਐਨ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵੇਖਣਯੋਗ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਸਤਰ ਪੂਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਥਿਆਰ ਇਹ ਹਨ -

1. ਨਾਗਣੀ : ਇਸ ਨਾਗਣੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 8 ਫੁੱਟ 9 ਇੰਚ ਹੈ।

2. ਭਾਲਾ : ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 8 ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਫਲ 2 ਫੁੱਟ 9 ਇੰਚ ਲੰਬਾ ਹੈ, ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਲੰਬਾ ਦਸਤਾ ਹੈ।

3. ਸ਼ੈਫ : ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਸਤੇ ਸਮੇਤ 4 ਫੁੱਟ 3 ਇੰਚ ਹੈ, ਚੋੜਾਈ ਦਸਤੇ ਪਾਸ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਫੇਰ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਇੰਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਦੀ ਹੋਈ ਅੰਤ ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ ਹੈ।

4. ਖੰਡਾ : ਇਸ ਖੰਡੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 3 ਫੁੱਟ 3 ਇੰਚ ਹੈ ਇਸ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਪਰਖੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ।

5. ਕਟਾਰ : ਇਸ ਕਟਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸਮੇਤ ਦੋ ਫੁੱਟ ਇਕ ਇੰਚ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਦਸਤੇ ਉੱਪਰ ਹਾਥੀ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਚਿਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਮੁੰਹ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ। ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਿਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਮੰਗ ਪੰਜ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰ ਮੰਗ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋਏ ਪੂਰ ਸੂਰੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ (ਲਾਹੌਰ) ਭਾਈ ਧਰਮ ਚੰਦ (ਦਿੱਲੀ) ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ (ਦਵਾਰਕਾ) ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ (ਬਿਦਰ) ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਚੰਦ (ਜਗਨਾਥਪੁਰੀ) ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਰੀ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ 'ਸਿੰਘ' ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕੜਾ, ਕਛਹਿਰਾ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਪੰਜ ਕਕਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅੱਜ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ

ਹੋਇਆ। ਇਹ ਖਾਲਸਾ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਕੀ ਫੌਜ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸਨਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਭੰਨਣਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਣਗੇ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਪ੍ਰਾਰਥੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅਸਚਰਜਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਾਥਨਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਹੁਣ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛਕਾ ਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਅਭਿੰਨਤਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਰੂਹ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ। ਉਹ ਰੂਹ ਚਾਨਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਆਗਾਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ। ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾ ਗਏ। ਹਰ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਮਨੋਬਲ ਭਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਥੇ ਬਦਰੂਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹਿਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਖੁਸ਼ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਨ ਤੇ ਜਾਤਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਧੁਰਾ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਜਾਤਪਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਗੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ। 1701 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1704 ਈਸਵੀ ਤੱਕ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨਿੱਤ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਸਨ। ਇਕ ਧਿਰ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਬੁੱਤ ਪੂਜਕ ਅਤੇ ਮੁਗਲਈ ਭੇਖ ਧਾਰੀ ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੁਆਲੇ ਕਾਲੇ ਕੰਬਲ ਕੱਜਣ ਲਈ ਹਰ ਕੋਝੀ ਚਾਲ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੂਰੇ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸਵਾ ਫਤਹਿ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਗਜਾਉਂਦੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਵਿਚਰਦੇ। 1704 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਿਰੁੱਧ ਝੋਕ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਲਾਮ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਲੰਮੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸੰਬਰ 1704 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਫਤਹਿ ਗਜਾਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਸੱਚ ਦੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ

ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ॥
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ॥
ਜਬ ਇਹ ਗਹੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ॥
ਮੈਂ ਨ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ॥

ਇਸ ਕਥਨ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗ ਹਨ - ਬਿਪਰਿਨ ਕੀ ਰੀਤ, ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਤੇਜਸਵੀ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ।

੧. ਬਿਪਰਿਨ ਕੀ ਰੀਤ ਕੀ ਸੀ -

ਪੂਜਾ ਕੁਦਰਤ ਦੀ - ਦੇਵੀ ਦੀ, ਦੇਵਤਾ ਦੀ; ਤਿੰਨ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ ਦੀ) ਪੱਥਰ ਦੀ, ਲਿੰਗਮ ਦੀ, ਮੂਰਤੀ ਦੀ, ਗੋਰ ਦੀ, ਮੜੀ ਦੀ, ਪਿੱਪਲ ਦੀ, ਅਗਨੀ ਦੀ, ਗੰਗਾ ਆਦਿ ਦਰਿਆ ਦੀ, ਗਊ ਦੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ, ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ ਦੀ, (ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁੰਗਾ ਤੇ ਚੂਹਾ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਹ ਪੂਜਾ ਕਾਦਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਆਤਮਿਕ ਰਚਨਹਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਹੀਂ।

ਧਰਮ ਸਮਝ ਲਿਆ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਸ, ਰਾਮ ਲੀਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੋ 'ਬਿੰਦੁਬਨ ਮਹਿ' ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਜੋ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਏਹ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਖੇਡ ਹੈ। ਸਾਂਗ ਉਤਾਰਣਾ ਕੇਵਲ ਐਕਟਿੰਗ ਏ। ਸਾਂਗ ਉਤਾਰਨ, ਨਚਣ ਕੁਦਣ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਣਾ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਨਚਣ ਕੁਦਣ ਮਨ ਕਾ ਚਾਓ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਮਨਿ ਭਉ ਤਿਨਾ ਮਨ ਭਾਓ।

ਧਰਮ ਸਮਝਿਆ - ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਨੂੰ, ਟਿੱਕੇ ਨੂੰ ਤੱਗ ਨੂੰ, ਜਿਸਮ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਸੂਤਕ ਆਦਿ ਵਿਚ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ -

ਦੇ ਕੈ ਚਉਕਾ ਕਢੀ ਕਾਰ॥
ਉਪਰਿ ਆਇ ਬੈਠੇ ਕੂੜਿਆਰ॥ ਅੰਗ - ੪੭੨
ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਟਿਕਾ ਕਿਆ ਤਗੁ॥ ਅੰਗ - ੪੯੭

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣ ਜਾਉ ਤੀਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ॥

ਜੇ ਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ ਸਭ ਤੈ ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ॥ ਅੰਗ - ੪੭੨

ਧਰਮ ਸਮਝ ਲਿਆ - ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਚ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਚ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ

ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ, ਫੁਰਮਾਇਆ

ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ॥

ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ॥

ਅੰਗ - ੧੧੩੬

ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ

ਅੰਗ - ੬੧੧

ਹਿੰਦੂ ਅਰ ਮੁਸਲਿਮ ਓਈ॥

ਦੇਹੁਰਾ ਔਰ ਮਸੀਤ ਸੋਈ॥

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੇ ਮੰਦੇ॥

ਅੰਗ - ੧੩੫੦

ਲੋਕਾਂ ਗਿਆਨ ਸਮਝ - ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਗਿਆਨ ਨ ਗਲੀਈ ਢੁੰਡੀਐ ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ॥ ਅੰਗ - ੪੬੫

ਰੱਬ ਪਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਸਮਝਿਆ - ਹਿਕਮਤ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਨਾਲ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ -

ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਪਾਈਐ ਹੋਰ ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਕਮ ਖੁਆਰੁ॥

ਰੱਬ ਪਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਸਮਝਿਆ - ਨੱਚਣ ਵਿਚ, ਫੇਰੀ ਲੈਣ ਵਿਚ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਵਾਇਨਿ ਚੇਲੇ ਨਚਨਿ ਗੁਰ॥ ਪੈਰ ਹਲਾਇਨਿ ਫੇਰਨਿ ਸਿਰ॥ ਅੰਗ - ੪੬੫

ਸੁਐ ਚਾੜ ਭਵਾਈਅਹਿ ਜੰਤ॥

ਨਾਨਕ ਭਉਦਿਆ ਗਣਤ ਨ ਅੰਤ॥

ਅੰਗ - ੪੬੫

ਰੋਟੀਆਂ ਕਾਰਣਿ ਪੂਰੇ ਤਾਲ॥

ਅੰਗ - ੪੬੫

ਰੱਬ ਪਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਸਮਝਿਆ - ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਨਮਾਜ਼ ਥੀਂ ਗਲ ਵਿਚ ਧਾਗਾ ਪਾਣ ਥੀਂ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਰੇ ਨਿਵਾਜ। ਛੁਰੀ ਵਗਾਇਨ ਤਿਨ ਗਲਿ ਤਾਗ॥ ਅੰਗ - ੪੬੫

ਧਰਮ ਸਮਝ ਲਿਆ - ਓਪਰੇ ਓਪਰੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨੂੰ, ਅਮਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਬਾਝੋਂ ਦੋਵੇਂ ਰੋਈ॥

ਧਰਮ ਸਮਝ ਲਿਆ - ਗਊ ਗਰੀਬ ਦੀ ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਪੂਜਾ-ਅਸਲੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ॥ ਅੰਗ - ੧੧੦੫

(ਦੀਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਗਰੀਬ)

ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬਿਪਰਿਨ ਕੀ ਰੀਤੀ ਕਾਰਨ ਇਸ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਮਾਵਸ ਦੀ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਅਲੋਪ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਪਰਿਨ ਦੀ ਰੀਤੀ ਕਾਰਨ ਜਿਸਮ ਇਕ ਲੋਥ ਸੀ, ਮਨ ਖੋਟੇ ਸਨ, ਤਨ ਕਿਵੇਂ ਚੋਰ ਨਾ ਹੁੰਦੇ। ਮਨ ਗੰਦਾ ਸੀ ਤਨ ਨੂੰ ਧੋਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਸੀ। 'ਬਾਹਰ ਧੋਤੀ ਤੂੰਮਤੀ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ੁ ਨਿਕੋਰ' ਸੀ। ਸਰੀਰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਵੱਛ ਸਫੈਦ ਤੂੰਬਤੀ ਵਾਂਗ, ਅੰਦਰ ਕੁਤੱਤਣ ਕਸੈਲਾਪਨ - **ਲਉਕੀ ਅਨਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਈ ॥ ਕਉਰਾਪਨੁ ਤਉ ਨ ਜਾਈ॥** ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਨਾਮ-ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਟੁੱਬੀ ਲਾਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮਾਥੇ ਤਿਲਕੁ ਹਥਿ ਮਾਲਾ ਬਾਨਾਂ ॥

ਲੋਗਨ ਰਾਮੁ ਖਿਲਉਨਾ ਜਾਨਾਂ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੫੮

ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ -

ਸਾਚ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ॥

ਸ੍ਰਯੋ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਜ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ, ਬਖਸ਼ਿਆ ਮੂਲ ਮੰਤਰ, ਸਮਝਾਏ ਅਰਥ, ਵਸਾਏ ਮਨ ਵਿਚ, ਘੁੰਘਾਏ ਮੂੰਹੋ - ਸਾਰੇ ਤਨ ਤੋਂ, ਧੁਨੀ ਕੱਢੀ - ਗਿੜਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚੋਂ, ਨਚਾ ਦਿਤਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ।

ਬਿਪਰਿਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਕਲਾਂ ਸਮਾਈਆਂ ਹਨ -

੧. ਹਸਤੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸੁੰਨ ਜਾਂ ਨੇਸਤੀ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਿ ਭੀ ਨੇਸਤੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੋਚ-ਧਾਰਾ ਵਿਚੋਂ ਕੁਦਰਤਨ ਨਿਰਾਸਤਾ ਨਿਕਲੀ। ਨਿਰਾਸਤਾ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਮਨ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ, ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੀ.....ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜੰਗ ਅੱਗੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਦੀ। ਤਾਂ ਹੀ ਨੇਸਤੀ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ-ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਭਾਂਜ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਰਾਹ ਹੈ। ਨਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਮਾਰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਨਰੋਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ, ਜੀਅ-ਦਾਨ, ਸਵਾਦ, ਰਸ, ਮੁਸਕਰਾਹਟ, ਹਸਦਾ ਜੀਵਨ-

ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥

ਅੰਗ - ੫੨੨

ਨੇਸਤੀ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਨਿਰਵਰਤੀ ਤੇ ਇੰਦਰੀ-ਦਮਨ। ਸੌਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਇੰਜ ਆਖੋ, ਨੇਸਤੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਦੀ ਅਸਫਲ ਤਰਕੀਬ। ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪੰਜੇ ਇਲਾਹੀ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਨੱਠ ਪੈਣ ਨੂੰ ਨਿਜਾਤ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨਾ ਭੁੱਲ ਹੈ।

ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਭੀ ਇਹ ਪੰਜੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ

ਰਹਿਣਗੇ ਵੈਰ ਕਮਾਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਸਮਝ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣ ਦਾ ਵਲ ਆ ਜਾਏ - ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਭੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਖਾਲੇ ਰਾਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤ ਦੇਣਗੇ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹੈ। ਹਉਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਆਵੇਸ਼ਕ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਨਿਵ ਚੱਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। 'ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਹੈ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ।' ਅਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁੰਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅਹੰਕਾਰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਦਰਿੰਦਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਜੁਲਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਦਬਾਅ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ - ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

੨. ਦੂਸਰੀ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ - ਜੋ ਆਸਤਕਾਂ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੇਧਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਭਾਰਤੀ ਆਸਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਾਖਾਂ ਤੋਂ ਪੇੜ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਸਰਗੁਣ ਤੋਂ ਨਿਰਗੁਣ ਵਲ ਲਿਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵੰਡ, ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਉਪਜੇ। ਜਾਤ ਪਾਤ, ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ, ਵਿਤਕਰਾ ਤੇ ਵਿਰੋਧ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਧ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਹਿਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਉਸਦੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਦਾਤ। ਇਸ ਨਾਲ 'ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਆਇਆ। ਕੁਦਰਤ ਰਾਹੀਂ ਕਾਦਰ ਦਾ ਜਲਵਾ ਡਿੱਠਾ ਦਾਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਾਤਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਉਪਜਿਆ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਥਾਂ ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ।

ਖਾਲਸੇ ਨਿਆਰੇ ਵਿਚ ਉਦਾਰਤਾ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਗਲਵੱਕਤੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਸੋਂ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪੰਛੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਬਖਸ਼ੀ ਕਾਇਨਾਤ, ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮੇਲ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਰਾ ਖਾਲਸਾ ਇਕ ਓਂਕਾਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਅਨੇਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਨੁਪ ਹੈ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਉਸਦੀ ਕਿਰਤ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ ਉਚ ਨੀਚ, ਗਰੀਬ ਅਮੀਰ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੱਖ, ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ, ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਇਹ ਢਾਹੂ ਬਿਰਤੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪਾੜ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ ਹੈ -

ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸਰ
ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ
ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ।
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ
ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

ਜਿੱਥੇ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਦਾ ਜਾਪ ਹੈ ਜਿਸ ਘਟ ਵਿਚ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਗਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਜੱਗ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ।

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੀ ਨਿਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਕ ਬੁਝਾਰਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ -

ਓਹ ਕਿਹੜਾ ਬੂਟਾ ਹੈ? ਹਰ ਥਾਂ ਜੋ ਪਲਦਾ ਏ।
ਆਰੇ ਦੇ ਦੰਦਿਆਂ ਤੇ, ਰੰਬੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਤੇ।
ਧੈਬਰ ਦਿਆਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ, ਸਰਸਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ।
ਸਤਿਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲੱਖੀ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ।
ਰੋੜਾਂ ਵਿਚ ਰਕੜਾਂ ਵਿਚ ਬੰਜਰਾਂ ਵਿਚ ਝੱਖੜਾਂ ਵਿਚ।
ਗੜਿਆਂ ਵਿਚ, ਮੀਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਹੰਦ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ।
ਜਿਥੇ ਵੀ ਲਾ ਦਈਏ ਉਥੇ ਹੀ ਪਲਦਾ ਏ।
ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਛਾਂਗ ਦਈਏ ਉਤਨਾ ਹੀ ਫਲਦਾ ਏ। (ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ)

ਇਸ ਵਿਚ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ - ਫੋਕਾ ਸਿਪਾਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੰਗਰਾਮੀਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸੰਗਰਾਮ ਸਾਮਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੱਗੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਬਣ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਹੈ

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਹੈ.....ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ, ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਘੜਾਈ ਲਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦਾ ਉਸਾਰੀਆ ਹੈ।

ਉਹ ਦੇਸ਼ ਏਸ ਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਏਸ ਦਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੀਨਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਹੇਤ ਲੜਦਾ ਹੈ, ਜੰਗਜੂ ਹੈ ਜ਼ਰੂਰ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਜੰਗ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫੇਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਵਤਨ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨਾਲ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੇਇਲਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਹ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੈ।

ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਐ ਨਿਵਾਜ ਓਈ,

ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੇ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਉਹ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬੇਲ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਖਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਗਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਯੁੱਧ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਸੂਝ ਨਾਲ, ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਭੀ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਰੰਗ ਸਕਦਾ....

ਕੋਈ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ/ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਬੰਬ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਹਰੀ ਜਨ, ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਐਸਾ ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਬਰੂਪੀਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ-ਦੇਸ਼ ਦਾ ਏਜੰਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ-ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦਾ ਪੁਆੜਾ ਨਾਸਤਕ-ਵਾਦ ਦਾ ਬਖੇੜਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਲੋਟੂ ਧੜੇ ਦਾ ਧਾੜਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਅਨਾੜੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਜਾਣੇ, ਤਾਂ ਅਰਥ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੱਸੇ, ਕੇਵਲ ਬੋਧਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਾਣੀ ਘੋਟਦਾ ਹੈ, ਸੋਚਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਰਚੀ, ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਲੀ (ਇੱਕੋ ਖਾਨੇ ਪਈ ਹੈ)

ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਤਰੀ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਹਿਕ ਨਹੀਂ ਪਈ ਪੱਠਿਆਂ ਵਿਚ ਠੰਢ ਨਹੀਂ ਅਹੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਢਲੀ, ਬਿਪਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਪਰ-ਉਪਰ ਦਾ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ। ਗੁਰੂ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਖਾਲਸਾ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ। ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਦੇਖੇਗਾ।

ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੋਜ।

ਖਾਲਸੇ ਵਿਚੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਫੇਰ ਨੁਹਾਰ ਦਿੱਸੇਗੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਦਿਸਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਫੇਰ ਪਵੇਗਾ। ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਕਦੋਂ ਕਦੋਂ?

੧. ਜਦ ਵੈਰੀ ਵੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਚਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ੨. ਜਦ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭੀ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਔਰਤ ਦੀ ਲਾਜ ਬਚਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ੩. ਜਦੋਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਝੂਠ ਸੱਚ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ, ਜਦ ਝੂਠੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਤੇ ਝੂਠੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲਾਉਣੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਔਖਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਸਿੱਖ, ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਆਪਣੇ ਚਾਲ ਚਲਣ ਲਈ (ਪੈਸੇ ਲਈ ਨਹੀਂ) ਇੰਨਾ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਇਕ ਬਿਆਨ ਦੁੱਧ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਤਾਰਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ, ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦੀ -

ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਨ ਅਰੁ ਭੂਮਨ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੂਝੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੭੨

ਏਤੇ ਭਏ ਤੁ ਕਹਾਂ ਭਏ ਭੂਪਤਿ ਅੰਤ ਕੇ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਂਇ ਪਧਾਰੇ॥

ਸੂਯੇ ਪਾ: ੧੦

ਸਿੱਖੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਹੀ ਮਹਾਨ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫਿਰਦੀ ਰਹੇ।

ਉਹ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਪਛੜਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹਿਤ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੰਡੇ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੌਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਬਾਟੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸਾਹ ਤੋਂ, ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੋਂ, ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬੁਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੁਕਮਮਿਲਦਾ ਹੈ - ਬੋਲ: ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪਤਾਸੇ ਘੁਲੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਮਿੱਠਾ-ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ-ਡਰ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਰਨ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਰੂਹਾਨੀ ਜਲਵਾ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਢਾਲ-ਗਰੀਬ ਲਈ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਲਈ, ਮਾੜੇ ਲਈ। ਸਿੱਖ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕੱਟ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ -

ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਣੀਏ ਜੋ ਲਰੈ ਈਨ ਕੇ ਹੇਤ॥

ਕਿੱਡਾ ਦਿਲ ਹੈ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ। ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ।

ਫੱਟੜ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਸਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਲੂਮ ਦੀ ਡੱਬੀ ਕੋਲੋਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾ-ਦੋਸਤ ਦੀ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ, ਸਿੱਖ, ਦੀ, ਤੁਰਕ ਦੀ, ਜਰਨੈਲ ਦੀ, ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ।"

ਪਾਣੀ ਨਾਲ, ਮਲੂਮ ਨਾਲ, ਜਿਵਾਈ ਜਾ...

ਦੋਸਤ ਨੂੰ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ, ਤੁਰਕ ਨੂੰ, ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ, ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ।

ਅੱਜ ਦੇਖੀਏ ਖਾਂ? ਕੀ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ, ਹੋਰੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਆ ਨਹੀਂ ਵੜੀ? ਸਿੱਖ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣੇ ਰੁਕਣ ਲਗ ਗਏ ਹਨ -

ਬੋਲਣੇ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਖੁਲ੍ਹ ਨਾ ਤਕ ਕੇ ਸੱਚ ਕਹਿਣੇ ਜੋ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਝਿਜਕਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਨਹਿ ਧਰਮ ਚਲੇ ਹੈਂ, ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ, ਗੁਰੂਦੇਵ ਦਾ ਹੁਕਮ ਇਹ ਹੈ

ਧਰਮ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਾਜ ਚਲੈ ਹੈ।

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ।

ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਮੱਲੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿ ਸਾਰੇ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤੇ। ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ

ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਕੀਤਾ, ਰੱਜ ਕੇ, ਡੱਟ ਕੇ ਤੇ ਫੇਰ ਜਦ ਸਿੱਖਾਂ ਰਾਜ ਸਾਂਭਿਆ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਭ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਨਿਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ

ਫੇਰ ਜਦ ਢਿੱਲਾ ਪੈ ਗਿਆ - ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ। ਜਦ ਨਾਮ ਦੀ ਓਟ ਨਾ ਰਹੀ - ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ। ਜਦ ਵਿੱਥਾਂ ਪੈ ਗਈਆ - ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ। ਜਦ ਧਰਮ ਨਾ ਰਿਹਾ - ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਜਦ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਆ ਵੜੀ - ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੇਜ ਟੁੱਟ ਗਿਆ

ਭੂਗੋਲ ਅੱਜ ਇਕ ਲਾਵਾ-ਭਰਪੂਰ, ਅੱਗ ਵਸਾਊ ਪਹਾੜ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੰਢੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਫੱਟ ਜਾਏ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਚ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੇਗਾ। ਸੂਝਵਾਨ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਸ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਖਾਕਾ, ਸਿੱਖੀ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਰਤੀ ਐਟਮ ਨਾਲ ਹੀ ਉਡੇ ਤੇ ਫੇਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਿਲੇ ਉੱਝ ਭੀ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ, ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਆਪੋ ਧਾਪੀ ਨੇ, ਤਰੱਕੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਵਾ ਅਗਨੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ-ਬਨ ਵਿਚ ਜਾ ਬਹੁਤ ਘਰ ਗਾਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜੀਅ ਗਿੱਲੇ ਗੋਹੇ ਵਾਂਗ ਧੁਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਸ਼ਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੇ ਮਨ ਦਾ ਚੈਨ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਬੀਵੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਦਰਦਮੰਦੀ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ, ਦੋਸਤੀ ਹਾਰਦਿਕ ਨਹੀਂ।

ਐਸੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਓ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਤੋੜੀਏ ਨਾ....ਜੋੜੀਏ+ਕੱਚੇ ਭੀ ਨਾ ਝਾੜੀਏ, ਬੋਚ ਲਈਏ, ਡਿੱਗਣ ਨਾ ਦੇਈਏ।

ਤੱਕੇ ਤਾਂ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਾਡੇ ਕਿਡੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤੇ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ? ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਕਿੱਡਾ ਆਪਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਿੱਡੀ ਪਰਾਈ? ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ਤੇ ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਅਸਾਂਝ?

ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਦੇ 'ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ' ਪਿੜ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਮਲ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਭੀ ਸਾਡਾ ਹੈ। ਕਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਾਹ ਘੁਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਾਯੂ ਵਿੱਚ ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਸਾਂ : ਸਾਡੀ ਗਲਵਕੜੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਅੱਜ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਬਾਹਰ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਮਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਧੀ ਵੀਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ....ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਿਆਰ ਦੀ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 42 'ਤੇ)

ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਰਚ ਕੇ ਜੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਮਾਨਵਤਾ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ, ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ, ਕੀਮਤੀ, ਅਮੋਲਕ ਹੀਰੇ-ਪੱਤੇ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਲਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪੀਉ ਦਾਦੇ ਕਾ ਖੇਲਿ ਡਿਠਾ ਖਜਾਨਾ ॥
ਤਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਇਆ ਨਿਧਾਨਾ ॥
ਰਤਨ ਲਾਲ ਜਾ ਕਾ ਕਛੂ ਨ ਮੋਲੁ ॥
ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਅਖੂਟ ਅਤੋਲ ॥

ਅੰਗ - ੧੮੬

ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਤਨੇ ਕੀਮਤੀ ਲਾਲ ਹਨ ਉਥੇ ਇਹ ਭਗਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾ ਕੇ, ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਸੁਭ

ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ, ਭਗਤ, ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਜਿਥੇ ਆਤਮ ਰਸੀਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਤਮ ਸਵੈਮਾਨ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਚਸ਼ਮਾ ਸੁਮੇਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਨਿਹਰੀ ਇਤਿਹਾਸ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਘਾਤਤ ਘੜੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜੂਝਣ ਵਾਲਾ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਾ ਵੀ ਹੋਵੇ-

ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਲ ॥ ਗਾਵਤ ਸੁਨਤ ਕਮਾਵਤ ਨਿਹਾਲ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੬

ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਥੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੇ ॥ ਅੰਗ - ੫੭੯

ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੋਤ ॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੫

ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕਈ ਵਾਰ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ -

ਛਾਏ ਜਾਤੀ ਏਕਤਾ, ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਲਾਏ ਜਾਤੀ, ਹੋਵਤੀ ਕੁਚੀਲਤਾ ਕਤੇਬਨ ਕੁਰਾਨ ਕੀ।

ਪਾਪ ਹੀ ਪਰਪੱਕ ਜਾਤੇ, ਧਰਮ ਧਸੋਸ ਜਾਤੇ, ਵਰਨ ਗਰਕ ਜਾਤੇ, ਸਹਿਤ ਵਿਧਾਨ ਕੀ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਦੇਵਤੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੂਰ ਹੋਤੇ, ਰੀਤ ਮਿਟ ਜਾਤੀ ਕਥਾ ਵੇਦਨ ਪੁਰਾਨ ਕੀ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੬੬੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਸਮੇਂ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸੰਤ ਮਾਤਾ (ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ (ਅਬੁੱਲ ਯਾਦ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਸੂਰ, ਮੂਰਤਿ ਨ ਹੋਤੀ ਜੇ ਪੈ ਕਰਣਾ ਨਿਧਾਨ ਕੀ। ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ

ਜੇਕਰ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰਾਜ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਫੇਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਾਲਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਹਬ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਥੇ ਅਨੇਕਤਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕੱਟੜ ਧਾਰਮਿਕ ਨੀਤੀ ਨੇ ਇਸ ਅਨੇਕਤਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਇਸਲਾਮੀ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਤੇਬੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਹਮਲਾਵਰ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਫੇਰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖਤ ਹਥਿਆ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੱਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਇਹ ਐਨੇ ਬੇਗ਼ੈਰਤ ਸਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕ 'ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ' ਦਾ ਵੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਤੇ ਕੁਚੀਲਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਲਾ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਪਰ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੰਘਾਂ ਉੱਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁਲਖੰਈਏ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਸਾਬਤ ਕਰਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਾਲ ਦਗਾ ਤੇ ਫਰੋਬ ਕੀਤਾ। ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਾਪ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਛਾ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਧਰਮ-ਮਜ਼ਹਬ-ਫਿਰਕੇ ਅੱਜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਭ ਦਾ ਸਾਹ ਘੁਟ ਜਾਣਾ ਸੀ ਭਾਵ ਸਭ ਨੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਰਮ ਅੱਜ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਧਾਨ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਪਰਮ ਸੂਰਬੀਰ, ਤੇਗ ਦੇ ਧਨੀ, ਧਰਮ ਰੱਖਿਅਕ, ਦਇਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਜੋਤ, ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਭਿਅਤਾ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ।

ਕਵੀ ਬੁੱਲ੍ਹਸ਼ਾਹ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ -

ਨਾ ਕਹੁ ਜਬ ਕੀ, ਨਾ ਕਹੁ ਤਬ ਕੀ, ਬਾਤ ਕਹੁ ਮੈਂ ਅਬ ਕੀ।

ਅਗਰ ਨਾ ਹੋਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਨਤ ਹੋਤੀ ਸਭ ਕੀ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਰੀਬਾਂ, ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ, ਨਿਹੱਥਿਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਉੱਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਤੇ ਘੋਰ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ

ਸੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਸਰਾ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ, ਛੁੱਬਦੀ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ -

ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਬੇ ਕਉ ਸਾਜਾ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ॥ ਕਬੂਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕੁ ਹਟਾਇ॥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ॥ ਚੋਪਈ॥

ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤਾਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 'ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ' ਦੇ ਰੱਬੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭਟਕੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾਤ ਪਾਤ ਤੇ ਰੂਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਣ ਲਈ -

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ
ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ
ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥
ਅੰਗ - ੧੫

ਦੂਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ, ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਤਾ ਉੱਥੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਤੇ ਫੇਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪਰਪੱਕ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਬੀਆ ਨੰਗਲ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਤੇ ਫੇਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪਰਪੱਕ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਤਾਰਗੰਜ (ਉਤਰਾਂਚਲ) ਵਿਖੇ ਸਾਲਾਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਜੋ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਲੀ ਬਣਵਾਈ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਕਤ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਟੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੁਖਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਦਾ ਪਿੰਗਲਾ ਪਤੀ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾਇਆ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਉੱਚ-ਨੀਚ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਵਰਨ ਭੇਦ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਨਮ-ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੋਧ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ, ਸੂਫੀ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਸਨਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਾਬਰ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਭਗਤੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਬੀਰ ਰਸ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਕਿ ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮ-ਸਮਾਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਆਪ ਨੇ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਭਾਂਸ ਦੇ ਕੇ ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ-

ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਵੈ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਵ ਵਿਚ ਸਸ਼ਤਰੀ ਯੋਧੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 'ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ' ਇਹ ਬਚਨ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਸਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਜੁਲਮ ਇਤਨਾ ਵੱਧ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਐਨੇ ਹਿੰਦੂ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਝੂਆਂ ਦਾ ਸਵਾ ਮਣ ਭਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਿਲਕ-ਜੰਝੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ॥
ਕੀਨੋ ਬਡੇ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥
ਸਾਧਨਿ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ॥
ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪਾ: ੧੦ ਵਿਚੋਂ)

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਲੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਸਤੇ ਐਸਾ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੋਂ 'ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨਿ॥' ਅਤੇ 'ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ' ਦੇ ਰੱਬੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸਦੀਵੀ ਕਾਲ ਲਈ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ।

ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਤਾਤੇ ਹੋਏ ਨਿਤਾਣੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਆਪ ਲਈ ਅਸਹਿ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਕੈਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਦਰਗਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸਾਖੀ 1699 ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਗ ਦਿਨ ਚੁਣ ਕੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਵਜੂਦ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆਂ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ, 80,000 (ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ) ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨਿਆਰ ਖੇੜਾ (ਯੂ.ਪੀ.) ਵਿਖੇ ਸਾਲਾਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਿਬਡਿਬਾ ਫਾਰਮ (ਯੂ.ਪੀ.) ਵਿਖੇ ਸਲਾਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ।

ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ -

ਪਹਿਲਾ ਮਰਨੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ
ਆਸ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੋਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ
ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੦੨
ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰੁ
ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਇਤੁ
ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥
ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੧੨
ਮਰਨੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਰੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ
ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੈ ॥ ਅੰਗ - ੫੭੯
ਸੂਰਾ ਸੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੋਤ
॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ
ਖੇਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੦੫

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਰੋ-
ਵਾਰੀ ਪੰਜ ਸੀਸਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦਿਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ
ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਕੇ
ਵਸਤਰ-ਸਸਤਰ ਤੇ ਕਕਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਸਟੇਜ ਤੇ
ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ
ਕੇ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾ
ਕੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ
ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ
ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬਣ ਗਏ ਹੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ
ਸਿੰਧਾ ਸਬੰਧ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ, ਮਝੀ-ਮਸਾਣੀ ਦੀ
ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ
ਕੀਤਾ -

ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ
ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ
ਬੂਤ ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ।
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ
ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥
(ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾ: ੧੦)

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ ਵਿਖੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਹਾਜਰੀ ਭਰਦੇ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਹਾਜਰੀ ਭਰਦੇ ਹੋਏ।

ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਪੰਜਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਣ ਗਏ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਾਚਦਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਨੇ ਐਸੀ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਧਰੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ-ਸੇਵਕਾਂ-ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਐਨਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੋਵੇ।

ਹਰਿ ਸਚੇ ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾ।
ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ
ਵਿਚਿ ਸਿਧਾਂ ਖੇਲਾ। ਗੁਰ ਸਿਮਰਿ ਮਨਾਈ
ਕਾਲਕਾ ਖੰਡੇ ਕੀ ਵੇਲਾ।
ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।
ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਾਰ ੪੧/੧

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਖੀ ਥਾਪ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੇ।

ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਕੁੰਭ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਮ ਪੂਜਯ ਸੰਤ ਮਾਤਾ (ਬੀਜੀ) ਜੀ ਨੇ ਵਿਸਾਖੀ ੧੯੯੫ ਨੂੰ ਇਸ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਲੰਗਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਯੋਗ ਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਮਜੱਸਮੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਛਪ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਿਧੀ ਸੋਖੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ੧੫● ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਛਪ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 1200 ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਚੈਨਲਾਂ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਵੈਬਸਾਈਟ www.ratwarasahib.org, ratwarasahib.net, www.babalakhbirsinghbalongi.org ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਰਿਲੇਅ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਪਰਮ ਪੁਜਯ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ 'ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ' ਹਸਪਤਾਲ ਚਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 9.00 ਤੋਂ 3.00 ਤੱਕ ਦਾ ਹੈ। ਆਰਮੀ ਦੇ ਰਿਟਾਇਰ ਸੁਲਭੇ ਹੋਏ 27 ਡਾਕਟਰਾਂ ਟੀਮ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਚੈਕਅਪ ਕਰਕੇ ਦਵਾਈਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤਿ ਅਧੁਨਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ 'ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਅਕਾਲ ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਰਮ' ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਾਵਾਰਸ ਬੇਸਹਾਰਾ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਬਿਰਧਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੰਮਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਦੋ ਸਕੂਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ' ਮੰਦਰ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਐਫੀਲੀਏਟਡ ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ. ਦਿੱਲੀ) ਵਿੱਚ ੨੦੦੦ ਬੱਚਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੂਹਾਨੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਵਰਿ 'ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸੀਨੀ. ਸੈਕੰ. ਸਕੂਲ (ਐਫੀ. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ) ਵਿੱਚ ੧੦੦੦ ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੀ ਐਡ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਟੀਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੈਸ਼ਨ ੨੦੧੩ ਤੋਂ ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਬਲੌਂਗੀ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਜਮੀਨ ਤੇ ਵੀ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ-ਹਸਪਤਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਗਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹਿਰਾਮ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ (ਦੁਆਬਾ) ਵਿਖੇ ਸਾਲਾਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਧਾਰ, ਹੁਇ ਜਨਮੁ ਸੁਹੇਲਾ

ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ,
ਆਈ.ਏ.ਐੱਸ.,(ਰੀ.)

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਵੇਖਦੇ ਹੋਇਆਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸੰਨ ੧੬੯੯ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ੮੪ ਲੱਖ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਚਲਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਰੰਗ ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਘੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਬਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਜ਼ਲੂਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੋਰੀਂ ਦਬਾਉਂਦਾ ਤੇ ਕੁਚਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਫਲਕਰਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਯੁੱਗ-ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਭੇਜਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਕੇ ਨਿਮਾਣੀ-ਨਿਤਾਣੀ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਯੁੱਗ-ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਲੀਲਾ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਆਪ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰੁਖਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਮਿੱਟ ਪੈੜਾਂ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਯੁੱਗੋ-ਯੁੱਗ ਮਨੁੱਖਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਸਿੱਜਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਈ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਵਿਚਰਨ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਨਿੱਜੀ ਵਸਤਾਂ, ਅਸਤਰਾਂ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਦਾ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਬਾਸ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੂਏ-ਮੁਕੱਦਸ ਭਾਵ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਲ, ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਿਲਾ-ਲੇਖ ਆਦਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯਾਦ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਉਣ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਜਹੂਰ ਜੋ ਸੰਨ 1699 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਇਹ ਅਜੋਕੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਲੀਲਾ ਦਾ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਸਾਨੀ ਕੌਮੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸਿਰਜਕ ਅਤੇ ਪੱਥ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ 'ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ' ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ, ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੁਗਲ ਮੱਕਤਲ ਤੱਕ ਚਲ ਕੇ

ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੁਲੰਦ-ਤਰੀਨ ਗੰਜਾਰ 'ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਾ:ਹੀਲਤੇ ਦੁਗੁਜ਼ਸ਼ਤ/ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ' ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਫ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਬੇ-ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਦਬੀ ਕੁਚਲੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਜਬਰ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀ। ਜਾਬਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਇਲਾਹੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਕਹਿ ਅਤੇ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ, 'ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੀਠਾ ਲਾਗੇ' ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਕੌਮ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਾਵਰ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਿਮਾਣੀ-ਨਿਤਾਣੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਬਰ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜੂਝਣ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਕਾਤਲ ਕੋਲ ਚੱਲ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਰ ਕੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਮੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸੰਗ-ਸੰਗ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਲਮ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰ ਤਕ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ।

ਰੂਪ ਨਗਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਨਗਰ ਵਜੋਂ ਨੁਮਾਇਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਿੱਤਾ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ-ਸੰਗਮ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਸੂਰਜੀ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੁਲੰਦੀ ਦੀ ਸਿਖਰ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਛੋਹੀ, ਉਸ ਸਦਕਾ ਰੂਪਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਜਹਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮਰ ਰਹੇਗਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ-ਭੂਮੀ, ਖਾਲਸਈ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲਾ ਆਨੰਦਗੜ੍ਹ, ਲੋਹਗੜ੍ਹ, ਕੇਸਗੜ੍ਹ, ਫਤੇਹਗੜ੍ਹ, ਹੋਲਗੜ੍ਹ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤਾਰਾਗੜ੍ਹ

ਬਣਵਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤਾਰਾਗੜ੍ਹ, ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਤੇ ਹੋਲਗੜ੍ਹ ਤਾਂ ਲਗਭਗ ਵਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਜੋ ਚਰਨ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੈ ਉਥੇ ਵੀ ਕੇਵਲ ਥੜ੍ਹਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਡੈਮ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਸਦਕਾ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਣੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੂਪਨਗਰ ਦਾ ਖਿੱਤਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਮੁਗਲੀਆ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਸਕੋਤ ਮੰਡੀ, ਕਹਿਲੂਰ, ਨਾਹਨ, ਰਿਵਾਲਸਰ ਆਦਿ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਿਵਾਲਸਰ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ। ਜਿੱਥੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀਆਂ ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਕੁਲੀਨ ਜਾਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮਿਲਾਉਂਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਸਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ।

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1699 ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸਿਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਖੱਤਰੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਖਤ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖੂਨ ਅਲੂਦਾ (ਭਿੱਜੀ) ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਿਰ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦਿੱਲੀ ਨਿਵਾਸੀ, ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ ਛੀਂਬਾ ਦਵਾਰਕਾ ਨਿਵਾਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਨਾਈ ਬਿਦਰ ਨਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਰਾਏ ਝਿਉਰ ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਮਿੱਠਤ ਨੀਵੀਂ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਤੱਤ' ਦਾ ਅੰਸ਼ ਭਰਨ ਵਜੋਂ

ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਤਾਸਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਾਟੇ 'ਚ ਪਏ ਜਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜੰਗਜੂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਜੋਂ ਸਾਜਿਆ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਵਾਹ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮਤਾ ਵਰਿਆਮ ਇਕੋਲਾ/ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥' ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਯਤਨ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਵੈਮਾਣ ਅਤੇ ਆਤਮ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਤਮ ਸਨਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਅਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਵੰਗ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੇ ਲਈ ਲੜਨਾ-ਮਰਨਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਮਝਣਾ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਗੁੜਤੀ ਦੇ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਹਿਮ ਮੰਤਵ ਵਜੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਪਿੱਛੇ ਆਸ਼ਾ-ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ, 'ਜਿਨ ਕੀ ਜਾਤਿ ਵਰਣ ਕੁਲ ਨਾਹੀ/ਸਰਦਾਰੀ ਨਹਿੰ ਭਈ ਕਦਾਂਹੀ/ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਨਾਵੇਂ/ਤਬਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਵੇ।' ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਗੋਯਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, "ਕਾਦਰੇ ਹਰ ਕਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ/ਬੇਕਸਾਂ ਰਾ ਯਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ" ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੀਬਾਂ-ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਲਾਚਾਰ ਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਬਣੇ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਗੋਯਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਹੱਕ ਹੱਕ ਆਗਾਹ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ/ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ" ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਦੇ ਜਾਨਣਹਾਰਿਆਂ ਲਈ ਸੱਚ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਗੋਯਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਹੱਕ ਹੱਕ ਅੰਦੇਸ਼ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ/ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ" ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਦੇ ਸੱਚੇ ਅਨੁਭਵੀ ਹਨ, ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਦ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੇਂ ਆਏ। ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ/ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੇ। ਦੁਸਟ ਦੇਖੀਅਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੇ/ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੇ। ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ/ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ। ਦੁਸਟ

ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ।' ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਮੈਂ ਹੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ। ਦੇਖਨਿ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ।' ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ੁਲਮ-ਜਬਰ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਸਹਿਕਦੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ। ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ॥' ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਿਰਜਣਾ ਉਪਰੰਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਬਿੜਕ ਗਏ ਉਹ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਤੁਲ ਕਹਾ ਗਏ। ਪਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਰੱਬ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਬਣਦੀ ਯੋਗ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਜੇ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸਰ ਉਚਰਿ ਹੈ, ਤੇ ਸਭ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰਿ ਹੈ।" ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਿਆਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਇਲਾਹੀ-ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਤੁਲ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ-ਉਪਮਾ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 'ਜੁਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ/ ਅਘ ਓਘ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ/ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਵਿਦਿਆ ਲਈ, ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਮਰੇ/ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ਮੇ ਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।' ਧੰਨ ਹੈ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਕਤ ਦੀ ਸਤਾਈ ਸਹਿਕਦੀ-ਸਹਿੰਦੜ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਧੰਨ ਹਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸਰਬੰਸਦਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮੇਂ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੇ ਤੇਰਾ।" ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਜਿੰਨੇ ਸਿਧਰੇ ਪੱਧਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਨਾ ਕਹੂੰ ਜਬ ਕੀ ਨਾ ਕਹੂੰ ਤਬ ਕੀ/ਬਾਤ ਕਹੂੰ ਮੈਂ ਅਬ ਕੀ/ਅਗਰ ਨਾ ਹੋਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ/ਸੁੰਨਤ ਹੋਤੀ ਸਭ ਕੀ॥"

ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤਿਅੰਤ ਕਠਿਨ ਪਰਖ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਨਿਤਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਤ-ਪ੍ਰਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੇਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ : ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਭਾਵ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਪਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਮਹਾਨ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ -

1. ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸੁੱਧੇ ਖੱਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਦਿਆਲੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਨ 1669 ਵਿੱਚ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜਨਮਿਆ। ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ 'ਸਿੰਘ' ਪਦ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਨ 1708 ਵਿੱਚ ਆਪ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਗੋਦਾਵਰੀ ਕਿਨਾਰੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ।

2. ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸਾਭੋ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਨ 1667 ਵਿੱਚ ਧਰਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜੇ। ਸੰਨ 1708 ਵਿੱਚ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ।

3. ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦਵਾਰਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਤੀਰਥ ਚੰਦ ਛੀਂਬੇ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਦੇਵਾ ਬਾਈ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਨ 1663 ਵਿੱਚ ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਸਜੇ। ਸੰਨ 1704 ਵਿੱਚ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ।

4. ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ

ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਨਿਵਾਸੀ ਗੁਲਜਾਰੀ ਝੀਵਰ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਧੰਨੋ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਨ 1661 ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜੇ, ਸੰਨ 1704 ਦੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ।

5. ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਬਿਦਰ ਨਿਵਾਸੀ ਚਮਨ ਨਾਈ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸੋਨਾ ਬਾਈ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਨ 1662 ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਪਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ। ਸੰਨ 1704 ਦੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਵੱਡੀ ਬੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕੜਾ ਤੇ ਕਛਹਿਰੇ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਦਾ ਅਕਸ ਹਨ। ਇਹ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ। ਕੇਸਾਂ ਉੱਪਰ ਸਜੀ ਦਸਤਾਰ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੜਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ

ਖਾਲਸਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ। ਕੜਾ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਰਪਾਨ ਵਾਂਗ। ਕਿਰਪਾਨ ਸਿੱਖ-ਰਹਿਣੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਸੰਘਾਰ ਲਈ ਹੀ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ। ਤਲਵਾਰ ਜਾਂ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਸਭ ਹੀਲੇ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇਂ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, "ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ ਹਮਾ : ਹੀਲਤੇ ਦਰਗੁਜ਼ਸਤ/ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬਸਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ।" ਕਛਹਿਰਾ, ਸਤ, ਸੰਜਮ ਤੇ ਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, "ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿਤ ਬਢਈਅਹੁ/ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜਈਅਹੁ॥"

ਕਛਹਿਰਾ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਛਹਿਰੇ ਦਾ ਖਾਲਸਈ ਰਹਿਤ ਦਾ ਅੰਗ ਹੋਣਾ ਸਮਾਜਿਕ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਕ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ ਕਕਾਰ ਕੰਘਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਨਿੱਖੜ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਨਾਮ ਮਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੰਘਾ ਤਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਜਲਵਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੈਲਾਏ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ, ਨਹੀਂ ਮੇ ਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।" ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ, ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹਉ ਕਰਉ ਨਿਵਾਸ।" ਫਿਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਰਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਮੁਝ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ।"

ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਰਹਿਤਾਂ ਤੇ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਗੇ ਉੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਗਰੀਬ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ 'ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੱਚਾਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸਬਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੇ ਯਾ ਉਸ ਦੀ ਕੌਮ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਘਮਸਾਨ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹੀ ਇਕ ਮਰਜੀਵੜਾ, ਨਿਰਭੈ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਯੋਧਾ ਆਪਣੀ ਮੱਸ਼ਕ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਸਭ ਫੱਟੜਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਸ਼ਕ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਭਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਗਤ "ਭਾਈ ਘਨਈਆ" ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਕੋਈ ਭੈਅ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ। ਮੁੱਖ ਤੋਂ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਉਚਾਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪਿਆਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਮਸਾਨ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣੇ, ਅਨਜਾਣੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਰਾਤ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਸੈਨਿਕ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੈਨਿਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਆ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਏਜੰਟ ਹੈ। ਜ਼ਖਮੀ ਮੁਗਲ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਪਿਆਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਫਿਰ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਯੁੱਧ ਲੜਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਸ਼ਕਾਇਤ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਭੈ ਏਕੇ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ' ਦੇ ਬਾਦ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਉਸ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੰਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਲੂਮ ਦੀ ਡੱਬੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਹੋਣ ਮਰਹਮ-ਪੱਟੀ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਿਵਾਜੇ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਜੋਕੇ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਗ ਜਾਹਿਰ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ 'ਚੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੋਧਰਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਨ 1650 ਈ: ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਯੂ ਕੋਈ 22-23 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ 'ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ' ਦਾ ਵਰ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸੋਧਰੇ ਪਰਤ ਗਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਪ ਇਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਕਵੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਟਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਵਸੇ। ਸੰਨ 1701 ਈ: ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਹ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਅਤੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੁਟ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਧਰਮ ਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਉਣੇ ਤੇ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਹ ਬੇਣਾਪਣ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ

ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਕੋਰਸ ਸਾਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੱਕ ਇਹ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ Liberty, Equality and Fraternity ਜਿਹੇ ਅਜੋਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ 1789 ਦੀ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਅਕਾਦਮਿਕ ਕੋਰਸ ਇਹ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੁਣ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕੇ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ 1699 ਵਿੱਚ ਭਾਵ 90 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਉੱਚ ਆਦਰਸ਼ ਅਜੋਕੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਲੋਕਾਈ ਨੇ ਸਿਰਫ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਤੱਕਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਪਿੱਛੇ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਫਲਸਫਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਮਤੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋਈ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੂਰਬੀਰ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਖਤੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਇਹ ਅਰਦਾਸ-ਅਰਜ਼ੋਈ ਸੀ ਕਿ, "ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ, ਅਤਿ ਹੀ ਰਣ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ", ਪਰ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਮਤਾ ਆਪ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।

ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਮਤਾ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਅਤਿ ਕਰੜੀ ਪਰਖ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਈ। ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ; ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬੈਠ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤੇ ਵੀਰਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਰਜੀਵੜੇ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੂਸਰਾ, ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਮਤਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਜਿੱਡੇ ਕੱਦ ਬੁੱਤ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਤਾਂ ਪੰਥ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਓ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਦਾ; ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ

ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ "ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ।" ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ, "ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ, ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹਉ ਕਰਉ ਨਿਵਾਸ" ਅਤੇ ਇਹ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਰਖ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਫੈਲਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾ ਕੇ ਆਪ ਖੁਦ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਉਸ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਘੜੀ ਸੀ। ਇਮਤਿਹਾਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਕੋਲ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਹੇਤ ਚੁਪ-ਚੁਪ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਅਰਦਾਸ ਸੀ; ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ, ਅਤਿ ਹੀ ਰਣ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ। ਪਰ ਇਕੋ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਮਤਿਹਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡੀ। ਪਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਾਰਸੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ ਪੀਰ ਏ ਹਿੰਦ ਬ: ਰਵੰਦ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਕਲਗੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਸਨੂੰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਦੱਸਣਾ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨੀਲਾ ਘੋੜਾ-ਦਲ ਬਡਾਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘੇਰੇ ਸਮੇਂ ਫਾਕਾ ਮਸਤੀ ਦੀ ਭੇਂਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਦੂਸਰੇ ਕ੍ਰਮੇਤ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੱਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੇ ਸਗੋਂ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਇਸ ਲਈ ਨਿਕਲੇ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਹੋਈ ਜਾਂ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਹੋਇਆ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਲਾਲਾਂ ਵਰਗੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਹੋਮ ਯੋਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਦੀ ਆਹੁਤੀ ਪਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੩੮ਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਯਾਬ ਤੋਹਫਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਈਏ; ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਬੀਆਬਾਨ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਗੁਆਹ ਬਣਾ ਕੇ "ਮਿਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ" ਵਰਗੇ ਇਲਾਹੀ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੋ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ "ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ" ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹੀਰਿਆਂ ਵਰਗੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ

ਸਿੰਘ ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਵਜੋਂ ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਵਲੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਇਸ ਜੋਦਤੀ ਨੂੰ ਆਫਰੀਨ ਕਹੀਏ ਤੇ ਅਸ਼ਕੋ-ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਈਏ ਉਸ ਪਰਮ ਮਨੁੱਖ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੁਨਹਿਰੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸਰਬੰਸਦਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋਮਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਸਰਬੰਸਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪੂਰਨ ਆਹੂਤੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਾਇਆ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਅਤੇ ਇੰਜ ਉਸ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਦਰਵੇਸ਼-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਨਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਸਾਹਿ-ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਸ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਵਰਦਾਨ ਵਜੋਂ ਮਿਲੀ ਆਸਥਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਸਵੈਮਾਣ ਤੇ ਅਣਖ ਲਈ ਮਾਨਵਤਾ ਸਦੀਆਂ ਨਹੀਂ; ਸਗੋਂ ਯੁਗੋ-ਯੁਗ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੀ ਰਿਣੀ ਰਹੇਗੀ।

ਦੇਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਵਾਲੀ, ਉਹਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰੀ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਦਰਦਮੰਦ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਉਣਾ 'ਪੀਉਂਦਾ ਕਾ ਖੋਲਿ ਡਿਠਾ ਖਜਾਨਾ ॥ ਤਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਇਆ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬' ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਨਾ ਅੱਜ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਰ ਬਸ਼ਰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਅਵਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿਆਣਪ 'ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ' ਦਾ ਅਟਲਾਧਾ ਫੁਰਮਾਨ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਨਸ਼ਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਿੰਨੇ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਿੱਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਣ ਹਿੱਤ ਸਰਬੰਸਦਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ-ਮੁਰੀਦਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਨਾਸ਼ਕਰੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਅਧੋਗਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। ਇਕ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕਬੂਲਦੀ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਸਾਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਬੇ-ਬਹਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਗੋਲਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ-ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਕਾਇਲ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸ਼ਰਧਾ-ਸਨਮਾਨ ਵਜੋਂ ਨੱਤ-ਮਸਤਕ ਸਿਜਦਾ ਕਰੇਗੀ? ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਸ਼ਰ ਕਰ ਸਕੀਏ।

(ਪੰਨਾ 28 ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਆਸ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਹੈ -

੧. ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ, ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ।

੨. ਅਕਲੀਂ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵੀਐ ਅਕਲੀ ਪਾਈਐ ਮਾਨੁ॥

ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਸਦੀ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਸੱਚ ਸੁਣਾ ਸਕੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਸਕੇ। ਹੋਰ ਤੇ ਹੋਰ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖਵਾਕ ਦਾ ਭੀ ਸਹੀ ਅਰਥ ਦਰਸਾ ਸਕੇ।

ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦੀ ਤੰਗਦਿਲੀ ਦੇਣੀ ਗੁਰੂ ਵਲ ਪਿੱਠ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਸਮਾਨ ਜਿੱਡੀ ਚੌੜੀ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਹਵਾ ਜਿੱਡੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ। ਪਹਾੜ ਜਿੱਡੀ ਉੱਚੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਜਿੱਡੀ ਡੂੰਘੀ, ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਸੀਤਲ, ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿੱਘੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਛਾਂ ਹਰ ਪ੍ਰਾਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ....ਅਪਰਾਧੀ ਤੇ ਗੁਨਹਗਾਰ ਭੀ ਸਾਹ ਲੈ ਸਕਣ ਜੋਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਰੀਤ ਹੈ ਬੁਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਲਾਈ ਕਰਨਾ।

ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ ॥

ਅੰਗ - ੪੬੦

ਪਰ ਜੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਟੁੱਟੇ ਤਾਂ ਸੈਂਕੜੇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਹੱਥ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੇਵਾ ਦੀ, ਸਿਮਰਨ ਦੀ। ਥੰਮ੍ਹ ਬਣਾਏ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਨੇ-ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਸਾ ਕੇ, ਲੰਗਰ ਤੇ ਪੰਗਤ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾ ਕੇ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ, 22 ਮੰਜੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁਚਾ ਕੇ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਐਸੀਆਂ ਡਾਟਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਚੂਨਾ ਲਾ, ਖੂਨ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਪਾ ਐਸੀ ਪੱਕੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਕਿ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਨਾ ਹਿੱਲੇ। ਨਾ ਡਿੱਗੇ, ਨਾ ਭੱਜੇ।

ਅਸੀਂ.....ਸਾਡੇ ਕਈ ਸਿਆਸਤਦਾਨ, ਸਾਡੇ ਕਈ ਦੇਖੀ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸਾਡਾ ਬਾਣਾ ਪਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਤੀਤੀ ਖੋ ਬੈਠੇ। ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਜਾਏਗੀ

ਇਹ ਬੂਟਾ ਹੋਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਗਿਆ ਹੈ, ਹੋਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਲਿਆ ਹੈ - 'ਜਿਥੇ ਨਾ ਵੈਰ ਕੋਈ ਜਿਥੇ ਨਾ ਗੈਰ ਕੋਈ' ਅਜੇ ਭੀ ਸੰਭਲ ਜਾਈਏ।

ਸਿੱਖ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਨਹੀਂ, ਪੰਥ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਭੀ ਸਿੱਖ ਸਕਣ। ਹੋਰ ਭੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਣ। ਪੰਥ ਨਿਵੇਕਲਾ ਰਖਣਾ ਸਾਡੇ ਨਿਆਰੇਪਨ ਨੂੰ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ, ਬੁਲੰਦੀ ਦਾ, ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਵਖਰਾ, ਨਿਵੇਕਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ। ਜਗਤ ਭਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਮਖਸੂਸ ਸੇਵਾ, ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਖਾਸ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭੀ ਚਰਨ ਟਿਕਾਣ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨ ਲਈ :-

ਜੇ ਤਉ ਪਿਰੀਆ ਦੀ ਸਿਕ ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀ ਦਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੮੪

ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂ ਇੱਕ ਮਿਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਟੱਬਰ ਜਾਂ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਕੌਮ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਇਸ ਨਵੇਂ ਜੁਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਤੋਂ ਤੇ ਬਦਲਦਿਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਤਬਕੇ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜੀ ਹਲਚਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪਰ ਜ਼ਮਾਨਾ ਵਧੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਰੂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਨਵੇਂ ਜੁਗ ਵਿਚ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਵਹਿਮਾਂ ਤੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਉਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਅੱਜਕਲ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਾਮਵਾਦ

ਸਾਮਵਾਦ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ - "ਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਵੋ।" ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤੀ ਜਾਤੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਆਂ ਤਹਿਵਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਸੁਤਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਮਰਾਜੀ ਜਾਂ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰੀ ਦਾ ਹੈ, ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਓਹੀ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣ ਜੋ ਇਕ ਸਰਮਾਇਆ ਦਾਰ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਢੇਰ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਸੂਲ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸੌ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਵਰਤ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਮਰਾਜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ, ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ (ਛੀਬਾਂ, ਲਹਾਰ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਮਵਾਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕੀਤਾ। ਉਚ-ਨੀਚਤਾ ਦੇ ਟੋਏ ਟਿੱਬੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਮਵਾਦ ਦੀ ਇਕ ਜਮਾਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਰਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਇਨਜੰਕਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਮਰਾਜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਦਿਵਾਈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਨਵੀਨ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਸਾਮਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਤਾ।

ਪੱਛਮ ਦੇ ਇਕ ਉੱਘੇ ਸਾਮਵਾਦੀ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ "ਹਫੀਮ" ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼੍ਹਬ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦਰੇ ਸਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲ ਭਾਵੇਂ ਯੂਰਪ ਦੇ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਹੈ ਪਰ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਮਤ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦੀ। ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਨੇਤਾ ਜਿਥੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਤੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੰਬਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਗਾਂਦੇ ਹਨ -

ਧੰਨ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੇ ਜਗ ਮੈ,
ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿਤ ਮੈ ਜੁਧ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਦੇਹ ਅਨਿਤ ਨ ਨਿਤ ਰਹੈ,
ਜਸੁ ਨਾਵ ਚੜੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ॥
ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ,
ਬੁਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉ ਉਜੀਆਰੈ॥
ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ,
ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ॥ ਸਵੈਯਾ

(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੇਵਲ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਉਭਾਰਿਆ, ਸਗੋਂ ਆਪ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ। ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਤੁਕਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹਨ -

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ,
ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੇਂ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ,
ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਆਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥
ਅਰੁ ਸਿਖ ਹੋ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ,
ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ॥
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ,
ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੁਝ ਮਰੋਂ॥

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ

ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਿਕ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਢੇਰ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਉਚੇਰਾ ਸਮਾਨ ਸਮਾਜ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਵਿਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਏ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰੱਖੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਾਬਰ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਚੱਕੀ ਪੀਸਣਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ -

ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਸੁਣ ਬਾਬਰ ਮੀਰ
ਤੁਝ ਸੇ ਮਾਂਗੇ ਸੋ ਅਹਮਕ ਫਕੀਰ।

ਇਕ ਪੂਰੇ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੱਚ ਖਾਤਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਇਕ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਦਾ ਸੂਚਕ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ 'ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਰ' ਤਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ ॥ ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਨੁ ਛਾਰੀ ॥

ਇਸੁ ਆਗੈ ਕੋ ਨ ਟਿਕੈ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਅੰਗ - ੬੨੮

ਸਮਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ "ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮੋ ਧਰਮ" ਹਿੰਦ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਹੱਡਾਂ ਵਿਚ ਰਚ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵਧਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ, ਮਾਲ ਤੇ ਦੌਲਤ ਤੇ ਹੱਥ ਪਾਣੇ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੜਗਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਣ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਵਾਲੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕਣ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਪਰਬਲ ਕੀਤਾ। ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੋਇਆ। ਛੀਬੋ, ਦਰਜੀ ਤੇ ਨਾਈਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਫੜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਿੰਦ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕੋਤਕ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਤੱਵ ਕਰਕੇ ਵਖਾਏ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਕਾਮਲ ਡਾਕਟਰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਘਿਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਸੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਵਸੀਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ -

ਰੂ ਕਾਰ ਅੱਜ ਹਮਰ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸਤ,

ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬਰਦਨ ਬ ਸਮਸ਼ੇਰ ਦਸਤ। (ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ੨੨ ਨੰ.)

ਅਥਵਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਹੱਥੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਨ ਤੇ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

ਨਿਹੱਥੀ ਜਨਤਾ ਲਈ, ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਤੇ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰੀਵ ਤਹਿਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਦਾ ਲਈ ਭਲਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਯੰਤਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ

ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜਬਰ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਤ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅਡੋਲ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ -

ਝਖੜਿ ਵਾਉ ਨ ਡੋਲਈ ਪਰਬਤ ਮੇਰਾਣੁ ॥ ਅੰਗ - ੯੬੮

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ,

ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਮੋਢੀ

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੪੧

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ ਵੀ ਵਹਿਮ ਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਇਨਸਾਨੀ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਭੇਖ ਦਿਖਾਇਓ ਜਗਤ ਕਉ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਸ ਕੀਨ।

ਅੰਤ ਕਾਲ ਕਾਤੀ ਕਟਿਓ ਬਾਸ ਨਰਕ ਮੇ ਦੀਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਨ, ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਿਚ ਮੱਥੇ ਰਗੜਦਾ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮੜੀਆਂ-ਮਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਰਟਣ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਭੁੱਲੜ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸੋਮੇ ਵਲ ਦਿਵਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ -

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੇਉ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ

ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਓ॥

ਨੂਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਨ

ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ॥

ਬਾਸ ਕੀਓ ਬਿਖਿਆਨ ਸੋ ਬੈਠ ਕੈ

ਐਸੇ ਹੀ ਐਸੇ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ॥

ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥

ਤ੍ਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਰਯੋ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੱਥਰ ਪੂਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਆਦਿ ਗਲ ਵਿਚ ਲਟਕਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਪੁਰਬ ਜਾਂ ਪੱਛਮ ਵਲ ਸਿਰ ਨਿਵਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ "ਕੂਰ ਕਿਆ ਉਗ੍ਰਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ" ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਉਹ ਭਗਤੀ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ -

ਕਾਮ ਕੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਨ ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸਿਉ ਲਯਾਵੈ।
ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੈ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਪਾਵੈ।

ਭਾਵ ਇਹ ਜੇਕਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਵਰਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ 'ਗੁਰੂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ' ਨਾਲ ਇਕ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਸਾਨ ਇਕ ਕੋਝੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਕਾਰਿਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਬਹੁ-ਮੁਲੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ,
ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਭੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਂਹਿੰਗੇ॥

ਆਮ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ, ਖਾਲਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਤੋ ਮੇਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਕੋਝਾ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਜੁਗ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜੀ, ਰਾਜਸੀ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿਤੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਵੈਮਾਨ ਭਰਿਆ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਇਨਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪੁਰਖੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਮਤਾ ਆਦਿ ਸੋਧਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਅੰਗ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਇਕ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਕ ਹੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਚਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਕਾਮਲ ਵੈਦ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਗ ਦੀ ਪੁਰੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਰੋਗ ਹੀ ਲੱਭਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਸਦਾ ਦਾਰੂ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।

ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੱਯਦਪੁਰ (ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਬਰ ਦੇ ਹੱਲੇ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਰ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 'ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨਿ ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ' ਤੇ 'ਕਾਜੀਆਂ ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲ ਥਕੀ ਅਗਦੁ ਪੜ੍ਹੇ ਸ਼ੈਤਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ'

ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੋਇਆ:-

ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ ॥
ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗਲੁ ਚੜਾਇਆ ॥
ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੩੬੦

ਕਿੰਨਾਂ ਵਲਵਲਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ।

ਪੰਜਾਬ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਲਿਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਯੂਨਾਨੀ ਇਥੇ ਝੰਡਾ ਗੱਡਦੇ ਸਨ, ਕਦੀ ਤੁਰਾਨੀ ਇਹਨੂੰ ਆ ਮਲੂਦੇ ਸਨ, ਕਦੀ ਮਹਿਮੂਦ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਕਦੀ ਤੈਮੂਰ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਆ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਤਾੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਦੀ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕਦੀ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਆ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਰ ਦੇ ਹੱਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਿੰਦ ਦੀ ਪਤ ਤੇ ਇੱਜਤ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਐਸੀ ਜੋਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਗਾਈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਭਾਂਜ ਹੋਈ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਾਹਰਲੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਓਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਮੂਦ ਦੇ ਹਮਲੇ ਅੱਗੇ ਭੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਬਾਬਰ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲ ਲਈ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਛੱਟ ਚੁਕਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਗਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਮੰਨੇ ਨ ਮਨੀਂਦੇ ਜਵਾਨ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ,
ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਨ, ਮਰਨ ਥੀ ਨ ਡਰਦੇ।
ਟੈਂ ਨ ਮੰਨਣ ਕਿਸੇ ਦੀ,
ਖਲੇ ਜਾਣ ਡਾਗਾਂ ਮੇਢੇ ਤੇ ਉਲਾਰ ਕੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜ ਕੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਹੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਧਾਵਿਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹਿੰਦ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

"ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸਤੇ "ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ" ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਯੋਗ ਨਾਂ ਜਿਤਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਹੀ ਫਖਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਕਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਬਾਹਰਲੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਅੱਗੇ, ਜਿਹੜਾ ਹੜ੍ਹ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਰਬਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਤਰੀ ਹਿੰਦ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਨ।"

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ,
ਅੱਜ ਇਕ ਵੱਡਾ ਤੰਬੂ ਲਾਇਆ।
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ,
ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਇਆ।
ਸੰਗਤ ਆ ਕੇ ਸਜਦੀ ਜਾਂਦੀ,
ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਉ ਸੀ ਛਾਇਆ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਸੀ ਹੁੰਦੀ,
ਮੁਖੜੇ ਉਤੇ ਨੂਰ ਸੀ ਆਇਆ।
ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ,
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾਇਆ।
ਜੇ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ॥
ਸਿਰ ਧਰ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥
ਇਤ ਮਾਰਗ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ॥
ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥
ਚਾਨਚਕ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਉਠੇ,
ਕੱਢ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕਾਇਆ।
ਚਾਹੀਦੈ ਅੱਜ ਸੀਸ ਇੱਕ ਮੈਨੂੰ,
ਕੋਈ ਹੈ ਸੂਰਮਾ ਮਾਂ ਦਾ ਜਾਇਆ।
ਪਹਿਲਾਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਸੀ ਉਠਿਆ
ਸਤਿਗੁਰ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ।
ਪੰਜੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਆਏ,
ਸੀਸ ਭੇਟ ਕਰ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਤਾਂਈ ਮੁੜ ਜੀਵਾਇਆ।
ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਪਾ ਕੇ,
ਰੱਬੀ ਬਾਣਾ ਸੀ ਪਹਿਨਾਇਆ।
ਖਾਲਸਾ ਇਹ ਰੂਪ ਹੈ ਮੇਰਾ,
ਅਕਾਲ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹੈ ਆਇਆ।
ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ।
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ॥
ਰਹਿਤ ਬਹਿਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪੂਰਾ,
ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਾਇਆ।
ਰਹਿਣੀ ਰਹੇ ਸੋਈ ਸਿੱਖ ਮੇਰਾ।
ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ।
ਪੰਜਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ,
ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ।
ਬਖਸ਼ੇ ਪਹੁਲ ਖੰਡੇ ਦੀ ਮੈਨੂੰ,
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਸਦਾਇਆ।
ਪੀਵੇ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਹੋਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।
ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰ,
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੁੱਖੋਂ ਫੁਰਮਾਇਆ।
ਕਰੋ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜਪੋ ਗੁਰਮੰਤਰ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਲਾਹਿਆ।
ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਪਾਠ ਕਰੋ ਫਿਰ,
ਲੜ ਅਕਾਲ ਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਇਆ।

ਜਾਤ ਪਾਤ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਕੇਵਲ ਨਾਮ 'ਸਿੰਘ' ਅਖਵਾਇਆ।
ਨਿਮਾਣੇ ਨਿਤਾਣੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਖਾਤਰ,
ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਹੈ ਅਸਾਂ ਰਚਾਇਆ।
ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟਣ ਦੇ ਲਈ,
ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਗਲ ਲਾਇਆ।
ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ,
ਨਫਰਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਗਵਾਇਆ।
ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ,
ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕੋਊ ਜਤੀਅਨ ਮਾਨਬੋ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸਾਫੀ,
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ।

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੌਮੀ ਰੁੱਖੜਾ

(ਸ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰ)

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੌਮੀ ਰੁੱਖੜਾ ਹੈ
ਬੋਹੜ ਜੋ ਬਣਿਆ ਖੜਾ।
ਅਜ ਜਿਸਦੀ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਏ।
ਅਜ ਜਿਸਦਾ ਇਤਨਾ ਨਾਂ ਏ।
ਇਹ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਗਦਾ ਪਿਆ।
ਕੋਮਲ ਬਦਨ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ।
ਓਦੋਂ ਦੇ ਸੁਣੀਏਂ ਹਾਲ ਜੇ।
ਛਾਤੀ 'ਚ ਧੜਕਣ ਕਾਲਜੇ।
ਸਾਰੀ ਚੌਹੰਕੁੰਟੀ ਵੈਰ ਸੀ।
ਔਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਖੈਰ ਸੀ।
ਅੰਬਰ ਤੋਂ ਭਬਕਣ ਬਿਜਲੀਆਂ।
ਗਰਜਨ ਤੇ ਲਿਸ਼ਕਣ ਬਿਜਲੀਆਂ,
ਥਾਂ ਤਰੇਲ ਦੀ ਪੈਂਦਾ ਗੜਾ।
ਸਿਰ ਸੈਂਹਦਾ ਏਹ ਕੱਲਾ ਖੜਾ।
ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਗੈਰ ਸੀ।
ਪਾਣੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਜ਼ੈਹਰ ਸੀ।
ਵੱਡੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ।
ਏਹੋ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗਰ ਰੜਕਦਾ।
ਕਈ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਛਾਂਗਿਆ।
ਫੁੱਲਾਂ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ।
ਕਈ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਪੁਟਿਆ।
ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਪੁਟ ਸੁਟਿਆ।
ਪਰ ਸਦਕੇ ਮਾਲੀ ਏਸ ਦੇ।
ਬਲਿਹਾਰ ਵਾਲੀ ਏਸ ਦੇ।
ਐਸੀ ਅਚੱਲ ਤਾਕਤ ਧਰੀ।
ਐਸੀ ਅਟੱਲ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰੀ।
ਜਿਥੋਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਪੁਟਦਾ।
ਉਥੋਂ ਹੀ ਮੁੜ ਏਹ ਫੁਟਦਾ।
ਜਿਥੋਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਵਢਦਾ।
ਉਥੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਿਰ ਕਢਦਾ।
ਜੜ੍ਹ ਏਸ ਦੀ ਪਾਤਾਲ ਸੀ।
ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਵਾਲ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ : ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ

ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ 'ਪ੍ਰਤਿਭਾ' ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੇ ਸਰੂਪ, ਜੀਵਨ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦਾ ਆਦਿ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਹਨ ਤਾਂ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ ਵਿਸਤਾਰ ਹਨ। ਦਿੱਸਣ ਜਾਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ 'ਕਾਇਆ' ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਭਾਵਨਾ, ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੋਚ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਜਾਂ ਬਦਲ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਾਣੀ-ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਨਾਨਕ' ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵੀ 'ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਸਰੂਪ' ਹੈ, ਸੰਗਤ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦਾ ਜਥੇਬੰਧਕ ਰੂਪ 'ਪੰਥ' ਦਾ ਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਥਮ ਤੱਤ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਦਾ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਸਦਾ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਸਰੂਪ, ਸਿਧਾਂਤ, ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੱਕ ਅੱਠਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਸਿੱਖ ਗ੍ਰੰਥ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਤੇ ਸਿੱਖ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਿਆ, ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਰਾਜ ਤੇ ਜੋਗ, ਧਰਮ ਤੇ ਯੁੱਧ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਸੰਘਾਰ ਦੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਮਰਪਿਤ, ਸੇਵਾ, ਸਹਿਜ ਤੇ ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀਆਂ ਛੋਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਹਰ ਪੱਖੋਂ, ਏਕਤਾ, ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੇ ਪੰਥਕ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਉਚਿਆਇਆ ਤੇ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ ਦੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਏਕਤਾ, ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਅਦੁੱਤੀ ਕਾਰਨਾਮਾ ਵੀ ਬੜਾ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਵਾਲਾ ਅਦੁੱਤੀ ਕਾਰਨਾਮਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ, ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਭ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਤੇ 'ਚੇਲਾ' ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ-ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ 'ਗੁਰੂ' ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਚੇਲਾ' ਸਦਾ 'ਚੇਲਾ' ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ 'ਗੁਰੂ' ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ-ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਹਰਿ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ-ਚੇਲਾ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਕਰਕੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ ਵੀ ਸਿਰਜ ਸੰਗਾਰ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਆਦਿ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ 'ਗੁਰੂ' ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ-ਰੂਪ ਪਹਿਲਾਂ 'ਗੁਰੂ' 'ਸਿੱਖ' (ਚੇਲਾ) ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖੀ-ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ 'ਸਿੱਖ-ਚੇਲਾ' ਪਰਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਰ-ਸਬਦ-ਸੱਚ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਿਆ, ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖ-ਚੇਲਾ, ਨਾਨਕ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਵਰਗਾ ਰੂਪ-ਸਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨੂਰ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਣ ਉੱਤੇ ਵੀ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਹਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ-ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਈ। ਘਾਲਿ ਕਮਾਈ ਦਾ ਰੂਪ ਭਾਵੇਂ ਆਪਾ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਾਧਨਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਜੀਉਣਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਪਾਲਣਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਪਤਿ ਸੇਤੀ-ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ 'ਸੱਚ-ਰਾਜ' ਦੀ ਸਥਾਪਿਤੀ ਲਈ ਕੌਮੀ-ਬੋਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਤੇ ਬੁਲੰਦ ਰੱਖਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੱਚ ਹੈ, ਕਿ ਹਰ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤੇ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਾਲ ਕੇ, ਹਉਮੈ-ਹਨੇਰਾ ਛੱਡ, ਘਾਲਿ-ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਮ-ਨੀਸਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਬਣਨ ਤੇ ਜਗਾਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਿੱਖ-ਚੇਲਾ ਬਣ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਜੈਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬੜੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਹੋਣਾ, ਫਿਰ ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਣਾ, ਸੇਵਕ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ' ਬਣਾ ਦੇਣਾ, ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਚੇਲਾ ਬਣ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਕਰਮ ਗੁਰੂ-ਪਰੰਪਰਾ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮਾਨਵਵਾਦੀ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ-ਪੱਖੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ, 30 ਮਾਰਚ 1699 ਈ: ਨੂੰ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ

ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਖੇਡਿਆ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੜੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤਾਂ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਰਤਿ-ਧੁਨਿ-ਚੇਲਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਪੁੱਛੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਤਮਕ ਹੀ ਹੈ। 'ਸ਼ਬਦ' ਸਥਾਨਾਪਤਿ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇ 'ਸੁਰਤਿ' ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਹੈ - ਜੀਵ ਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਇਕਸੁਰਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਰਸ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਵੀ ਰੂਪ-ਰੰਗ, ਜਾਤਿ-ਪਾਤਿ, ਵਰਨ-ਭੇਦ, ਕੁਲ, ਕ੍ਰਿਤ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵੰਡ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਵੰਡ ਨਹੀਂ, ਸੰਗਤੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਆਤਮਕ ਰਸ ਭੁੰਚਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਮੁਥਾਜੀ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਤੋਂ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਾ ਨਵਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨੇਹੁੰ ਨਵੇਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਰਣਾ ਹੈ -

(ੳ) ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਇ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਮੇਲਾ।

(ਅ) ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਪਰਚਾਇ ਕੈ ਨਿਤ ਨੇਹੁ ਨਵੇਲਾ।

ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤੀ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਗੁਰੂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਿੱਖਣਾ

ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿ ਸੰਗਤੀ ਸਿੱਖੇ।

ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ -

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਰਮ ਇਹ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਰਨਾ॥

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਸਰੀਰ ਪੂਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਹਨ -

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ....(ਮ: ੪)

(ੳ) ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਖੋਤਮ.....(ਮ: ੪)

(ਅ) ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ (ਮ: ੪)

ਗੁਰੂ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਪੁਰਖ, ਪੁਰਖੋਤਮ, ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਤੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿੰਬ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ-ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਤਮਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਅਖੀਰ ਜਦੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਚੇਲਾ (ਸਿੱਖ) ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ

ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਤਮਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ, ਅੰਗਦ ਬਣਾ ਕੇ, ਅਖੀਰ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਜਾ-ਸੰਵਾਰ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਆਤਮਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਸਾਰੀ ਰਾਸਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ-ਚੇਲੇ ਦਾ ਪਰੰਪਰਾਗਤਿ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਭੇਦ ਮਿਟਾ ਕੇ, ਆਪੇ ਗੁਰ-ਚੇਲਾ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪਰੰਪਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਲਾਈ, ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ, ਉਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ-ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ (ਸੇਵਕ, ਚੇਲਾ) ਦੀ ਏਕਤਾ, ਬਰਾਬਰਤਾ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦਾ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਬਾਣੀਕਾਰ ਨੇ ਸਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਕਰੂਪਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਚੇਲੇ ਦੀ ਇਕਰੂਪਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ -

(ੳ) ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਅੰਗ ਤੇ,

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰ ਭਾਸ਼ਾ॥

(ਅ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥

(ੲ) ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਯਾ॥

ਭੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ 'ਕੀਰਤ ਭੱਟ' ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ -

ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦ ਅੰਗਿ ਸੰਗਿ ਭਯੋ ਸਾਇਰ

ਤਿਨਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕੀਨੀ ਵਰਖਾਈ॥

ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਆਤਮਕ-ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤਿ ਚੇਲਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਇਕਸੁਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦਵੈਤ, ਵੰਡ, ਭੈ ਤੇ ਮੁਥਾਜੀ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ, ਰਸ, ਏਕਤਾ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮੰਡਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ-ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦਵੈਤ, ਵੰਡ, ਭੈ ਤੇ ਮੁਥਾਜੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੁਕਾ ਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਏਕਤਾ, ਇਕਸੁਰਤਾ ਤੇ ਇਕਰੂਪਤਾ ਜਗਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਨੀਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ-ਚੇਲੇ ਦਾ ਸੰਜੋਗ, ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਦੇ ਬੋਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਚੇਲਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਲੌਕਿਕ

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਕੀ, ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਆਪਣਾ ਅਭਿਨੰਦਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਤੇ ਵਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ 30 ਮਾਰਚ 1699 ਈ: ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਵਸ ਹੈ, ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਸਤ-ਕਮਲ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਵਚਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਆ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵੰਗਾਰ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੀਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਚੁੰਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਬਚਿੱਤਰ ਸੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਸਚਰਜਤਾ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਐਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਵੀ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ 'ਸਿੱਖੀ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਇਆ ਰਾਮ ਉਠਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਹਜ਼ੂਰ! ਮੇਰਾ ਸੀਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਵਾਪਿਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਜਾਹੁ ਜਲਾਲ ਸੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਫੁਰਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੀਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਸੀਸ ਮੰਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਭਾਈ ਧਰਮ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਚੰਦ, ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਦਾਸ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ, ਮੰਨਣ ਵਿਚ 'ਸੀਸ' ਤਲੀ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਭੇਟ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਵੀ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਸੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੱਚ-ਰੰਗ, ਨਾਮ-ਰੰਗ, ਸਹਿਜ-ਰੰਗ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਗਰਜਵੀਂ ਤੇ ਨਿੱਘ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਮੇਰੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ-ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਪਰਵਾਨ ਸਿੱਖ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਆਰ-ਭੇਟ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਗੁਰਤਾ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ

ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ, ਸਿੰਘ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਜਾ-ਸੰਵਾਰ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ ਅਮਰ ਮਾਣ-ਵਰਦਾਨ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰੂ' ਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਸਿੱਖ-ਚੇਲਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕ (ਸਿੱਖ-ਚੇਲਾ) ਨੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਸੱਚ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸ਼ਬਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਬਾਣੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸਹਿਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਕੋਲ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਆਤਮਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ, ਬੇਗਮਪੁਰਾ, ਸੱਚਖੰਡ, ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੱਸਾਂ ਗੁਰੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਵੀ ਸਿਰਜਿਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸੀਸ ਦੇਣ ਦੇ ਬਿੰਬ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸਿਰਜਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਚਾ ਅਮਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਰੋਤ ਵੀ ਸਿਰਜਿਆ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਿੰਘ, ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਦ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਨਾ ਅਰੰਭਕ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੀਹਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਨਾ ਅੰਤਿਮ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੀਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਨੰਦਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸਿੰਘ, ਖਾਲਸਾ, ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਪੰਥ ਇਹ ਸਾਰੇ ਚੁੰਕਿ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੌਮੀ-ਬੋਲ ਤੇ ਬਿੰਬ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਜੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀਆਂ ਮੁਹਰਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਜੋ ਸੰਪੂਰਨ ਆਦਰਸ਼ ਸਿਰਜਿਆ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅਭਿਨੰਦਨ ਵਜੋਂ ਹੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ, ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਬੜੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਥਮ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਪਛਾਣ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ।

ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ
ਆਈ.ਏ.ਐਸ (ਰੀ)

ਖਾਲਸਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਖਾਲਸ - ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਸ। ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਖਾਲਸਾ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ' ਦਾ ਵਰਨਣ। ਖਾਲਸਾ ਧਰਤੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਆਮਲਾ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਜੁ ਹੋਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਖਾਲਸਾ' ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ 'ਖਾਲਸਾ' ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ 'ਸਤਯਮ, ਸ਼ਿਵਮ, ਸੁੰਦਰਮ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ ਮਨਮੋਹਨੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸਦੀਵੀ ਸੋਚ। ਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਾਨ, ਪਵਿੱਤਰ ਨਿਮਰਤਾ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਦਲੇਰੀ। ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਮਨਮੋਹਿਤ ਪਿਆਰ, ਖੇੜਾ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਸਨ। ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਆਸ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ, ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾ ਕੇ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਵਰਗਾ ਜਾਪਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕਿਹਾ "ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ" ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਸੌਂਪੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ -

ਨਾਥ ਭਯੋ ਮੈਂ ਜੋਰਿ ਕਰ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਆਇ।

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ॥ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਇਸ ਸੰਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ -

ਮੈਂ ਅਪੁਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥

ਪੰਥ ਪ੍ਰਚਰ ਕਰਬੇ ਕੋ ਸਾਜਾ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ, ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕੋ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਲਿਖ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਆਪ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਗਏ, ਉਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ॥ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ॥

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਰੰਭੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੰਦਭਾਗੀ

ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰੰਭੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੱਸੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭਹੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥

ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥

ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧ ਪਾਈ॥

ਬਿਨ ਸਮਝੇ ਸਿਧ ਹਾਥਿ ਨ ਆਈ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਤੇਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਦਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ ਹਮਾ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤਾ॥

ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤਾ॥

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਬਾਰੇ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੁਹਣਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਭਾਵੇਂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਖਿਮਾ ਕਿਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਨ ਪਿਰਨਾ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕੋਲੋਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਲਏ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਚਾਉ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਾਉ ਦਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚਣੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਤੁਹਾਡੇ ਗਲ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਟੇ ਹੀ ਨਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

ਮੂਰਖ ਗੰਢ ਪਵੈ ਮੂੰਹ ਮਾਰ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੩

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਆਪ ਏਮਨਾਬਾਦ (ਸੈਦਪੁਰ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ) ਵਿਚ ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵੇਖੇ। ਸਮਾਂ ਸੀ 1519 ਈ. ਦਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਿਰਦੋਸ਼ੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਵੱਗ ਤੁਰਿਆ। ਹਰ ਥਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਲੜੇ ਜਾਂ ਬਘਿਆੜ ਨਾਲ ਬਘਿਆੜ ਲੜੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਜਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਸ਼ੇਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਝਪਟੇ ਤਾਂ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣਾ ਆਜ਼ਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਏਮਨਾਬਾਦ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ =

ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੇਈ।

ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਮਨ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ॥

ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵੱਗੇ ਖਸਮੇ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ॥

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੩੬੦

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੁਗਲ ਧਾਰਮਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣਾ

ਜੀਵਨ ਵਾਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਬਲਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਖਰ ਸੀ। ਪਰ ਕਠੋਰ ਦਿਲ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਧਾਰਮਿਕ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਰੁਕਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੇਗ ਜਾਂ ਖੜਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਕੇਵਲ ਹੁਣ ਤੇਗ (ਤਲਵਾਰ) ਹੀ ਸੱਚ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨੇਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਾਪ (ਬਦੀ) ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਹੱਥ ਕਿਉਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ। (ਜ਼ਫਰ-ਨਾਮਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਫਤਹਿ ਦੀ ਚਿੱਠੀ) ਆਪ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

*ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ ਹਮਾ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸਤ
ਹਲਾਲ ਅੰਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ।*

ਆਪ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੱਸਣ ਲਈ 'ਸਰਬ ਲੋਹ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ-

*ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰਛਾ ਹਮਨੈ॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਰਛਿਆ ਹਮਨੈ॥
ਸਰਬ ਕਾਜ ਜੀ ਕੀ ਰਛਿਆ ਹਮਨੈ॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਦੀ ਸਦਾ ਰਛਿਆ ਹਮਨੈ॥*

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ

ਦੀਖਿਆ ਜਾਂ ਪਾਹੁਲ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਖਿਆ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸੀ 'ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ' ਦੀਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀਖਿਆ ਰੀਤ ਨੂੰ 'ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦੀਖਿਆ ਰੀਤ ਜਾਂ ਸਾਧਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦੀਖਿਆ ਸਾਧਨ ਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ।

ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ, ਮਾਰਚ 30, 1699

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਕਰੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਕਰੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਕਮਾਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਵੈਰ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰਾਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੱਸ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਆਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ, ਧਰਮ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ

ਅਤਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਸਹਿਣ ਨਾ ਕਰਨ।

ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ 1699 ਈ. ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ 30 ਮਾਰਚ, 1699 ਨੂੰ ਉਹ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਮ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਣ। ਵਾਹ! ਵਾਹ! ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਅ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਪੁੱਜੇ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਵਿਸਾਖੀ, 1699 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਥੱਲੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਮਾਨਵ ਸਾਗਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਹੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਮੰਚ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਅੱਜ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਮੰਚ ਤੇ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੰਜੀਦਾ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਚ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਬਚਨ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, 'ਹੈ ਕੋਈ ਐਸਾ ਬੀਰ ਜੋ ਧਰਮ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਵਾਰੇ?' ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਈ ਹੋਰਾਨੀ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਗੁਲਤਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਬੀਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੀਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਚ ਦੇ ਕੋਲ ਲੱਗੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਬਾਹਰ ਆਏ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀਸ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਜੱਟ ਭਾਈ ਧਰਮ ਚੰਦ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਲਾਗਲੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਮੁੜ ਆਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸੀਸਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਮੰਗੀ। ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਦਾਸ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਤੋਂ, ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ ਦੁਵਾਰਕਾ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਉੜੀਸਾ ਤੋਂ ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਲਉ ਵੇਖੋ ਹਿੰਮਤਦਾਸ ਰਸੋਈਆ, ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ ਧੋਬੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਨਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ

ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ ਮੰਚ ਤੇ ਫਿਰ ਲੈ ਆਏ। ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਾਟਾ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਧਾਰਾ ਖੰਡਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਆਸਣ ਵਿਚ ਆਪ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਉਸੇ ਬੀਰ ਆਸਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਖੰਡੇ ਫੇਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ, ਜਪੁ ਜੀ, ਜਾਪੁ, ਸਵੱਯੋ, ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦੇਵਾਂ ਪਤਾਸੇ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਘੋਲ ਦਿਤੇ, ਪੰਜੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਚੁਲ੍ਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛਕਣ ਨੂੰ ਦਿਤੇ। ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛੁਟੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਤੇ ਮਾਰੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਇਆ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕਿਰਪਾਨ, ਕੜਾ ਤੇ ਕਛਹਿਰਾ ਪੱਕੀ ਰਹਿਤ ਵਜੋਂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਕੱਕਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਪੱਕੀ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 'ਸਿੰਘ' ਸ਼ਬਦ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜੇ 'ਸਿੱਖ' ਤੋਂ 'ਸਿੰਘ' ਸੱਜ ਗਏ। ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਕਿਸ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਵੇਖੋ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮੋਅ ਦਿਤਾ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਥਾਪਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। 'ਸਿੰਘ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸ਼ੇਰ'। ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਖਸ਼ੀ। ਵੈਸੇ ਹਿੰਦੂ ਬੀਬੀਆਂ ਜੰਝੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 'ਕੌਰ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੌਰ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ (ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ) ਜਾਂ ਸ਼ੇਰਨੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ) ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਚੇਲੇ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿਚਕਿਚਾਹਟ ਵੇਖ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ -

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ॥

ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹੋ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ॥..... (ਸਰਬ ਲੋਅ ਗ੍ਰੰਥ 'ਚੋਂ)

ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਚੰਭੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਦੂਜੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਿਆ -

ਵਾਹਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ ਵਰਿਆਮ ਅਕੇਲਾ॥

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥

ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ (ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ) ਕਸ਼ਤਰੀ, ਜੱਟ ਜਾਂ ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਦਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤੀ ਹੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ -

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥

ਇਸ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਕ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਛਕਿਆ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਾਲ ਦੂੱਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ।

ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਗੇ। ਪੰਜ ਕੱਕਾਰ ਹਨ - ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕਛਹਿਰਾ, ਕੜਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ। ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ, ਜਾਤ ਜਨਮ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਛੱਡ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਨਿਤਨੇਮ ਨਾਲ ਜਪੁਜੀ, ਜਾਪੁ, ਸਵੱਯੋ, ਰਹਿਰਾਸ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਸੌਣ ਲੱਗਿਆ ਸੋਹਿਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਗੇ। ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਮੀਣੇ, ਮਸੰਦ, ਧੀਰਮੱਲੀਏ, ਰਾਮਰਾਈਏ ਅਤੇ ਸਿਰਗੁਮ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਰਖਣਗੇ। ਕੁੜੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਬੇਟੀ ਕੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਰਖਣਗੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੁਲ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਗੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਬਟਾਲੀਏ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ -

ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੋ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਸਭ ਵਿਤਕਰੇ ਮਿਟਾ ਕੇ ਇੱਕੋ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਚੱਲੋ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖੁਲਮ ਖੁਲਾ ਮੇਲ ਰਖੋ। ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਇਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਘਿਰਣਾ ਜਾਂ ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਕਮਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਉਸ ਨੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ (ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 55 ਤੋਂ)

ਨੀਚਰ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ

ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਇਨਕਲਾਬਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੜੀ ਚੱਲ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਸੋਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡੂੰਘੀ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਸੀ। ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਸੋਚਵਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਗਰਗਾਮੀ, ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਅੱਜ ਸਮਝ ਆਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ 1893 ਈ. ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ 1928 ਈ. ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁਰਤਗਾਲ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ 1976 ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੁਕ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ -

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥ ਅੰਗ - ੪੭੩

ਫੇਰ ਤੀਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ -

ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮਤਿਆ ਲਗਿ ਜਲੰਨਿ ॥

ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ ॥

ਅੰਗ - ੭੮੭

ਜਦਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ 1829 ਈ. ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ।

ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਰੋਪਣ। (Liberty, Equality & Fraternity) ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ੧੮ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਮਾਨਵ ਏਕਤਾ, ਬਰਾਬਰੀ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਸਾਮਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਕੁਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ 'ਕਿਰਤ ਕਰੋ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕੋ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੰਜ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹਨ ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਵੰਡ ਛਕੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।

ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਕੂਮਤੀ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਝੱਖੜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਉੱਤੇ ਝੁੱਲਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ -

ਚੂੰ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ।

ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ।

ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਇਹ ਕਾਢ ਛੇਵੀਂ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸੀ -

ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਬੀ ਜਾਇ ॥ ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥

ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੧੨

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਧਾਰਮਕ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸਮਾਜਕ ਇਨਕਲਾਬ। ਸਮਾਜਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਸੰਭਵ ਹੋਏ। ਸਮਾਜਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਨ-ਆਧਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜਨ-ਆਧਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਇਨਕਲਾਬ ਵਾਪਰੇ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਆਦੀ-ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ। ਆਰੀਆ ਜਾਤੀ ਖੁਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੋਂ ਆਈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ, ਹੁਣ ਆਦਿ ਜਾਤੀਆਂ ਨੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ। ਸਿਕੰਦਰ ਵੀ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ। ਅੱਠਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਗਜ਼ਨਵੀ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਲਤਾੜਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਇਕ-ਮੁੱਠ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੇ ਭਾਰਤ-ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ

ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਨੀਚ ਜਾਂ ਅਛੂਤ ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਨੀਚ-ਉਚ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਅਛੂਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ, ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਸਪਰ ਨਫਰਤ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਠਾਣ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਗੁਲਾਮੀ ਸਹਿ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਆਤਮਾ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਪਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਜਿਹੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦੇ ਦੌਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕਾਲਾ ਯੁੱਗ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਹਨੂਰੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਬਣ ਕੇ ਚਮਕੇ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਵਾਕ ਬੋਲਿਆ- 'ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ।' ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਇਕ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਨਾਨਕ ਨੇ ਦੂਜਾ ਵਾਕ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਗੌਰਵ ਜਾਗ ਉਠਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਦਰ, ਅਛੂਤ ਤੇ ਨੀਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਵਾਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਿਤ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ-

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥

ਅੰਗ - ੧੫

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਚ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਦੱਸਿਆ। ਜਿੰਨੇ ਉਹ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਓਨੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲਤਾੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਚਾਰ ਪੱਧਰ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਨੀਚਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੀਚ ਹੈ, ਹੋਰ ਨੀਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨੀਚ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਸ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਹੈ।

ਉਚ-ਨੀਚ ਦੀਆਂ ਫੌਲਾਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ, ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦਾ ਇਹ ਐਲਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਇਕ ਨੀਵੀਂ (ਮਰਾਸੀ) ਜਾਤੀ ਦੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਮਰ ਭਰ ਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾਇਆ। ਇਥੇ ਉਹ ਦੋਹਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਬਿਗਾਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਾਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ-ਸਾਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੁਲੰਦੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਇਕ ਹੋਰ ਛੋਟੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਤਰਖਾਣਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕੁਲੀਨ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਧਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਭਰੀਆਂ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਮਹਿਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਤੀਸਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਹਨ -

ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਗਵਾਰਾ ॥

ਇਸੁ ਗਰਬੁ ਤੇ ਚਲਹਿ ਬਹੁਤੁ ਵਿਕਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੨੮

ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ -

ਹਮਰੀ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਮ ਵੇਚਿਓ ਸਿਰੁ ਗੁਰੁ ਕੇ ॥

ਅੰਗ - ੭੩੧

ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਨ ਵਾਲੀ ਜਾਤੀ-ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਖੌਤੀ ਨਿਚਲੇ ਵਰਗ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ-ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ, ਇਹ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਗਾਰ 'ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿੱਤਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਚੁਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜੱਟ, ਇਕ ਨਾਈ, ਇਕ ਛੀਂਬਾ ਤੇ ਇਕ ਝਿਉਰ ਸੀ। ਨਾਈ, ਛੀਂਬਾ ਤੇ ਝਿਉਰ ਸੂਦਰ ਸਨ। ਜੱਟ, ਵੈਸ਼ਣ ਤੇ ਸੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨ ਵਾਲੀ ਹੱਦ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਰ-ਅੰਸ਼ ਵੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਜਾਤੀ-ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਖੰਡਨ ਉੱਤੇ ਹੀ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਸਾਰੇ ਇਕ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਨੇਮ ਛੱਡ ਦੇਣ। ਪੂਜਾ ਦਾ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੋ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਰਾ ਬਣੋ।...ਚਾਰੇ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ। ਇਕ ਥਾਂ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਅਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵਾਸਤੇ ਘਿਰਣਾ ਜਾਂ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਤਨੋਂ-ਮਨੋਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਖੌਤੀ ਨਵੇਂ ਵਰਗ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਰ ਆਵਾਜ਼ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਤਨ-ਮਨ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕਲਗੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉੱਘੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦੌਰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ਹਿੱਸਾ ਦਿਤਾ। 'ਲੇਟਰ ਮੁਗਲਜ਼' ਦਾ ਕਰਤਾ ਵਿਲੀਅਮ ਇਰਵਿਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਗਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ, ਉਥੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲਟ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਹੇਠਲੀ ਜਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਦਾ ਹਾਕਮ ਬਣ ਕੇ ਪਰਤਦਾ ਸੀ।....ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਕਸਬੇ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਵੜਦਾ ਸੀ, ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਧਨੀ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ।

ਇਹ ਸੀ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਨਕਲਾਬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗਰੀਬ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ 'ਰੰਘਰੇਟੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬੋਟੇ' ਅਤੇ 'ਕਲਾਲ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ' ਵਰਗੇ ਵਰ ਦਿਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਨੀਚਹੁ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ' ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ।

ਅੱਜ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਰਾਜ ਛੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚਲ ਕੇ ਇਸ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਭੇਤ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭੇਜੀ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਇਕ ਕਮਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮਝੀ ਗਈ। ਡਾ. ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਨੂੰ ਇਕ ਕੌਮ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ -

"ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਕੌਮ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਨਾਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫੁੱਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਵਰਨ ਧਰਮ-ਜਾਤ ਪਾਤ। ਵਰਨ ਧਰਮ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸਿੱਖਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪਿਆਰ, ਸੰਬੰਧ, ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਗਈ। ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ (ਮੁਸਲਮਾਨ) ਇਕ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਧਰਮ ਸੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਦੁਰਕਾਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਤੇ ਵਰਨ ਧਰਮ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਗਾਇਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇਕ ਕੌਮ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣ। ਉਹ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਿਲਣ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲੋਂ ਉਤਮ ਨਾ ਜਾਣੇ" ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਾ ਜਿਸਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਸੁਫਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ। ਏਕਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਦੀ ਮੁੜ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਨ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸੋਭਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਸੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਗੋਲਿਆ ਤੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੂਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸੀ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗਲ ਪਈ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੋਂ ਨਜਾਤ ਪਾਈ ਜਾਵੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ : ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ

ਡਾ. ਸਰਬਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਤਿਹਾਸ ਉਪਰ ਜੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਤ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਮਾਨਵ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਿਆ। ਮਾਨਵ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਰਵਾਇਤੀ ਕੀਮਤਾਂ ਵਜੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਮੋਜ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਫੈਲਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਮਿਸਰੀਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰੀ ਸੰਗਰਾਮ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦਾ ਪੈਗੰਬਰ ਆਪਣੇ ਸੱਚ ਲਈ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਅਰਬ ਦੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਰੀ ਪੂਰੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਧਰਮ ਇਕ ਨਵੇਂ ਪੈਗਾਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਚੜਿਆ ਸੋਧਨ ਧਰਤ ਲੁਕਾਈ' ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਜ਼ੋਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਸੌਖਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਿਸ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਡਰ ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਉਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵੇਲੇ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤਨ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਸਥਾਤਮਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਜਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਅਤੁੱਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਅੰਗ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ

ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸਾਜਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਉਸ ਦੈਵੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਹੀ ਭਾਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੈਵੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 'ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ, ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੇ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ' ਦਾ ਸੰਕਲਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਗਟ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ (1699 ਈ:) ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਦਮਾਨ ਸਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜਿਥੇ ਰੱਬੀ ਏਕਤਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚੁਣ ਕੇ ਇੱਕੋ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ, ਦੱਬੀ ਕੁਚਲੀ ਲੋਕਾਈ ਤੇ ਜੋ 'ਬਾਰਸ਼ਿ ਰਹਿਮਤ' ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਨੀਚਹ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦ' ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ 'ਤਿਥੇ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ੀਸ' ਵਾਲੀ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਵਿਚ 'ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ' ਆਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰੋਕਾਰ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਹੀ ਆਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਆਤਮਾ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮਨ ਵੇਲੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸਕਣ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਤੇ ਫੁੱਟ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਮਾਨਵ ਨੂੰ ਹੀਣਤਾ ਵੱਲ ਏਨਾ ਧੱਕ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਾਈ ਚਾਕਰੀ ਦੇ ਧੁਖਦੇ ਕੋਲੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲਾ ਤੇ ਰਸਹੀਨ ਕਰਕੇ, ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਦਬੂ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਵਜੋਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕੌਮੀਅਤ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ, ਪੰਡਤਾਉ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦੀ ਵਾਲ ਤੋਂ ਖੱਲ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਬਰੀਕ ਅਕਲ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਇਕ ਬੋਝ ਵਾਂਗ ਜਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ

ਕਰਮ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਿੱਥ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਈ ਇਹ ਵਿਥ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਥਾਪਤ ਕੀਮਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰਥ ਸਿੱਧੀ ਵਲ ਸੇਧਤ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ।

ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਲੀਹ ਕੁੱਟਣ ਵਾਂਗ ਜੀਵਨ ਜਿਊਂਦੀ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਚਾਅ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਲੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਈਜ਼ਾਰੇਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਾਜ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਰੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਾਕਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਤਮਾਮ ਉਮਰ ਹੱਡ ਭੰਨਵੀਂ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਤੰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਊਂਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬਣਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸੁਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦੇ ਲਾਹੇ ਤੇ ਜਿਊਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਤਸੱਲੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਗਭੱਗ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਹੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮੁੱਚਾ ਦੇਸ਼ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਤਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਅਗਿਆਨ ਵਸ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸੁਚੱਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੋੜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਧਰਮ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਜ਼ਾ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸਲਾਮ ਹਾਕਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਧਰਮ ਸੀ, ਪਰ ਹਾਕਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪਰੀਵਰਤਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਧਰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਧਰਮ ਦੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਅਰਥਾਂ ਅਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਸੰਗਕਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵਹਿਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਧਰਮ, ਆਂਤਰਿਕ ਸਚਿਆਰਤਾ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਉਚਾਈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰੀ ਭੇਖ ਅਤੇ ਬੂਠੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਹੇਠ ਦੱਬ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਲੁਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਧਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਇਸ ਪੱਧਰ ਤਕ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹੋ

ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰ ਨਿਵਾਈ ਇਸ ਹੋ ਰਹੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨ ਕੇ ਸਹਿਣ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਵੈਮਾਨ, ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਮਾਣ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਆਚਰਨ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਇਰਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਸੂਰਜ ਨੇ ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ ਰੂਹ ਫੂਕ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਸਦੀਆਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਜੋ ਮਿਹਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕਾਈ ਉਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆ, ਉਸਦੀ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸੂਖਮ ਜਲਵੇ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਬਰੀਕ ਤੰਦਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਨਵ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਧਰਮ ਵਿਹੂਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਦਰਦਿ-ਇਨਸਾਨੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲਗਭੱਗ ਪਥਰਾ ਵੀ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ ਨੇ ਪੱਥਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਂ ਤਰੋ-ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਏਸੇ ਤਰੋ-ਤਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਡਾ. ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਬੁਤ ਕਦਾ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਮੁਦਤ ਕੇ ਮਗਰ ਰੋਸ਼ਨ ਹੁਆ॥

ਨੂਰੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਸੇ ਅਜ਼ਰ ਕਾ ਘਰ ਰੋਸ਼ਨ ਹੁਆ॥

ਫਿਰ ਉਠੀ ਆਖਿਰ ਸਦਾ ਤੋਹੀਦ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਸੇ॥

ਹਿੰਦ ਕੋ ਇਕ ਮਰਦਿ-ਕਾਮਲਿ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਖੂਬ ਸੇ॥

ਡਾ. ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਆਮ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਚਿਣਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਹਿਮ ਦੇ ਸਾਥੇ ਹੇਠ ਜੀਅ ਰਹੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਜਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਦਰੜ-ਫਰੜ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਨਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦਾ ਜੋ ਬੂਟਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲਦਾਰ ਰੁੱਖ ਵਾਂਘ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਨਵ ਮੁਕਤੀ

ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜ਼ਾਦੀ, ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਮਾਣ ਗਵਾ ਕੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੌਮੀਅਤ ਪਤਿ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਊਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ, ਸਵੈ-ਸੰਪੰਨ ਮਾਨਵ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਵੈ ਸਮਰੱਥ ਮਾਨਵ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਗੁਲਾਮੀ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਜਾਣਾ ਯਕੀਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਾਨਨਾਮਾ 'ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਦਾ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ, ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਪੰਗਤ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਉਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਦਲ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੋ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਨੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਛਾਣ ਕਾਇਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਬਾਬਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵੰਗਾਰ, ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਪਤਿ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੰਢਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਮਲ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਈ ਸੀ। ਇਹ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਰੋਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਉਤਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਰਸ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ 1699 ਈ: ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ 1699 ਨੂੰ ਸਾਜੇ ਗਏ ਖਾਲਸੇ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ 'ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਮਾਡਲ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਜੁਗਤਿ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਉਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੂਖਮਤਾ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਦੇ ਅਮਲੀ ਅਨੁਵਾਦਨ ਦੀ ਸਿੱਖ ਜੁਗਤਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹੀ ਖਾਲਸਾ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬੀਜ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹੀ ਜੁਗਤਿ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੁਗਤਿ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਨੂੰ 1469-1699 ਤਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਮਾਤਰ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ 'ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ' ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਸਥਾਤਮਕ ਸਰੋਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਜੁਗਤਿ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੇਧ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਕ ਇਕ ਖਾਸ ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਵਾਲੇ ਭੇਦ ਭਲੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀਅਤਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ 1708 ਈ. ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਜ਼ੂਰ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੱਜਰੀ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪਰੰਪਰਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਣੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਧਾਰਾ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਖਾਲਸਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੇ ਫੌਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਡਾ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ

1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ 'ਖਾਲਸਾ' ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ-ਤੰਤਰਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਬੜੀ ਅਸਚਰਜ, ਮੌਲਿਕ ਤੇ ਨਵੀਨ ਸਿਰਜਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭੂਤ ਦੀ ਥਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਆਰੰਭਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਨਵੀਂ ਤੇ ਨਿਆਰੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜਬਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜ਼ੋਰਵਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟਣ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਮਾਨੋ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਯਾਦਗਾਰੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਮਾਨਵ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਨ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੈ। ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਨ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਨਿਆਰੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਧਰਮ, ਕਰਮ, ਕੁਲ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ -

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੨੮
ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਤੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵੇਂ, ਨਰੋਏ ਤੇ ਨਿਆਰੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸਾਜਨਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

2. ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਹਾੜੇ, ਭਾਵ 30 ਮਾਰਚ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀ ਰਮਣੀਕ ਵਾਦੀ ਵਿਚ, ਇਕ ਅਨੂਠੀ ਜਿਹੀ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਵਾਲੇ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕੌਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਜੋ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਇਕ-ਸੁਰ ਸੀ, ਜੋ ਖਿਆਲੀ ਤੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ-ਮੁੱਠ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੰਚਾਲਕ ਨਾਲ ਵੀ ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਮਿਕ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਨਿਆਰੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਇਕਮਿਕਤਾ, ਚੜ੍ਹਤ ਤੇ ਜਲਾਲ ਆਦਿ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਤੇ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਵਾਰਕਾਰ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਗੁਰਬਰ ਅਕਾਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੇਂ, ਉਪਜਿਓ ਬਿਗਿਆਨਾ।
ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ, ਸਾਬਤ ਮਰਦਾਨਾ।
ਇਉਂ ਉਠੇ ਸਿੰਘ ਭਬਕਾਰ ਕੈ, ਸਭ ਜਗ ਡਰਪਾਨਾ।
ਇਹ ਤੀਸਰ ਮਜ਼੍ਹਬ ਖਾਲਸਾ, ਉਪਜਿਓ ਪਰਧਾਨਾ।

ਜਿਨਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੇਂ, ਗਹਿ ਖੜਕ ਦਿਖਾਨਾ।
ਤਿਹ ਸਭ ਦੁਸਟਨ ਕਉ ਛੇਦਿ ਕੈ, ਅਕਾਲ ਜਪਾਨਾ।....
ਫਿਰ ਐਸਾ ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਕਾ, ਜਗ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਟਾਨਾ।....
ਤਬ ਫਤਹਿ ਡੰਗ ਜਗ ਮੈਂ ਘੁਰੇ, ਦੁਖ ਦੁੰਦ ਮਿਟਾਨਾ।
ਇਉਂ ਤੀਸਰ ਪੰਥ ਰਚਾਇਅਨ, ਵਡ ਸੂਰ ਗਹੇਲਾ।
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

(ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ, ਪਉੜੀ ੧੬)

ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ, 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਰੱਬ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਦਾ ਜਬਰ ਉਖਾੜਨ ਤੇ ਦੇਸੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੀਂਦ ਉਘਾੜਨ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਉਤੋਜਿਤ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਤੇਜਨਾ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਲਤਾੜੇ ਜਾਂਦੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਲਟਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੈਬੀ ਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। 'ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ, ਕਰਮ ਤੇ ਆਚਰਨ ਬਦਲ ਕੇ, ਕਸ਼ਤਰੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਹਟਾ ਕੇ ਅਤੇ ਜੀਣ-ਮਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ 'ਮੌਤ ਨਾਲ ਮਖੌਲਾਂ' ਕਰਨ ਤੇ ਦਾਨਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਯੋਧਾ ਸਵਾ-ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਤਾਂ ਕੀ, ਅੰਦਰਲੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ 'ਕਾਮ' ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਸਥ, 'ਕ੍ਰੋਧ' ਨੂੰ ਬੀਰਤਾ, 'ਲੋਭ' ਨੂੰ ਕਿਰਤ, 'ਮੋਹ' ਨੂੰ ਉਪਕਾਰ ਤੇ 'ਹੰਕਾਰ' ਨੂੰ ਸਵੈ-ਮਾਨ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਉਂ ਮਾਨਸਿਕ, ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ, ਮਾਨਵ-ਪਿਆਰ, ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸਮਰਪਤ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਚਿਆਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣਹਾਰ ਤੇ ਬਾਕਮਾਲ ਬੇਟੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਨਿਭਾਉਣ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਦੀਆਂ ਤੇ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਹਟਾਉਣ, ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜ-ਕਾਜ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਤੇ ਨਰੋਆ ਸਮਾਜ ਉਪਜਾਉਣ ਲਈ ਉਸ 'ਮਰਦ ਅਗੰਮੜੇ' ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਜੁੜ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ, ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੋਯਾ (1633-1731) ਨੇ 'ਹਰ-ਕੰਮ ਸਮਰੱਥ' ਤੇ 'ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਓਟ' ਆਖਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਕਾਦਰੇ ਹਰ ਕਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ,
ਬੇਕਸਾਂ ਰਾ ਯਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
ਹੱਕ ਹੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ,
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

3. ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਹ ਤੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਰ ਤੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦਾ ਅੰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਖਿੱਚਾ-ਖਿੱਚੀ ਤੇ ਮੁੱਠ-ਭੇੜ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂਦੇਵ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੱਥ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੀਤੇ, ਪਿੱਠ ਨਾ ਵਿਖਾਈ, ਈਨ ਨਾ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਸੁਆਸਾਂ ਤੱਕ ਭਰਪੂਰ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਵਿਚ ਜੂਝਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਖੀਰ, ਸੰਨ 1704 ਦੀ 20 ਮਈ ਨੂੰ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ, ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਰਲਵੀਂ ਸੈਨਾ, ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ ਮੁਲਖਈਏ ਤੇ ਜਹਾਦੀ ਵਹੀਰ ਨੇ, ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਸਾਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਘੇਰਨ ਵਾਲੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਚਾਰੇ-ਪਾਸਿਉਂ ਉਮਡ ਆਏ ਸਨ। ਮਹੀਨਿਆਂ-ਬੱਧੀ-ਮੁੱਠ-ਭੇੜ ਤੇ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਸਾਬਤਕਦਮੀ ਨਾਲ ਟਾਕਰੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅੰਦਰਲਿਆਂ ਦੀ ਚਹੁੰ-ਪਾਸੀਂ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਦੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਲਾਮਬੰਦੀ ਨੇ ਇਕ ਔਖੀ ਤੇ ਅਜੀਬ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਰਸਦ-ਮੁੱਕਦਿਆਂ-ਮੁੱਕਦਿਆਂ ਮੁੱਕ ਗਈ ਤੇ ਅਸਲ੍ਹਾ ਨਿਖੁੱਟਦਿਆਂ-ਨਿਖੁੱਟਦਿਆਂ ਨਿਖੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਕੁਝ ਨਕਾਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਕੁਝ ਚੁੱਸ ਗਏ ਤੇ ਕੁਝ 'ਬੇਦਾਵਾ' ਵੀ ਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਦਰ ਭੁੱਖ-ਨੰਗ, ਬਾਹਰ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤੇ ਈਨ ਮੰਨਾਉਣ ਲਈ ਆਖਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ, ਪਰ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਦੇ ਪੁੰਜ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਕੌਮੀ ਅਣਖ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ, ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਜਾਂ ਈਨ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਵੈਰੀ-ਦਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ ਲਈ ਕਚੀਚੀਆਂ ਤਾਂ ਵੱਟ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਆਪ ਵੀ ਹਾਰ-ਹੁੱਟ ਕੇ ਨਿਸ਼ੱਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਹਾਰ-ਜਿੱਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁਠੀਆਂ ਸੌਹਾਂ ਖਾ ਕੇ ਅਤੇ ਘੇਰਾ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦੁਆ ਕੇ, ਸੁਲ੍ਹਾ-ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਾਣੀ-ਜਾਣ, ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਨੀਤੀ-ਨਿਪੁੰਨ ਗੁਰੂਦੇਵ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਚਾਲ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੰਧੇ ਵਿਚ ਇਉਂ ਫਸਣ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਮਨ-ਨਿਓਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ।

ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰਨ, ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। 20 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਕਕਰੀਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਚੇ-ਖੁਚੇ ਤੇ ਬੱਕੇ-ਟੁੱਟੇ ਡੇਢ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰਲੱਥ ਜੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਫਲਾ ਆਪਣੇ ਨਿਰਭੈ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਵੈਰੀ-ਦਲਾਂ ਤੇ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵੱਟ ਰਹੇ ਫੌਜੀਆਂ ਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਫਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਹਠ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਇਹ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਦਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ ਲਈ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਹੇ ਜਾਬਰ ਵੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕੀਰਤਪੁਰ ਟੱਪਦਿਆਂ ਹੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿਸਾਹ-ਘਾਤ ਹੋਇਆ, ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਬੇਹਿਯਾਈ ਤੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਝਾਂ ਵਾਂਗ ਆ ਦਬੋਚਿਆ, ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਨੇ ਜਿਸ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਠਲ੍ਹੇ, ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਸਿਦਕ ਦੇ ਸੁਰਮਤਾਈ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗਿਣਵੇਂ ਤੇ ਲਗਭੱਗ ਨਿਹੱਥੇ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਜਾਨਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਜੋ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਕੰਬਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰਲੱਥਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੀਤਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਕਠਿਨ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ, ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਘਾਬਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੋੜ ਤਕ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਤੇ ਜੂਝਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਚਾਨਕ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਮਾਰ-ਧਾੜ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਏਨਾ ਅਡੋਲ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਕਰਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਤੇ ਤੀਰਾਂ-ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਕਾਰ ਵਿਚ ਵੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ। ਲਹੂ-ਤਿਹਾਏ ਵੈਰੀ ਤੇ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕ ਰਹੀ ਸਿਰਸਾ ਵਿਚਕਾਰ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਉਹ ਸਾਕਾਰ ਪੁਤਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ-ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਜਾਚੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸਪਿਰਿਟ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਦੇ ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ-

ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਬਲਵਾਨ ਕਰਨਾ ਸੂਰਤ ਨੂੰ,
'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਨਿਵਾਸ ਸਦਾ ਹੀ ਰਖਣਾ।

(ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ ੨੨੪)

4. ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਤੋਂ ਕੰਨੀਂ ਬਚਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿਆਲੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਅਚਾਨਕ ਚੜ੍ਹ-ਆਈ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਨਿਲੁੰਦਿਆਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਤੇ ਜੋ ਸੂਕਦੇ ਬਰਫੀਲੇ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਫੇਟ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਮਸਾਂ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਮੇਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪ, ਆਪਣੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗਿਣਵੇਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ, ਵਸਦੇ ਮੀਂਹ

ਤੇ ਭਿਜਦੇ ਕੱਪੜੀਂ, ਰੋਪੜ ਵੱਲ ਨਿਲੂ ਗਏ। ਰੋਪੜ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ, ਸਥਾਨਕ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰੀ ਹੱਲੇ ਨਾਲ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ, ਦਿਨ ਭੁੱਬਣ ਵੇਲੇ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਲੈ ਦੇ ਕੇ, ਕੇਵਲ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸਨ।

ਪਿਛੋਂ ਵੈਰੀ-ਦਲ ਮਾਰੋ-ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ, ਦਿੱਲੀਉਂ ਤੁਰੀ ਤਾਜ਼ਾ-ਦਮ ਫੌਜ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੇ ਦਾਸ' ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਤਾਲੀ ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਤੇ ਥੱਕੇ-ਟੁੱਟੇ ਜੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਜੋਗੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਔਖੀ, ਅਜੀਬ ਤੇ ਘਾਤਕ ਕੁਝਿੱਕੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ, ਅਜੇ ਨਾ ਹਿੰਮਤ ਹਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੌਸਲਾ ਛੱਡਿਆ ਸੀ।

ਸ਼ਹੀਦ ਪਿਓ-ਪੜਦਾਦੇ ਦੇ ਯੋਗ ਤੇ ਮਹਾਨ ਵਾਰਿਸ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ, ਉਥੇ ਹੀ ਅਟਕਣ, ਅੰਤਮ ਸੁਆਸਾਂ ਤੱਕ ਜੂਝਣ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਆਂ ਵੈਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਕੱਚੀ ਹਵੇਲੀ, ਇਸ ਬੇਮਿਸਾਲ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣਵੇਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ, ਲੱਖਾਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਚੁਫੇਰਿਉਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 22 ਦਸੰਬਰ 1704 ਈ. ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਹ ਅਨੋਖਾ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਮਕਾਲੀ ਗਵਾਹੀ ਅਨੁਸਾਰ -

ਕਹਾ ਬੀਰ ਚਾਲੀ ਫੁਧਾਵੰਤ,

ਕਹਾਂ ਏਕ ਨੌ ਲਖ ਆਏ ਹਕਾਰੇ। (ਗੁਰ ਸੋਭਾ, ਧਿ. ੧੨)

ਵੈਰੀ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂ-ਧਰੀਕ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਪਰੇਡੇ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੀਰ ਵਰਤੋਂ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁੱਕ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਬਰਛੀਆਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥੋ-ਹੱਥ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਮਰਜੀਵਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਜੱਥੇ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਨਿਕਲਣ, ਜੂਝਣ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੂਝਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤੋਰਿਆ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਜੂਝਦਿਆਂ ਤੇ ਪੁਰਜ਼ਾ-ਪੁਰਜ਼ਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੈਟਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖ ਕੇ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਡੋਲੇ, ਭੋਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਿਫਰੇ, ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਏ ਸਨ, ਗਿਲਾ-ਸ਼ਿਕਵਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਹਕੀਮ ਔਲਾ ਯਾਰ ਖਾਨ ਜੋਗੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ -

ਮੁਝ ਪਰ ਸੇ ਆਜ ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਅਦਾ ਹੁਈ,

ਬੇਟੋਂ ਕੀ ਜਾਨ ਧਰਮ ਕੀ ਖਾਤਿਰ ਫਿਦਾ ਹੁਈ। (ਜੌਹਰੇ ਤੇਗ, ੯੮)

ਹਾਂ, ਮਗਰੋਂ ਸਿਰਫ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨੀਚਤਾ, ਕਰੂਰਤਾ, ਕਾਰਿਤਾ ਅਤੇ ਬਚਨ-ਭੰਗਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ

ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ -

1. ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਕ ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਤੇ ਧਰੋਹ ਨਾਲ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ? ਸ਼ੇਰ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਲੇ-ਬਦਲੇ ਗਿਣ-ਗਿਣ ਕੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਫਤਹਿਨਾਮਾ, 14-15)

2. ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਤੇ ਨਿਹੱਥੇ ਚਾਲੀ ਬੰਦੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਦੱਸ ਲੱਖ ਫੌਜੀ ਤੇ ਮੁਲਖੀਆ (ਸਭ ਕੋਲ-ਕਰਾਰ ਤੇ ਸੌਂਹਾਂ ਕਸਮਾਂ ਤੋੜ ਕੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਚਾਨਕ ਟੁੱਟ ਪਿਆ ਸੀ।

3. ਅਜਿਹੀ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਇਕੱਲੀ ਬੀਰਤਾ ਵੀ ਆਖਿਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੇਵਲ ਚਾਲੀ ਬੰਦਿਆਂ ਉਥੇ ਤੇਰੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਫੌਜੀ ਅਚਨਚੇਤ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਸਨ?

(ਸ਼ਫਰਨਾਮਾ, ੧੯, ੪੧)

ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਉਕਤ ਦਸਤੀ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਵੰਗਾਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਉਪਰੋਕਤ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਤ ਹੋਈ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਉਕਤ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਅਨੂਠੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸੋਮਾ, ਉਹ ਅਦੁੱਤੀ ਦਾਤ ਹੀ ਸੀ ਜੋ 30 ਮਾਰਚ 1699 ਈ. ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਬਖਸ਼ੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਐਤਵਾਰ ਬਡਮਾਜਰਾ ਬਲੌਂਗੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਐਤਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸਮਾਂ - 1.00 ਵਜੇ ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ।

ਸੰਗਰਾਂਦ - 13 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਵਾਰ
(ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 5.30 ਵਜੇ ਤੋਂ 8.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 25 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ
(ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 1.00 ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ (ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ)

(ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 11.00 ਰਾਤ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ।

ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਭਾਗ - ੨ (PATH OF FIRE AND LIGHT) Vol. II

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਅਧਿਆਇ ਤੀਸਰਾ

ਨਿਖੇਧਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰਣ

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਕੇਵਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮਾੜੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਬੁਰੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ, ਨਿਖੇਧਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਨਿਖੇਧਾਤਮਕ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਾ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਵੇਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸੇਗਾ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਅੰਸ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਵਹਾਰਕ ਹੈ, ਠੋਸ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਲਝ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਆਦਤ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਹੈ, ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕੋ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਭਾਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ, ਦੂਸਰਾ ਆਇਆ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਕੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ?

ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੂਚੀ ਪੱਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਛਾਵਾਂ ਹਨ, ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਵਰਗ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਤੁਹਾਡੀ ਰੁਚੀ, ਸੰਵੇਦਨਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਨਰਕ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਆਪ ਹੀ ਨਰਕ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਨਰਕ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਵਿਅਕਤਿਤ੍ਵ ਦਸਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਆਦਤ ਹੈ, ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਆਦਤ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਅਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਦਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਵੈ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਇਹ ਬੰਧ ਤੋੜ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਹਉਮੈ, ਖੁਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਅਸੁਰਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਹ ਆਦਤ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਰੱਬ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਉਹ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਰੱਬ ਮੇਰੇ ਅਗਿਆਨ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਹੋ ਉਸ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਹੌਂਸਲਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ।

ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਅਗਿਆਨੀ ਹੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੈ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੂਰਨਤਾ ਹੈ, ਸਤਿ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋਣ ਦੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਤਿ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਓਹੀ ਕਾਰਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਭੁਗਤਣਾ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹੋ। ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ, ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਝੋਲਣਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਈਸਾ ਜੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਮੋਜ਼ਿਜ਼, ਬੁੱਧ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹਨ, ਅਨੰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਵਸਰ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਇਕ ਨਵਾਂ ਹੀ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਉਠੇ ਹੋ, ਕਾਰਣ? ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕੱਲ ਦਾ ਕੰਮ ਅਧੂਰਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਅਧੂਰਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਆਏ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰੋ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਆਰਾਮ ਲਈ ਐਨਾ ਕੁਛ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਛਾਵਾਂ ਹੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗੰਢ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਛਾਵਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠਾਂ ਦਬੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਾਗੋ! ਤੁਸੀਂ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹੋ, ਉਹ ਨੀਂਦ ਹੈ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨੀਂਦ। ਤੁਸੀਂ ਇਛਾਵਾਂ ਤੋਂ, ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸੰਤਾਪ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਗੋਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਜਾਓ, ਅਗਿਆਨ ਮੌਤ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਮਾਧੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਭ ਕੁਝ ਉਭਰ ਕੇ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਪੜ੍ਹੋ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਹੱਸ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਦਰਦ ਹੈ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਰਦ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹ ਸਵਾਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਸਵਾਦ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਡਿਊਟੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਊਟੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖਣੀ ਹੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਿੱਖਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਸਤਿ ਬਾਰੇ, ਅਨੰਤ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਵੀ ਓਨਾਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਗੋਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਕ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੀਸਰਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹੀ ਦੋ ਰਸਤੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਾਰਗ ਹਨ ਵੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਤਿਆਗ ਜਾਂ ਫੇਰ ਨਿਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਜੀਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਬਹੁਤ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਵੀ ਓਨਾਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਤਿਆਗ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਉਹ ਤਿਆਗ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ, ਲੋਭ ਦਿੱਤੇ, ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਹੈ ਨਿਰਲਿਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਹੈ ਪਿਆਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਦੇਣਾ, ਦੇਣਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦ ਤੋਂ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਇਨਾਮ ਦੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹੋ ਉਹ ਵੀ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਨਾਮ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨਾਮ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਫਲ ਢੂੰਡ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਫਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੌੜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

'ਚਲਦਾ'

ਸਮਾਗਮ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਿਦਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲੱਗਭੱਗ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਤਮਿਕ-ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਜੱਥੇ ਵੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸਟਾਲ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੇ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਣ ਲਈ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਜੱਥੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੋਹਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲੇ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਬਡਮਾਜਰਾ ਬਲੌਂਗੀ (ਮੋਹਾਲੀ) ਵਿਖੇ 12.00 ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤਕ ਸਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਸਾਰੇ ਐਤਵਾਰ ਅਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ

11.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਵੇਰੇ 11.00 ਵਜੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਗਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਨਗਰ ਮਨਿਆਰ ਖੇੜਾ ਬਿਲਾਸਪੁਰ (ਯੂ.ਪੀ) ਵਿਖੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਸੰਬਧਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਬਧਾ, ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਆਦਿ ਸਿਖਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੇ ਮਾਹਰ ਰੈਗੂਲਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ 256 ਬੱਚੇ ਕੀਰਤਨ, ਕਵੀਸ਼ਰੀ, ਕਥਾਵਾਚਕ ਆਦਿ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ 22 ਜੱਥੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਖੁਦ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਸ਼ਬਦ-ਵੀਚਾਰ, ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਸੇਵਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਨਿਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ Fastway TV Channel ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਚਲ ਰਹੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ web-site ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Web-site ਲਈ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਪੰਨਾ 1. ਦੇਖੋ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ

ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ - ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ - ਮਹੀਨਾ ਅਪ੍ਰੈਲ 2013

ਮਿਤੀ	ਸਮਾਂ	ਸਥਾਨ
01-04-2013	ਦਿਨੇ 12.00 ਤੋਂ 3.00	ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਖੂਬੀਆ ਨੰਗਲ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਯੂ.ਪੀ (ਵਿਸਾਖੀ ਸਮਾਗਮ)
02-04-2013	" " " " "	" " " " "
03-04-2013	ਦਿਨੇ 12.00 ਤੋਂ 3.00	ਕਟਮਟਾ, (ਸਿਤਾਰਗੰਜ-ਪੀਲੀਭੀਤ ਰੋਡ) (ਯੂ.ਪੀ)
04-04-2013	" " " " "	" " " " "
05-04-2013	" " " " "	" " " " "
06-04-2013	ਦਿਨੇ 12.00 ਤੋਂ 3.00	ਚੰਦੇਲੀ ਫਾਰਮ, ਨੇੜੇ ਬਰਾ (ਯੂ.ਪੀ)
07-04-2013	ਦਿਨੇ 11.00 ਤੋਂ 3.00	ਬਲੌਂਗੀ (ਐਤਵਾਰ)
08-04-2013	ਦਿਨੇ 12.00 ਤੋਂ 4.00	ਜਾਂਗਲਾ, ਨੇੜੇ ਅਲੀਵਾਲ (ਬਟਾਲਾ)
09-04-2013	" " " " "	" " " " "
10-04-2013	" " " " "	" " " " "
14-04-2013	ਦਿਨੇ 11.00 ਤੋਂ 3.00	ਵਿਸਾਖੀ (ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ)
21-04-2013	ਦਿਨੇ 12.00 ਤੋਂ 4.00	ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਐਤਵਾਰ)
28-04-2013	ਦਿਨੇ 12.00 ਤੋਂ 4.00	ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਐਤਵਾਰ)